

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİNLER TARİHİ)
ANABİLİM DALI

HENRİ DE LUBAC'IN KİLİSE ANLAYIŞI,
TEOLOJİK GÖRÜŞLERİ
VE
KATOLİK İLAHİYATINA KATKILARI
(1896-1991)

Doktora Tezi

İsmet EŞMELİ

Ankara – 2014

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİNLER TARİHİ)
ANABİLİM DALI

HENRİ DE LUBAC'IN KİLİSE ANLAYIŞI,
TEOLOJİK GÖRÜŞLERİ
VE
KATOLİK İLAHİYATINA KATKILARI
(1896-1991)

Doktora Tezi

İsmet EŞMELİ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ali İsra GÜNGÖR

Ankara – 2014

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİNLER TARİHİ)
ANABİLİM DALI

HENRİ DE LUBAC'IN KİLİSE ANLAYIŞI,
TEOLOJİK GÖRÜŞLERİ
VE
KATOLİK İLAHİYATINA KATKILARI
(1896-1991)

Doktora Tezi

Tez Danışmanı:

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (24.12.2014).

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

İsmet EŞMELİ

İmzası

.....

ÖNSÖZ

Hristiyanlık tarihi boyunca Kilise'nin tabiatı, boyutları, kurtuluştaki rolü ve esas varoluş nedeni konusunda çeşitli açıklamalar yapılmış ve teolojiler geliştirilmiştir. Kilise'nin nasıl anlaşılması gerektiği ile ilgili olarak ortaya konulan yaklaşımlar, hem Hristiyanların hem de belli oranda diğer din mensuplarının ilgisini çekmiştir. Kilise'nin tarihte yaşadığı iki büyük bölünme sonrasında mezhepler arası ilişkilerde doktrinel ve teolojik ihtilafların sürekli canlı kaldığı görülmüştür. Taraflar arasındaki tartışmalara siyasal tutumlar da eklenince gerilimlerin yükseldiği dönemler yaşanmıştır. Martin Luther'le başlayan reformasyon Katolik Kilisesi'ni derinden etkilemiş ve bu durum bir Karşı Reform sürecinin başlamasına neden olmuştur. Katolik Kilisesi reformasyon karşısındaki tutumunu bir tepki hareketi olarak değil, kendi ihtiyaçları doğrultusunda içerden başlattığı bir Katolik Reformu olarak nitelendirmektedir. Katolik Kilisesi kendi durumunu gözden geçirme arzusunda olduğunu, bu konuda bir reform sürecine girdiğini ve günün şartlarına cevap verebilecek yeni teolojik yaklaşımlar ortaya koyduğunu ileri sürmektedir. Bu çerçevede Trent, I. Vatikan ve II. Vatikan Konsilleri Karşı Reform ya da Katolik Reformu konsilleri olarak değerlendirilmektedir. Adı geçen konsillerde ve özellikle II. Vatikan Konsili'nde ortaya konulan yeni yaklaşımlarda Cizvit teologların önemli katkılarının olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda Cizvit teolog Henri de Lubac'ın kilise anlayışını, teolojik görüşlerini ve Katolik ilahiyatına katkılarını bilimsel bir çalışmaya konu etmek önem taşımaktadır.

Araştırmamız, Giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş’te, araştırmamızın metodu ve kaynakları hakkında bilgi verdik. Ayrıca burada, çalışma konumuza temel teşkil ettiği için araştırmamızın merkezi kavramı olan kilise kavramı hakkındaki bilgilere, kilisenin mahiyeti, misyonu, kurtuluştaki rolü ile ilgili yaklaşımlara ve kilise için kullanılan metaforlara temas ettik.

Birinci Bölüm’de Hristiyan dünyasında geleneksel kilise anlayışını, II. Vatikan Konsili öncesi, Çağdaş Hristiyan İlahiyatçılar ve Konsil öncesi kilise ve II. Vatikan Konsili dönemi olmak üzere üç başlıkta ele aldık. II. Vatikan Konsili öncesi kilise anlayışını, kilise babalarının yazılarında ve ortaçağ dönemi yaklaşımlar olmak üzere iki başlık altında inceledik. Bu bölümde son olarak II. Vatikan Konsili dönemi kiliseyi ise II. Vatikan Konsili’nde kiliseyi tanımlayan kavramlar altında incelemeyi uygun bulduk.

İkinci Bölüm’de, çalışmamızın üzerinde yoğunlaştığı Cizvit Teolog Henri de Lubac’ın hayatını, eğitimini, eserlerini, teolojik arkaplanını ve Cizvit cemaatindeki yerini ele aldık. Bu bölümde, Henri de Lubac’ın ilk dönem kilise babalarına dayalı teoloji anlayışını ve Mesih’in sakramenti olarak kilise anlayışını inceledik. Ayrıca, Henri de Lubac’ın kilise dışındaki insanların kurtuluşunda kilisenin rolü, Katolik olmayanların ferdi kurtuluşu fikri ve bütün insanlığın kurtuluş vasıtası olarak kilise anlayışı hakkındaki görüşlerini ortaya koyduk. Araştırmamızın Sonuç kısmında, çalışmamızdan elde ettiğimiz çıkarımlara ve ulaştığımız sonuçlara yer verdik.

Çalışmam boyunca rehberliklerini esirgemeyen, araştırma konusunun tespitinden sonuçlanma aşamasına kadar değerli bilgi, tecrübe ve yönteminden istifade ettiğim danışman hocam Prof. Dr. Ali İsmail GÜNGÖR'e içten teşekkür ederim. Çalışmama katkıda bulunan Prof. Dr. Baki ADAM'a ve Tez İzleme Komitesi'nde yer alan Prof. Dr. Mehmet Akif KOÇ'a müteşekkirim. Çalışmamın başından sonuna kadar gösterdikleri sabır ve anlayışlarından dolayı Eşim'e ve çocuklarıma sevgilerimi sunarım.

İsmet EŞMELİ

Ankara-2014

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	1
A. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	1
B. ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI	3
C. HİRİSTİYANLIK TARİHİNDE KİLİSE İLE İLGİLİ TANIMLAR VE KULLANILAN METAFORLAR.....	6
1. TANIMLAR	7
a. Kilise Kavramı	7
b. Kilise'nin Mahiyeti	9
c. Kilise'nin Boyutları.....	15
d. Kilise'nin Misyonu ve Kurtuluştaki Rolü	18
2. METAFORLAR	22
a. İsa'yla İlgili Metaforlar	23
b. Tanrı'yla İlgili Metaforlar	24
c. Kutsal Ruh'la İlgili Metafor	27
BİRİNCİ BÖLÜM.....	29
HİRİSTİYANLIK TARİHİNDE KİLİSE ANLAYIŞINA GENEL BİR BAKIŞ	29
A. II. VATIKAN KONSİLİ ÖNCESİ KİLİSE ANLAYIŞI	29
1. KİLİSE BABALARININ YAZILARINDA KİLİSE ANLAYIŞI.....	29
a. Clement'e Göre Kilise (150-215).....	30

b. Tertullian’a Göre Kilise (155-220)-----	31
c. Origen’e Göre Kilise (185-254)-----	33
d. Augustin’e Göre Kilise (354-430)-----	34
2. ORTAÇAĞ DÖNEMİ YAKLAŞIMLAR: THOMAS AQUINAS VE PAPA	
VIII. BONİFACE (UNAM SANCTAM) -----	36
a. Thomas Aquinas (1225-1274) -----	36
b. Papa VIII. Boniface (1294-1303) - Unam Sanctam (1302)-----	38
B. II. VATİKAN KONSİLİ’NDE ORTAYA KONULAN KİLİSE ANLAYIŞI	40
1. II. VATİKAN KONSİLİ’NİN KİLİSE ANLAYIŞINA ETKİ EDEN ÇAĞDAŞ	
İLAHİYATÇILAR-----	40
a. Pierre Teilhard de Chardin’e Göre Kilise (1881-1955)-----	41
b. Yves Congar’a Göre Kilise (1904-1995)-----	43
c. Karl Rahner’e Göre Kilise (1904-1984)-----	44
d. Jean Danielou’ya Göre Kilise (1905-1974)-----	48
e. Edward Schillebeeckx’e Göre Kilise (1914-2009)-----	50
f. Hans Küng’ e Göre Kilise (1928-) -----	53
2. II. VATİKAN KONSİLİ’NİN KİLİSE ANLAYIŞI VE KİLİSE’NİN	
YENİDEN TANIMLANMASI -----	56
a. Mesih'in Mistik Bedeni Olarak Kilise-----	57
b. Tanrı'nın Halkı Olarak Kilise-----	59
c. “Katolik” Anlamda Kilise -----	61
d. Evrensel Sakrament Olarak Kilise-----	63

İKİNCİ BÖLÜM	66
FRANSIZ CİZVİT İLAHİYATÇI HENRİ DE LUBAC VE KİLİSE HAKKINDAKİ TEOLOJİK YAKLAŞIMLARI	66
A. HENRİ DE LUBAC'IN HAYATI, ESERLERİ VE TEOLOJİK ARKAPLANI	66
1. HENRİ DE LUBAC'IN HAYATI VE ESERLERİ	66
a. Hayatı	67
b. Eserleri	70
1. Catholicisme: Les Aspects Socioux Du Dogma (Catholicism: Christ and The Common Destiny of Man)	70
2. Essai Sur l'Eucharistie et l'Eglise au Moyen Age (Corpus Mysticum)	71
3. Surnaturel	72
4. Sources Chretiennes (Christian Sources)	73
5. Paradoxe et Mystere de l'Eglise (The Church: Paradox and Mystery)	74
6. Meditation Sur l'Eglise (The Splendor of The Church)	74
2. HENRİ DE LUBAC'IN EĞİTİMİ, TEOLOJİK ARKAPLANI VE CİZVİT CEMAATİNDEKİ YERİ	76
a. Eğitimi	76
b. Teolojik Arkaplanı	79
c. Cizvit Cemaatindeki Yeri	82
B. HENRİ DE LUBAC'IN KİLİSE ANLAYIŞI VE TEOLOJİK YAKLAŞIMLARI	83
1. KİLİSE'NİN MAHİYETİ	84
a. Paradoks Olarak Kilise	84

b. Sır/Gizem Olarak Kilise -----	87
1. Üçlü Birlik'in (Baba-Oğul-Kutsal Ruh) İş Olarak Kilise -----	87
2. Üçlü Birlik'in (Baba-Oğul-Kutsal Ruh) İşinin Devamı Olarak Kilise -----	91
2. KİLİSE'NİN BOYUTLARI -----	92
a. İlahi Boyutu-----	92
b. Sır/Mistik Boyutu -----	93
c. Sakramental Boyutu -----	95
d. Tarihsel Boyutu -----	98
3. KİLİSE'NİN MİSYONU -----	99
a. Çağdaş Dünyada Kilise'nin Misyonu -----	99
4. KİLİSE'NİN KURTULUŞTAKİ ROLÜ -----	100
a. Bütün İnsanlığın Kurtuluşu ve Kilise'nin Rolü-----	100
b. Kilise Dışındaki İnsanlar ve Kilise'nin Rolü -----	102
c. Katolik Olmayanların Kurtuluşu ve Kilise'nin Rolü-----	104
5. HENRİ DE LUBAC'IN KİLİSE İÇİN KULLANDIĞI METAFORLAR ---	107
a. Beden Metaforu-----	107
1. İsa'nın (Mistik) Bedeni Olarak Kilise -----	108
b. Sakrament Metaforu -----	111
1. İsa'nın Sakramenti Olarak Kilise -----	111
c. Yapı/Kurum Metaforu -----	114
1. Sosyal Bir Kurum Olarak Kilise-----	114
6. HENRİ DE LUBAC'IN İLK DÖNEM KİLİSE BABALARININ	
YAZILARINA DAYALI TEOLOJİSİ-----	116
SONUÇ -----	120

KAYNAKÇA	124
ÖZET	136
ABSTRACT	138

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
A.Ü.İ.F.D.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviri
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Edit.	: Editör
İsam	: İslam Araştırma Merkezi
LG	: Lumen Gentium-İnsanlığın Işığı (Kilise Hakkındaki Dogmatik Yasa)
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar Arası
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: Ve Benzeri
vd.	: Ve Devamı
Vol.	: Volume

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Hristiyanlık, günümüzde en çok mensubu bulunan dindir. Hristiyan mezhepleri arasında en fazla üyeye sahip olan mezhep de Katolikliktir. Hristiyanlık tarihinde kilise konusunda geliştirilen teolojiler farklı süreçlerden geçmiş ve bu alanda yaşanan değişim bu dinin mensupları tarafından izlenmiştir. Çalışmamızın temel konusu bağlamında, tarihsel süreçte “kilise”nin nasıl anlaşıldığının ve bu anlayış neticesinde ne gibi sonuçların ortaya çıktığının tespit edilmesi önem arz etmektedir. Hristiyan dünyasında farklı kiliselere ve ekollere mensup teologlar tarafından çeşitli açılardan değerlendirilen ve tanımlanan kilise son yüzyıllarda ortaya konulan yaklaşımlarla daha farklı bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Reformasyon sonrası süreçte Katolik Kilisesi’nin kendi içinden gerçekleştirmeye çalıştığı reform gayretleri, kilisenin günümüze uygun bir rol oynaması gerektiği düşüncesiyle onun sosyal yönüne dikkat çekmektedir. Cizvit teologların önem verdiği bu boyut özellikle Henri de Lubac’ın yaklaşımlarında kendini göstermektedir. Lubac’ın Hristiyanlık tarihinde ve günümüzde kilisenin tabiatına ve misyonuna dair yaklaşımları II. Vatikan Konsili’nde de akis bulmuştur. Dolayısıyla Lubac’ın bu konudaki teolojik yaklaşımlarının ortaya konulması, kilisenin tanımı, tabiatı, rolü ve misyonu konusundaki tartışmalara yaptığı katkı bakımından önem arz etmektedir.

Ülkemizde Hıristiyanlık ve kilise konusunda yapılan çalışmalar önemli bir noktaya gelmiş durumdadır. Bu çalışmalar, Hıristiyan mezhepleri, tarikatları, ekolleri ve misyoloji bağlamında daha da gelişerek devam etmektedir. Tarihte geleneksel kilise anlayışını göz önünde bulundurarak son dönemde ortaya çıkan yeni yaklaşımları ortaya koyan ve kilisenin tanımı, tabiatı ve misyonu konusundaki tartışmaları kısmen ele alan bazı çalışmalar bulunmaktadır. Fakat bu konuda söz konusu yaklaşımları doktora seviyesinde müstakilen ele alan bir çalışma bulunmamaktadır. Çalışmamızla, söz konusu yeni yaklaşımların bir örneğini teşkil eden Henri de Lubac'ın görüşlerini ortaya koyarak bu alana bir katkı sağlamak düşüncesindeyiz. Çalışmamızda, Henri de Lubac'ın teolojik anlayışı merkezde olmak kaydıyla, Hıristiyanlık tarihinde kilisenin nasıl anlaşıldığı ve bunun neticesinde Hıristiyan inancı açısından önemli olan “kurtuluş” öğretisi ve kilisenin misyonu hakkındaki yenilikleri bilimsel olarak Dinler Tarihi'nin tasvir edici metoduyla ele almak temel amacımız olmuştur. Kısacası, bizi bu çalışmayı yapmaya sevk eden unsurlardan biri de Katolik kilise anlayışı içerisinde Cizvit teolog Henri de Lubac'ın kilise anlayışının ve bu anlayışıyla bağlantılı diğer teolojik görüşlerinin ortaya konulması olmuştur. Araştırmamız, tarihi süreç içerisinde zaman zaman sekülerleşen dünya karşısında, özellikle 20. yüzyılda, kilisenin karşı karşıya kaldığı sıkıntılarla teolojik anlamda nasıl baş etme gayreti içinde olduğunun anlaşılmasına ışık tutacaktır. Özellikle bu çalışmamız, öncülüğünü yaptığı “*Yeni Teoloji*” akımı içerisinde Henri de Lubac'ın kilise teolojisine getirdiği yeni anlayış ve yorumların II. Vatikan Konsili'nde kilise hakkında alınan kararlarda etkisini göstermesi ve onun Katolik kilise teolojisine katkılarının değerlendirilerek açıklığa kavuşturulması bakımından önem taşımaktadır.

B. ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI

Araştırmamızın temel amacı, Henri de Lubac'ın kilise anlayışını, teolojik görüşlerini ve Katolik ilahiyatına katkılarını ortaya koymaktır. Bu amacımızı gerçekleştirebilmek için araştırmamıza, öncelikle konumuzla alakalı kaynakları taramakla başladık ve çalışmamızı sürdürürken mümkün merteye ilgili temel kaynak veya kaynaklara ulaşma gayreti içinde olduk. Çalışma konumuzla ilgili olarak yeterli Türkçe kaynağın bulunmaması, Henri de Lubac'ın eserlerinin İngilizce çevirileri bulunmakla birlikte orijinallerinin Fransızca olarak kaleme alınmış olması araştırmamızın süresini biraz uzatmıştır.

Henri de Lubac'ın birçok çalışması İngilizce'ye tercüme edilmiştir. Bu da gerek kaynak taramamızda gerekse çalışmamız esnasında lehimize olmuştur. Çalışmamızla ilgili kaynakları değerlendirirken Henri de Lubac'ın eserlerini temel kaynak olarak almayı prensip edinmekle birlikte, çalışma konumuzla ilgili diğer araştırmalar da göz ardı edilmemiştir. Çalışmamızın Giriş ve Birinci Bölüm'ündeki konuları açıklarken, ilgili eserleri mümkün merteye bir bütünlük içerisinde değerlendirme gayreti içinde olduk ve çalışmamızda, Dinler Tarihi'nin tasvir edici metoduna bağlı kaldık. Ayrıca, her konuda olmasa da, çalışmamızın bütünlüğü içerisinde, özellikle İkinci Bölüm'de, bazen konular arasında atıf ve karşılaştırmalara yer verdik.

Araştırmamızı gerçekleştirirken, Kutsal Kitap'ı¹ ve diğer resmi kilise kaynakları başvurduğumuz kaynaklar arasında yer almaktadır. Araştırmamızın giriş kısmında “kilise” kavramını açıklığa kavuşturabilmek adına bu konuda yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır. Christopher O’ Donnell O.Carm’ın, “*Ecclesia (A Theological Encyclopedia of The Church)*,” adlı eserinden faydalandık. Aynı şekilde, Edward Schillebeeckx’in “*Church: The Human Story of God*” adlı çalışması ve B. H. Carroll’un “*Ecclesia: The Church*” adlı eseri çalışmamızın bu bölümünün şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir. Ayrıca, Richard P. McBrien’in kaleme aldığı “*The Church*” ve “*Catholicism*” isimli eserleri çalışmamız boyunca başvuru kaynağı olmuştur.

Kilisenin mahiyeti, misyonu ve kurtuluştaki rolü hakkındaki bilgilere ulaşılmasında, Thomas P. Rausch’un “*Towards A Truly Catholic Church*” adlı çalışması, Hans Küng’ün “*The Church*” isimli eseri, Francis A. Sullivan’ın “*The Church We Believe In*” adlı çalışması ve Richard D. Phillips, Philip G. Ryken ve Mark E. Dever üçlüsünün “*The Church*” adlı çalışmaları faydalanılan kaynaklar arasındadır. Avery Dulles’in “*The Catholicity of The Church*” ve “*The Church as ‘One, Holy, Catholic, and Apostolic’*” ve “*Models of Church*” adlı çalışmaları araştırmamızın kaynaklarındandır. Konumuzla ilgili bazı bilgileri, hem bu kaynaklardan hem de elektronik ortamda bulunan bilgilerden faydalanarak değerlendirmeye aldık.

¹ Çalışmamız boyunca Kutsal Kitap’ın, Kitab-ı Mukaddes Şirketi tarafından 2011’de yayımlanan Türkçe metni kullanılmıştır.

Çalışmamızın Birinci Bölümü’nde, kilise babalarının ve II. Vatikan Konsili öncesi çağdaş Hristiyan ilahiyatçıların kilise hakkındaki görüşlerini açıklığa kavuştururken her birini kendi içerisinde değerlendirdik. Çalışmamızın bütününde olduğu gibi burada da Dinler Tarihi’nin tasvir edici metoduna bağlı kaldık. II. Vatikan Konsili’ndeki kilise teolojisiyle ilgili konularda konsil dökümanlarına öncelikli olarak atıfta bulunduk. İlaveten, II. Vatikan Konsili ile ilgili verilerin yer aldığı çalışmalardan faydalandık. Özellikle, konumuzla yakından ilgili olması hasebiyle Ali İsra Güngör’ün “*Cizvitler*” adlı doktora çalışması, araştırmamıza rehberlik etmiştir. Ayrıca, Padre Vincenzo R-Succi tarafından “*Tanrı’nın Ailesi*” başlığıyla Türkçeye çevrilen, II. Vatikan Konsili’nin kilisenin doğasıyla ilgili dökümanı olan *Lumen Gentium*’dan yararlanılmıştır. Joseph Ratzinger’in, “*Life in The Church and Living Theology*” adlı çalışması, Matthew L. Lamb ve Matthew Levering ikilisinin editörlüğünü yaptıkları “*Vatican II*” adlı eseri ve Dennis M. Doyle’nin “*Church Emerging From Vatican II*” isimli eseri çalışmamızda faydalandığımız temel kaynaklardandır.

Çalışmamızın üzerinde yoğunlaştığı İkinci Bölüm’le ilgili kaynaklara gelince, burada mümkün mertebe Henri de Lubac’ın kendi eserlerinden faydalanmayı prensip edindik. Henri de Lubac’ın ilk çalışması “*Catholicism: Christ and Common Destiny of Man*”, onun kilise ve diğer teolojik görüşlerinin yer aldığı bir eser olması bakımından önemlidir. Henri de Lubac’ın “*Corpus Mysticum*”, “*The Splendor of The Church*” ve “*The Church: Paradox and Mysery*” adlı çalışmalarının yanı sıra “*Motherhood of The Church*” adlı eseri çalışmamızın temel başvuru kaynağı olarak

önem arz etmektedir. Çünkü bu eserler, Henri de Lubac'ın düşüncelerine ilk elden ulaşılabilceğimiz kaynaklar niteliğindedir.

Henri de Lubac'ın hayatı ve teolojik görüşleriyle ilgili ikincil kaynaklar arasında, Susan K. Wood'un, *“Spiritual Exegesis and The Church in Theology of Henri de Lubac”* adlı eseri yer almaktadır. Bu eserde genel olarak Henri de Lubac'ın Kutsal Metin anlayışına yer verildiği görülmektedir. Ayrıca, David Grumett'in *“Henri de Lubac A Guide for The Perplexed”*, Rudolf Voderholzer'in *“Meet Henri de Lubac His Life and Work”*, Hans Urs Von Balthasar'ın *“The Theology of Henri de Lubac”* başlıklı çalışmaları Henri de Lubac'ın görüşlerini teyit etmemiz adına faydandığımız çalışmalardandır. Bu çalışmalar, araştırmamıza Henri de Lubac'ın hayatı ve çalışmalarıyla ilgili olarak rehberlik etmekle birlikte, kilise hakkındaki görüşlerinde mümkün mertebe onun kendi çalışmalarına ağırlık vermeyi tercih ettik.

C. HİRİSTİYANLIK TARİHİNDE KİLİSE İLE İLGİLİ TANIMLAR VE KULLANILAN METAFORLAR

Hıristiyanlık tarihinde kilisenin tanımı, tabiatı, boyutları ve misyonu konusunda ortaya konulan yaklaşımlar başlangıçtan günümüze kadar devam etmiştir. Bu tanımları daha anlaşılır hale getirmek için kullanılan metaforlar ise kilisenin çeşitli boyutlarına dikkat çekmiştir. Bu konuda geleneksel yaklaşım ile çağdaş yaklaşımlar ve üretilen teolojiler arasında bir mukayese yapabilmek için öncelikle kavramsal çerçevenin ortaya konulması gerekmektedir.

1. TANIMLAR

a. Kilise Kavramı

İlk zamanlardan günümüze kadar “kilise”, İsa’ya inanan, kendilerini ona ve onun yoluna adayan ve İsa’yı kadın-erkek bütün herkes için bir umut olarak düşünen topluluğu ifade etmek üzere kullanılan bir kavramdır.² Hristiyanlık geleneğinde kilise kavramı, hem kutsal mekânı hem de yerel ya da evrensel Hristiyan toplumunu ifade etmek için kullanılmıştır. Ancak, Hristiyanlık tarihine bakıldığında, “kilise” kavramının, geniş yelpaze içerisinde anlaşıldığı ve bu kavrama geniş anlamlar yüklendiği görülecektir.³

Kilise, kelime olarak Yunanca *Ekklesia* kelimesinin (Latince *Ecclesia*) kelimesinden gelmiştir. *Ekklesia*, etimolojik olarak iki edattan oluşmaktadır. Bu iki edattan birincisi, dışarı anlamına gelen “ek”, ve ikincisi, çağırmak anlamındaki “klesia” edatlarıdır. Etimolojisinden de anlaşılabileceği üzere, *Ekklesia* kelimesinin orijinal anlamıyla toplumun dışına/dışarıya çağrılan veya dışarıda bir yerlerde toplanan bir grubu ifade ettiği açık bir şekilde anlaşılabilmektedir.⁴ *Ekklesia* kelimesi dini anlamda kullanılmaya başlanmadan önce yasal olarak sivil halklar toplantısını (meclisi) ifade etmek için kullanılmıştır.⁵ Yunanca’da *Ekklesia* kelimesinin, özel davetiyeli toplantı (meclis), özel iş veya bir amaç için toplumun dışına çağırılmış topluluk anlamında kullanılmakta olduğu görülür. *Ekklesia*, aynı zamanda Eski

² Hans Küng, **The Catholic Church**, Çev. John Bowden, The Modern Library, New York, 2003, s. 5.

³ Şinasi Gündüz, “Kilise”, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Vadi Yayınları, Ankara, 1998, s. 220.

⁴ Edward Schillebeeckx, **Church: The Human Story of God**, Çev. John Bowden, The Crossroad Publishing Company, New York, 1990, s.146; Hans Küng, **The Church**, Image Books Garden City, New York, 1976, s. 117.

⁵ Hans Küng, **The Church**, s. 118.

Yunanistan’da bir şehirde yaşayan vatandaşların meclisine (halk meclisine) verilen bir addır.⁶

Yunanca bir kelime olarak karşımıza çıkan *Ekklesia* (Latincesi: Ecclesia), tamamıyla sivil halklar toplantısı (halk meclisi) anlamına geldiğini yukarıda da belirtmiştik. Bu kelimenin, bu şekliyle kullanıldığı zaman dini bir anlam içermediği açıkça görülebilecektir. *Ekklesia* (kilise) kelimesinin, Eski Ahit’in Yunanca’ya tercüme edilmesiyle İbranice bir kelime olan “*kahal*” ya da kök itibariyle farklı olmakla beraber aynı anlamda olduğu kabul edilen “*edah*” kelimesinin Yunanca’ya uyarlanmasıyla kutsal metinlerde kendisine yer bulduğu ifade edilmektedir.⁷ İbranice kutsal metinlerde “*kahal*” ya da “*edah*” kelimesinin, Tanrı tarafından çağrılmış ve oluşturulmuş İsrailoğullarının dinî toplantı veya meclislerini ifade etmek amacıyla kullanıldığı belirtilmektedir.⁸

Hristiyanlık tarihi açısından bakılınca, henüz ilk ortaya çıktığı zamanlarda Yahudi Hristiyanlar, -Eski Ahit’teki ‘*kahal*’ ibaresi: İsrailoğulları’nın dini topluluğu anlamındadır- kendilerini Yahudilerden ayırt etmek amacıyla, ibadet maksadıyla icra ettikleri toplantılarını ifade etmek için *Ekklesia* kelimesini seçmişlerdir. İlk dönem Hristiyanlar tarafından kilise kelimesi toplantı veya meclis anlamında kullanılmış olmakla birlikte, İsa Mesih’in “benim kilisem” ifadesinin yer aldığı pasajla birlikte bunun değişmeye başlamış olduğu tahmin edilmektedir. İlk dönem Hristiyanların ardından kilise, teknik bir anlam kazanarak, zaman ve mekân farkı ve

⁶ Christopher O’ Donnell O. Carm, **Ecclesia (A Theological Encyclopedia of The Church)**, The Liturgical Press, Collegeville Minnesota, 1996, s. 92-93.

⁷ Hans Küng, **The Church**, s. 118.

⁸ Richard P. McBrien, **Catholicism**, New Edition, New York, 1994, s. 580.

bir toplantı olması zorunluluğu dikkate alınmaksızın İsa Mesih'e inananların bütünü/tamamını belirtmek amacıyla kullanıldığı bilinmektedir.⁹ Ancak bazı pasajlarda kilise ibaresi, inançlarını açıkça ortaya koymuş inananların oluşturduğu yerel bir oluşumu ifade etmek için de kullanılmıştır.¹⁰ Bazen tarihte herhangi bir zaman ve yerde inananların önemli bir kısmına işaret etmek amacıyla da kullanıldığı görülmektedir.¹¹

b. Kilisenin Mahiyeti

Kilisenin mahiyetine dair temel bilgiler ilk dönem Hristiyan konsillerine dayanmaktadır. İznik Konsili'nde (325) kilisenin dört özelliği vurgulanmış ve kilise görülebilen ve görülemeyen kilise şeklinde iki boyutta ele alınmıştır.¹² Biz burada kilisenin mahiyeti başlığı altında, kilisenin adı geçen konsilde vurgulanan başlıca özelliklerini incelemenin isabetli olacağı kanaatindeyiz.

İznik İman Bildirisi'yle “tek/bir, kutsal, katolik ve apostolik” olarak nitelenen kilisenin özellikleri litürjik mahiyette kullanılmaya başlanınca bunun ne anlama geldiği konusunda tartışmalar olmuştur.¹³ İznik İman Bildirgesi'yle başlayan bu süreç, 381 yılındaki İstanbul Konsili'nde tamamlanmış ve evrensel iman esası olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Hristiyan iman esaslarına göre, kilisenin tek, kutsal,

⁹ Richard P. McBrien, **The Church**, Harper Collins Publishers, New York, 2008, s. 27; Hans Küng, **The Church**, s. 123.

¹⁰ Korintliler 1, 16:19.

¹¹ Elçilerin İşleri, 9:31 (Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Richard P. McBrien, **Catholicism**, s. 580-582 ve B. H Carroll, **Ecclesia: The Church**, s. 35-72).

¹² Karl Rahner, **Encyclopedia of Theology The Concise Sacramentum Mundi**, Crossroad, New York, 1986, s. 214-215.

¹³ Hans Küng, **The Church**, s. 341-342; Thomas P. Rausch, **Towards A Truly Catholic Church**, Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 2003, s.132-133.

katolik ve apostolik oluşuna inanmak zorunludur. Çünkü İsa, kilisesinin bir (tek) olmasını istemiştir.¹⁴ Bu bağlamda kilisenin birliği (tekliği) Hristiyanlar açısından, özellikle Katolikler açısından, bütün Hristiyanların -kilisenin üyelerinin- İmanda, ibadette ve kilise yönetiminde bir olmaları anlamına gelmektedir.¹⁵ İncil’de yer alan, İsa’nın “ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım”¹⁶ cümlesi kilisenin bir tek olduğuna işaret olarak görülmüştür.¹⁷ Kilisenin birliğiyle ilgili olarak Pavlus, İsa hakkında konuşurken İsa’yı kilisenin veya bedeninin başı olarak görür. Pavlus’un bu kullanımı, kilisenin birliğine (tekliğine) işaret olarak yorumlanmıştır.¹⁸ Yukarıda da belirttiğimiz üzere burada Pavlus’un kilisenin birliğini İsa’da olan birlikle ifade ettiği anlaşılmaktadır.¹⁹

Kilisenin birliği hususunda tarihsel süreç içinde bazı farklı anlayışların bulunduğu bilinmektedir. Bu hususu, Hans Küng şöyle ifade etmiştir: “*Bu farklı tezahürlere sahip kiliseler bir diğerini yasal olarak kabul ettiği müddetçe, o kiliseler birbirlerini aynı tek kilisenin bir parçası olarak gördükleri sürece, ibadet açısından bir diğeriyle aynı olduğu ve genel anlamda hizmetlerini yaptığı sürece ve zorlukta, eziyet ve zulümde birbirlerine yardım ettikleri müddetçe tek olan kiliseden farklı yer, zaman ve özelliğe sahip olsalar dahi ancak onların ayrılığından değil birliğinden (tekliğinden) söz edilebilir*”.²⁰ LG’de, kilisenin birliği (tekliği) ile alakalı olarak geçen şu pasaj, konunun daha net anlaşılmasına yardımcı olacaktır: “*Tanrı’yla*

¹⁴ Francis A. Sullivan, **The Church We Believe in: One, Holy, Catholic, and Apostolic**, 1988, s. 5.

¹⁵ Thomas P. Rausch, **Towards A Truly Catholic Church**, s. 1-3 ve 132; Gordon Lathrop, Timothy J. Wengert, **Christian Assembly**, Fortress Press, 2004, s. 22.

¹⁶ Matta, 16:18.

¹⁷ Hans Küng, **The Church**, s. 353.

¹⁸ Hans Küng, **The Church**, s. 355; Thomas P. Rausch, **Towards A Truly Catholic Church**, s.133.

¹⁹ Koloseliler, 1:18 (Bedenin, yani inanlılar topluluğunun başı O’dur. Her şeyde ilk yeri alsın diye başlangıç olan ve ölümler arasından ilk doğan O’dur).

²⁰ Hans Küng, **The Church**, s. 356.

inananlar arasındaki biricik aracı olan Mesih İsa, lütfun ve gerçeğin bütün insanlar üzerine yayılması için, sevgi, umut ve iman birliği olan kilisesini yeryüzü üzerinde görünür bir yapı şeklinde kurmuştur ve kesintisiz olarak onu beslemektedir. Ana, hiyerarşik kuruluşlardan meydana gelmiş topluluk ile Mesih İsa'nın gizemsel bedeni yani görünür ve ruhsal iki ayrı topluluk, diğer bir deyişle dünyevi kilise ve artık göksel servete sahip bulunan kilise, iki ayrı varlık olarak sayılamazlar; tam tersine, insani ve Tanrısal olmak üzere ikili unsurdan meydana gelen tek ve karmaşık bir gerçekliği biçimlendirmektedir".²¹

Katolik Kilisesi açısından, “kilise” birdir, çünkü kaynağı ve yüce örneği kişilerin Üçlü Birlik’indeki bir tek Tanrı’nın birliğindedir; kurucu ve baş olarak Mesih İsa, bütün halkları bir tek bedende topluyor; Ruh olarak Kutsal Ruh da bütün inananları Mesih’in birliğinde birleştiriyor. Kilisenin bir tek imanı, bir tek sırlı yaşamı, bir tek apostolik vasiyeti ve bir tek ortak umudu ve aynı sevgisi vardır”²² cümleleri, bize kilisenin birliğinin (tekliğinin) nasıl anlaşıldığını göstermesi açısından dikkate değerdir.

Hristiyanlara göre, kilisenin kutsal olması, onun temel karakteridir. Onlara göre bu kutsallığın kaynağı inananlar değil Tanrı’nın lütfu veya armağanıdır.²³ Hristiyanlar kilisenin kutsallığında inananların bir rolü olmadığına, kilisenin kutsallık özelliğinin bir ve kutsal olan Tanrı’dan kaynaklandığına inanırlar. Kutsal

²¹ LG, No: 8.

²²Richard D. Phillips, Philip G. Ryken, Mark E. Dever, **The Church**, PR Publishing, Philipsbourg, New Jersey, 2004, s. 38.

²³ James A. Pike, W. Norman Pittenger, **The Faith of The Church**, Tenty Printing, 1959, s. 132; George H. Tavard, **The Church, Community of Salvation**, The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1992, s. 101.

metinde kişiler, yer ve eşyalar, Tanrı'yla olan bağlantıları dolayısıyla kutsal olarak nitelendirilmiştir. Mesela İsrail, Tanrı'yla olan antlaşmaları nedeniyle kutsal olarak nitelendirilmiştir.²⁴ Kilisenin kutsallığının, Tanrı'yla olan ilişkisinden²⁵ geldiği açıktır. Onların kutsallığı Tanrı'nın işleriyle bağlantılarına bağlıdır ve onlar Kutsal Ruh tarafından kutsanmış ve kutsal olarak adlandırılmış²⁶ Mesih İsa tarafından kutsallaştırılmıştır.²⁷ Bu açıdan, Hristiyan toplumu İsa'nın bedenidir,²⁸ Tanrı'nın binasıdır,²⁹ Tanrı'nın kutsal tapınağı ve kutsal evidir.³⁰

II. Vatikan Konsili'nde kilisenin kutsallığıyla alakalı olarak öncelikle, kilise yeryüzünde kusurlu olsa da, onun gerçek bir kutsallıkla bezenmiş³¹ olduğu vurgulanmıştır. İkinci olarak, durumları ve yaşam biçimleri ne olursa olsun Mesih'e inanan herkesin, kendi yolunda yürümek üzere Tanrı tarafından Baba'nın yetkin kutsallığına erişmeye çağrılmış olduğu³² belirtilmiştir. Üçüncü olarak sevginin, kutsallığın can damarı olduğu; herkesin sevmeye çağrıldığı ve sevginin onlara Ruh verdiği³³ bilgisine yer verilmiştir.

Hristiyanlara göre, kilisenin Katolikliği* ise onun bir diğer temel niteliğidir. Bu kelime, Yunanca'da, o dönemde kullanıldığı zamanlarda, tamamen, büsbütün

²⁴ Thomas P. Rausch, **Towards A Truly Catholic Church**, s. 137; Çıkış, 19:5-6.

²⁵ Romalılar 1:7, 12:13, 15:25; Korintliler 1, 14:3, 16:1.

²⁶ Korintliler 1, 1:2.

²⁷ Romalılar, 15:16.

²⁸ Korintliler 1, 12:27; James A. Pike, W. Norman Pittenger, **The Faith of The Church**, s. 133.

²⁹ Korintliler 1, 3:9.

³⁰ Efesliler, 2:21-22.

³¹ LG, No: 48.

³² LG, No: 11.

³³ LG, No: 42.

*Katolik: Yunanca'da "katholikos" kelimesi 'tamamen' anlamındaki kat'halos kelimesinden türetilmiştir. Genel veya evrensel anlamına gelmektedir. Bu kelime, Yunanca'da, tamamen, büsbütün veya genel anlamlarında kullanılmıştır. (Daha geniş bilgi için bkz. Ömer Faruk Harman, "Katoliklik", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)** C. 25, TDV Yayınları, İstanbul, 2002, ss. 55-58).

veya genel anlamlarında kullanılmıştır.³⁴ Hristiyanlık tarihi açısından Katolik kelimesi ilk olarak Antakyalı İgnace (ö.107) tarafından ve evrensel anlamında kullanılmıştır.³⁵ Yeni Ahit'te kilise ile ilgili olarak sadece bir yerde “tamamıyla”, “büsbütün” ve “tam olarak” anlamlarına gelen zarf kullanılmıştır.³⁶ Fakat burada kilise, kendisi Katolik olarak nitelendirilmemiştir.³⁷ Avery Dulles, Polycarp* (Polikarp)'ta Katolik sıfatının geçtiğini belirtmiş ve burada geçen kullanımından farklı anlamlarının çıkarılmasının mümkün gözükmediğini ifade etmiştir.³⁸

Kiliseye atfedilen katolikliğin, genel olarak bakıldığında, lokal veya yöresel kelimelerinin aksi bir anlamda kullanıldığı ve bu şekilde tercüme edildiği açıktır. Polycarp, Katolik kelimesini dünya üzerindeki tüm kiliseleri içine alacak anlamıyla kullanmıştır. Augustin ise, katolik kavramının coğrafi evrensellik anlamı üzerine vurgu yapmıştır. V. yüzyılda Lerinsli Vincent, katolik olan şeyin her yerde, her zaman ve herkes tarafından inanılan şey olduğunu belirtmiştir.³⁹ Sullivan'ın ise, katolik kelimesini ikinci yüzyılda Ortodoks Hristiyanlıktan ayrılmaya başlayan sayısız heretik ve ayrılıkçı grupların kiliseleri ile gerçek anlamda tek ve evrensel olan İsa'nın kilisesini ayırt etmek için kullandığı belirtilmektedir.⁴⁰

³⁴ Richard D. Phillips, Philip G. Ryken, Mark E. Dever, **The Church**, s. 69.

³⁵ Ömer Faruk Harman, “Katoliklik”, **DİA**, C. 25, TDV Yayınları, İstanbul, 2002, ss. 55-58; Thomas P. Rausch, **Towards A Truly Catholic Church**, s.138.

³⁶ Şinasi Gündüz, “Katolik Kilisesi”, **Din ve İnanç Sözlüğü**, s. 215; E. A. Livingstone, , “Catholic”, **Concise Dictionary of The Christian Church**, Oxford University Press, 2006, s.106.

³⁷ Hans Küng, **The Church**, s. 384.

*Polycarp: İsa'nın öğrencilerinden birisi olan Yuhanna'nın öğrencisi olarak bilinir. İzmir Kilisesi'ne Episkopos olarak tayin edilen Polycarp, M.S. 155 yılında dönemin imparatoru tarafından işkenceye maruz bırakılmış ve sonrasında ölmüştür. İzmir'de adına bir kilise vardır. Polycarp, ilk Hristiyan şehitlerden kabul edilmektedir.

³⁸ Avery Dulles, **The Catholicity of The Church**, Oxford Üniversty Press, New York, 1985, s.13-16.

³⁹ Ömer Faruk Harman, “Katoliklik”, **DİA**, C. 25, ss. 55-58.

⁴⁰ Thomas P. Rausch, **Towards A Truly Catholic Church**, s. 139.

Katolik kelimesi yukarıda değindiğimiz kadarıyla birkaç anlamı içinde barındırmaktadır. Bu açıdan, kilisenin katolikliği denilince de farklı yorumların ya da yaklaşımların olması kaçınılmazdır. İlk olarak, katolik tamamen veya büsbütün anlamındadır. Kilisenin katolikliğinin, Kutsal pasajlarda da ifade edildiği üzere, Pentekost günü kilisenin oluşumu anlatılırken öngörüldüğü gibi, İsa'da yeniden barıştırılan ve Kutsal Ruh'ta birleştirilen her şeyi⁴¹ ifade ettiği anlaşılmalıdır.⁴² İkinci olarak, kilisenin öğretileri ve temel inançları açısından katolik olduğu vurgulanmaktadır. Katolik ibaresi, yerel olsun veya evrensel olsun her yerdeki bütün kiliseler için kullanılmıştır. Geleneksel anlayışa göre, kilise dünyanın sonuna kadar devam edecektir, kurtuluş için gerekli olan bütün öğretileri öğretmeyi sürdürecektir, bütün insanları eğiterek günahın her türlüşünden temizleyecek ve insanların her türlü erdeme ulaşmasına vesile olacaktır. Bu anlayış çerçevesinde kilise, üstlendiği görev açısından değerlendirilerek katolik olmaktadır.⁴³ Üçüncü olarak, yukarıda da belirttiğimiz şekliyle kilisenin katolik olması, heretik veya sapkın toplulukların aksine kilisenin gerçek kilise olması manasında kullanılmıştır.⁴⁴

Apostoliklik, kilisenin İsa tarafından havarileri üzerine kurulmuş olduğunu ve İsa'nın onları özel niteliklerle donattığını ifade etmek için kullanılan bir sıfattır. Yani

⁴¹ Elçilerin İşleri, 2:5-11 ("O sırada Yeruslaim'de, dünyanın her ülkesinden gelmiş dindar Yahudiler bulunuyordu. Sesin duyulması üzerine büyük bir kalabalık toplandı. Herkes kendi dilinin konuşulduğunu duyunca şaşakaldı. Hayret ve şaşkınlık içinde, "Bakın, bu konuşanların hepsi Celileli değil mi?" diye sordular. Nasıl oluyor da her birimiz kendi ana dilini işitiyor? Aramızda Partlar, Medler, Elamlılar var. Mezopotamya'da, Yahudiye ve Kapadokya'da, Pontus ve Asya İli'nde, Frikya ve Pamfilya'da, Mısır ve Libya'nın Kirene'ye yakın bölgelerinde yaşayanlar var. Hem Yahudi hem de Yahudiğe dönen Romalı konuklar, Giritliler ve Araplar var aramızda. Ama her birimiz Tanrı'nın büyük işlerinin kendi dilimizde konuşulduğunu işitiyoruz").

⁴² Thomas P. Rausch, **Towards A Truly Catholic Church**, s.140; George H. Tavard, **The Church, Community of Salvation**, s.104-105.

⁴³ Avery Dulles, **The Catholicity of The Church**, s.13-16; Richard D. Phillips, Philip G. Ryken, Mark E. Dever, **The Church**, s. 72; LG, No: 13.

⁴⁴ Thomas P. Rausch, **Towards A Truly Catholic Church**, s. 140; Richard D. Phillips, Philip G. Ryken, Mark E. Dever, **The Church**, s. 73-74.

“kilise apostoliktir” ibaresi, kilisenin İsa’nın Havarileri üzerine kurdurduğu kiliseye dayandığını ifade etmek için kullanılmaktadır.⁴⁵

Bir kilisenin apostolikliği yani havarilere dayanması, Hıristiyanlarca genel hatlarıyla şöyle anlaşılmıştır: İlk olarak kilisenin üzerine kurulduğu havariler, İsa Mesih’in kendisi tarafından seçilmiş ve bir misyon için gönderilmiştir. Buna göre kilise, İsa tarafından gönderilen havarilerin temeli üzerine kurulmuş ve öyle kalmıştır.⁴⁶ İkinci olarak, kendisinde var olan Kutsal Ruh sayesinde havarilerden duyduğu sağlıklı sözleri, iyi mirası, öğretiyi korur ve iletir.⁴⁷ Bu anlamda da kilise apostolik olarak anlaşılmıştır. Üçüncü olarak ise kilise, Mesih’in yeniden gelişine kadar yöneticilik sorumluluğunu üzerlerine alan havarilerin takipçileri aracılığıyla, havariler tarafından eğitmeye, kutlulaşmaya ve yönetilmeye devam eder, anlayışı nedeniyle apostolik olarak anlaşılmıştır.⁴⁸

c. Kilisenin Boyutları

Kilisenin birlik, kuruluş/kurum, sakrament, elçi ve hizmetkâr (servant) olmak üzere kabul görmüş beş farklı boyutu bulunmaktadır. Birlik (cemaat) anlamında kullanılan “communion” kelimesi, Latince’deki “communio” kelimesinden alınarak kullanılmaktadır. Latince’de kullanılan bu kelimenin kökü, asıl itibarıyla Yunanca bir kelime olan “koinonia” kelimesine dayanmaktadır. Ancak Hıristiyanlar bu kelimeyi Yunanca’daki anlamından farklı bir anlamda kullanmaktadırlar.

⁴⁵Karl Rahner, Herbert Vorgrimler, “Apostolicity of The Church”, **Dictionary of Theology**, Crossroad, New York, 1981, s. 24.

⁴⁶ Matta, 28:16; Matta, 28:19; Galatyalılar, 1:1; Efesliler, 2:20.

⁴⁷ Elçilerin İşleri, 2:42; Timeteos 2, 1:13-14.

⁴⁸ Mehmet Aydın, “Kilise”, **DİA**, C. 26, TDV Yayınları, 2002, ss.11-14.

Yunanca’da “koinonia” kelimesi, toplum tarafından müştereken oluşturulmuş olan şeyleri anlatmak için kullanılmıştır. Bu kelime, topluma mal olmuş olan veya topluma ait olan şeyler anlamına gelmektedir.⁴⁹

II. Vatikan Konsili’nde, kilisenin bir birlik oluşuna (bu boyutuna) özel bir vurgu yapılmıştır. Bazı Katolik yazarlar bu durumu yani, kilisenin bir birlik oluşunu Kutsal Ruh’un birleştirici varlığıyla vurgulamayı tercih etmişlerdir.⁵⁰ Bu yönüyle kilise, birbirine kenetlenmiş, bağlı birçok topluluktan oluşan büyük bir birlik olarak anlaşılmıştır. II. Vatikan Konsili sürecinde yeniden anlaşılması sonucunda kilisenin, kişiler arasında gerçekleşen ilişkilerin karşılıklı anlayış ve sevgi üzerine kurulmasıyla oluştuğu vurgulanmıştır.⁵¹

Genel olarak Hristiyan geleneğinde, kilisede olmakla en azından Tanrı’yla bir birlik içerisinde olunacağına inanılmaktadır. Fuellenbach’ın, Hristiyan toplumu içerisinde olmanın, Tek Tanrı’daki üç kişinin yaşamını ve sevgisini paylaşmak olduğunu ifade ettiği bilinmektedir.⁵² Kilisenin birlik olarak algılanması, aynı zamanda kilisenin bütün üyeleri üzerinde Kutsal Ruh’un aktifliğine daha fazla yer verildiğinin bir göstergesidir.⁵³ Kilisenin komünyon (birlik) olarak tanımlanması ekmek-şarap ayiniyle somutlaşmaktadır. Çünkü söz konusu ayin, Tanrı’nın huzurunda Kutsal Ruh aracılığıyla İsa’yla bütünleşmeyi ifade etmektedir.⁵⁴

⁴⁹ Jeffrey VanderWilt, **A Church Without Borders**, The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1962, s.10; Christopher O’ Donnell O. Carm, **a.g.e.**, s.94-98.

⁵⁰ Michael G.Lawler, Thomas J. Shanahan, **A Church: A Spirited Communion**, The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1995, s. 3.

⁵¹ Avery Dulles, **Models of The Church**, Image Books, New York, 1987, s. 49.

⁵² Michael G.Lawler, Thomas J. Shanahan, **A Church: A Spirited Communion**, s. 3-7.

⁵³ Hans Küng, **The Church**, s. 150 ve 169.

⁵⁴ Jeffrey VanderWilt, **A Church Without Borders**, s. 12-13.

Kilisenin bir kuruluş/kurum olarak anlaşılması ise onun bir diğer boyutunu ifade eder. Bu boyutuyla, görevlilerine ve otoritelerine güçlü bir vurgu yapılmakla birlikte kilise, görülebilir ve hiyerarşik yapıları açısından tanımlanıp ele alınmaktadır. Kilisenin bir kuruluş/kurum olarak değerlendirilmesi, onun görünür boyutunu ortaya çıkarmaktadır. Yapısal veya tüzel kilise anlayışının, I. Vatikan Konsili'nin kilise hakkındaki belgelerinde zirveye ulaşarak reform süreci boyunca Katolik Kilisesi'nde hâkim olan bir görüş olduğu bilinir.⁵⁵

Bir kuruluş/kurum olma boyutuyla kilisenin üyeleri, haklar vb. durumlar açısından eşit değildir. Dulles, bu durumun I. Vatikan Konsili'nde aşağıdaki gibi dile getirildiğini belirtmiştir: “Fakat İsa'nın kilisesini oluşturanlar farklı görevleri ve pozisyonları itibarıyla eşit bir toplum değildir. Çünkü inananların bazıları, rahip vb. olarak dini yetkilere sahip kişilerdir. Kilisenin bir kısmı Tanrı'dan gelen güç sayesinde kutsar, öğretir ve yönetir. Diğerleri ise, kendilerine Tanrı'dan böyle bir güç gelmediğinden dolayı bunları yapamaz.”⁵⁶

Kilisenin bir diğer boyutu sakramental boyutudur. Sakrament, genel olarak bir işaret anlamında kullanılmakla birlikte kendine özgü özel bir işarettir. İşaret denilince bir şeyde olan durumun göstergesi olarak kabul edilir. Sakrament, bir şeyde veya birinde gerçekten var olan bir durumun işareti anlamındadır. Buradan hareketle sakrament, Tanrı'nın inayetinin bir işareti olarak algılanmıştır.⁵⁷ Bu boyutuyla kilise,

⁵⁵ Avery Dulles, **Models of The Church**, s.28-29.

⁵⁶ Avery Dulles, **Models of The Church**, s. 30.

⁵⁷ E. A. Livingstone, “Sacrament”, **Concise Dictionary of The Christian Church**, s. 519; Thomas P. Rausch, **Towards A Truly Catholic Church**, s. 64; Christopher O' Donnell O. Carm, **a.g.e.**, s.414-415.

İsa'nın ve bütün insanoğlunun birliğinin sakramentidir.⁵⁸ Sakrament olarak kilise, görülebilir ve sembolik unsurları açısından tanımlanmıştır. Böylece kilise, tarih içerisinde Tanrı'nın sunduğu lütfun, inayetin bir işareti, bir göstergesi olarak kabul görmüştür. Görülebilen her şey, birliğin göstergesidir. Yani, Tanrı'nın inayetinin toplumsal göstergeleri, kilisenin şahitliği, ibadet ve sakramentler, birliği oluşturan unsurlardandır.⁵⁹ Kilisenin sakrament olarak anlaşılmasına Henri de Lubac'ın Patristik döneme dayalı bir teoloji oluşturma çabası katkı sağlamıştır. Birçok Katolik teolog, kilisenin sakrament olarak benimsenmesine taraf olmuşlardır. Mesela; Karl Rahner kilise hakkında sakramental anlayışı geliştirmiştir. Yves Congar ve Edward Schillebecckx de bu anlayışı benimseyenlerdendir.⁶⁰

Elçi olarak kilise, belli bir misyona sahip olup, o misyonu üstlenmiş bir vasıtaadır. Bu boyutuyla kilise, topluma kraliyet kararnamesini ilan etmek için görevlendirilen elçiye benzetilmiştir. Bu anlayışa göre, kilisenin temel görevi Tanrı'nın sözünü taşımaktır.⁶¹

d. Kilisenin Misyonu ve Kurtuluştaki Rolü

Kilisenin ana misyonu ve bu misyonunun alanı ve muhtevası, İsa Mesih tarafından bildirilmiştir. Bilindiği üzere kilisenin kurucusu ve temeli İsa Mesih'tir. Mesih'in havarilerine tevdi ettiği en önemli görev ise, İncil'i bütün milletlere

⁵⁸ Karl Rahner, **Encyclopedia of Theology The Concise Sacramentum Mundi**, s. 210-211.

⁵⁹ Paul Tillich, **A History of Christian Thought**, Harper&Row, New York, 1968, s.156-157; Thomas P. Rausch, **Towards A Truly Catholic Church**, s. 65.

⁶⁰ Susan K. Wood, **Spiritual Exegesis and The Church in The Theology of Henri de Lubac**, T&T Clark, Edinburgh, 1998, s. 105; Avery Dulles, **Models of The Church**, s. 55-56.

⁶¹ Avery Dulles, **Models of The Church**, s. 71.

yaymalarıdır. Bu temel görev, Kutsal metinlerde bazı farklılıklarla birlikte açıkça ifade edilmiştir.⁶² Öncelikle burada kilisenin misyonunun ne olduğunun belirlenmesi ile ilgili temel kaynak olarak değerlendirilen Kutsal metinde geçen bilgilere yer verilecektir.

İsa'nın havarilerine bildirdiği temel misyon Matta'da şu şekilde yer almaktadır: "İsa, yanlarına gelip kendilerine şunları söyledi: *"Gökte ve yeryüzünde bütün yetki bana verildi. Bu nedenle gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin; onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin; size buyurduğum her şeye uymayı onlara öğretin. İşte ben, dünyanın sonuna dek her an sizinle birlikteyim"*.⁶³ Aynı misyon emri Markos'ta ise, şu şekilde geçmektedir: *"İsa onlara şöyle buyurdu: "Dünyanın her yanına gidin, Müjde'yi bütün yaratılışa duyurun. İman edip vaftiz olan kurtulacak, iman etmeyen ise hüküm giyecek"*.⁶⁴

Luka'da yer alan pasajlarda kilisenin misyonu, biraz dolaylı olarak ifade edilmiştir: *"Onlara dedi ki, "şöyle yazılmıştır: Mesih acı çekecek ve üçüncü gün ölümden dirilecek; günahların bağışlanması için tövbe çağrısı da Yeruşalim'den başlayarak bütün uluslara O'nun adıyla duyurulacak. Sizler bu olayların tanıklarısınız"*.⁶⁵ Kilisenin misyonu, Yuhanna'da ise aşağıdaki gibi belirtilmektedir: *"Sen beni dünyaya gönderdiğin gibi, ben de onları dünyaya gönderdim"*.⁶⁶ Yuhanna'nın diğer pasajında ise: *"İsa yine onlara, "Size esenlik olsun!" dedi.*

⁶²Ali İsra Güngör, "Katolik Kilisesi'nin Çağdaş Misyon Anlayışında Diyalog Kavramı", **Dinler Tarihi Araştırmaları-1**, Ankara (Sempozyum) 08-09 Kasım 1996.

⁶³ Matta 28: 18-20.

⁶⁴ Markos 16: 15-16.

⁶⁵ Luka 24:46-48.

⁶⁶ Yuhanna 17-18.

*“Baba beni gönderdiği gibi, ben de sizi gönderiyorum.”*⁶⁷ Dört İncil’in dışındaki kutsal metinlerde kilisenin misyonuyla ilgili olarak misyonun alanı ve kapsamı İsa tarafından, *“Ama Kutsal Ruh üzerinize inince güç alacaksınız. Yeruşalim’de, bütün Yahudiye ve Samiriye’de ve dünyanın dört bucağında benim tanıklarım olacaksınız”*⁶⁸ denilerek belirlenmiş olmaktadır.

Kilisenin misyonu ile ilgili ifadeler, kurtuluştaki rolünü de açıklamaktadır. Yani kurtuluş için kilise önemli ve vazgeçilmez bir önemi haizdir.⁶⁹ Bu nedenledir ki, Hıristiyanlık tarihinin ilk asrından günümüze kadar, II. Vatikan Konsili de dâhil olmak üzere, kilise dışında kurtuluşun olamayacağına dair inanç, her daim ağırlığını koruyagelmıştır.⁷⁰ Elbette bu zaman dilimleri arasında bazı değişik yaklaşımların da olduğu göz ardı edilmemelidir. Kilisenin kurtuluştaki rolü hakkında genel bir portre çizecek olursak, bu konunun birkaç farklı başlıkta ele alınması mümkündür.

Birincisi, “kilise dışında kurtuluş yoktur” şeklinde formüle edilebilecek olan tutumdur. Bu anlamda kurtuluşun gerçekleşebilmesi için kilise kaçınılmaz bir vasıta olarak görülmektedir.⁷¹ Tabii ki, burada kurtuluş için kiliseden bahsederken İsa’yla kilise arasındaki ilişkiyi de göz önünde bulundurmak, konunun yanlış anlaşılmasını önleyecektir. Yukarıda ilgili bölümde açıklandığı üzere, bir açıdan kilise denilince İsa’nın (mistik) bedeni anlaşıldığını biliyoruz. Bu nedenle, “kilise dışında kurtuluş yoktur” ibaresiyle, kurtuluşun merkezine İsa’nın bedenine iştirak etme, onunla

⁶⁷ Yuhanna 20:21.

⁶⁸ Elçilerin İşleri, 1:8.

⁶⁹ Richard P. McBrien, **The Church**, s.227.

⁷⁰ Alistair E. McGrath, **Christianity An Introduction**, Blackwell Publishing, 2009, s.143-144.

⁷¹ Francis A. Sullivan, **Salvation Outside The Church**, Poulist Press, New York, 1992, s. 3-4; Alistair E. McGrath, **Christian Theology**, Blackwell Publishing, 2007, s. 329 ve 354-355.

bütünleşme yerleştirilmiş olmaktadır. Bu da doğal olarak kurtuluşun ancak kilisede yani, Hristiyanlıkta gerçekleşebileceği sonucuna götürmektedir.⁷² Bu anlayışa göre, kilisenin kurtuluştaki yetkisi ve rolü sınırsız ve kaçınılmazdır.

İkincisi, yine İsa merkezli olan bir anlayış olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre, kurtuluş için kilisenin veya İsa'nın zorunlu olması devam etmekle birlikte, kilisenin misyonunun mahiyetinde küçük bir değişiklik düşünülmektedir. Burada kilisenin görevi bütün insanlara müjdeyi bildirmekten öte, o insanların bünyelerinde bulunan fakat gizli olan İsa'nın inayetini yani, kilise vasıtasıyla kurtuluşu ortaya çıkarmaktır.⁷³ Yani onun misyonu, insanların içlerinde gizli halde bulunan bu kurtuluşun farkına varmalarını sağlamaktır.⁷⁴ Yine burada da kilisenin kurtuluştaki yetkisi ve rolü kaçınılmazdır. Son aşamasında kurtuluş ancak kilisede veya İsa'da gerçekleşmektedir.

Üçüncüsü, Hristiyan teolojisinde tam anlamıyla olmasa da kilise dışında kurtuluş gerçekleşebilir anlayışı desteklenmektedir. Ancak burada da nihayetinde asıl kurtuluşun belirleyicisi veya gerçekleşmesini sağlayan yine kilisedir. Bu anlayış, ne İsa'yı Tanrı'nın kurtarıcı iradesinin asli nedeni kabul eder ne de kilisenin kurtuluş için kaçınılmaz olduğunu kabul eder. Ancak burada kurtuluşa ermenin bir şartı vardır: O da, İsa'nın (kilisenin) Tanrı'nın tam ve son vahyi olduğundan şüphe

⁷² Karl Rahner, **Foundation of Christian Faith**, Crossroad, New York, 1986, s.147 ve 328.

⁷³ Francis A. Sullivan, **Salvation Outside The Church**, s.124.

⁷⁴ James A. Pike, W. Norman Pittenger, **The Faith of The Church**, s. 70-71; Paul Tillich, **A History of Christian Thought**, s. 44-45.

duyulmamasıdır. Böylece İsa, Tanrı'nın bütün insanlar için bağlayıcı vahyi olduğu kabul edilmelidir.⁷⁵

Kiliseyle kurtuluş* arasındaki ilişki genel hatlarıyla yukarıdaki gibi veya buna paralel yaklaşımlarla değerlendirilmiştir. Bu yaklaşımlara bakılınca hemen hemen hepsinin konuyu nihayetinde İsa'ya (kiliseye) bağımlı olarak değerlendirmiş oldukları görülmektedir. Temel ölçütleri İsa'da veya kilisede yer almaktadır.⁷⁶ Böylece kilise, kurtuluş için kaçınılmaz olmaktadır.

2. METAFORLAR

Hristiyanlık tarihinde kilise için kullanılan metaforları ilgili olduğu kaynağa göre üç ana başlık altında toplamamız mümkündür. Birincisi, İsa'yla ilgili olanlar. İkincisi, Tanrı'yla ilgili olanlar ve üçüncüsü de Kutsal Ruh'la ilgili olanlardır. Burada yaptığımız bu sınıflandırmaların elbette birbirinden bağımsız ve ayrı düşünülemeyeceği unutulmamalıdır. Kilise için kullanılan bu metaforlar burada genel olarak ele alınacaktır.

⁷⁵ Mahmut Aydın, “Bir Hristiyan Kurtuluş Teolojisinden Dinlerin Bir Kurtuluş Teolojisine Doğru”, **Divan İlmî Dergi**, S.:9, 2000/2, ss. 133-150.

*Kurtuluş hakkında geniş bilgi için bkz. Kemal Polat, “Hristiyanlıkta ve İslam'da Kurtuluş”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998.

⁷⁶ Baki Adam, “Katolik Kilisesi'nin, Kurtuluş Öğretisi Açısından Yahudiliğe ve İslam'a Bakışı”, **A. Ü. İ. F. D.**, C.: 41, S.: 1, Ankara, 2000, ss. 195-224.

a. İsa'yla İlgili Metaforlar

İsa'nın bedeni, İncillerde yer aldığı ve teolojide kullanıldığı şekilde kilisenin temel imajlarından biridir. İsa'nın bedeni olarak kilise imajı, bazen farklı sıfatlarla birlikte kullanılmaktadır. En yaygın olarak da 'mistik', ve 'gerçek'/'true' sıfatlarıyla kullanılır.⁷⁷ Bu sıfatlarla kullanılmasının temel gayesi, İsa'nın bedeni olarak kiliseyi, İsa'nın insanî ve dünyevî bedeninden ayırt etmektir. Yani, bu sıfatlarla birlikte kiliseyi İsa'nın bedeni olarak belirtmek onun göğe yükselen, yüceltilmiş ve ayınle ilgili ve Kutsal Ruh'la bağlantılı yönüne, ayrıca bir vurgu yapma gereğindedir. Kilise için kullanılan bu metaforla birlikte kullanılan "mistik" sıfatıyla, İsa'nın insanî yönüyle birlikte ilahî boyutunun da ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.⁷⁸ İsa'nın gerçek bedeni olarak kilise, İsa'nın insanî ve dünyevî bedenini ifade eder. Ancak, İsa'nın mistik bedeni olarak kilise ise, İsa'nın insanî ve dünyevî bedeninden ziyade onun Tanrı'sal boyutuna vurgu yapar.⁷⁹

İsa'nın bedeni olarak kiliseye ilaveten kilise için İsa'nın sakramenti ibaresi yaygın olarak kullanılmıştır. Henri de Lubac ve diğer bazı teologlar "İsa, nasıl ki Tanrı'nın sakramentiye kilise de İsa'nın sakramentidir", görüşündedirler.⁸⁰

İncillerde kilise için kullanılan metaforlardan biri de İsa'nın gelini/eşi olarak kilise metaforudur. İncillerde kilise için bu metaforların kullanılmasının amacı,

⁷⁷ John L. McKenzie, "Body", **Dictionary of The Bible**, Macmillan Publishing, New York&London, 1965, s. 100-101.

⁷⁸ Daniel L. Migliore, **Faith Seeking Understanding**, William B. Eerdmans Publishing, Cambridge, 2004, s. 253-254; Avery Dulles, **Models of The Church**, s. 43.

⁷⁹ Karl Rahner, Herbert Vorgrimler, "Church", **Dictionary of Theology**, s. 75; Avery Dulles, **Models of The Church**, s. 45.

⁸⁰ Henri de Lubac, **The Splendor of The Church**, Çev. Michael Mason, Ignatius Press, San Francisco, 1999, s. 202.

hakkında bilgi sahibi olunan şeylerle kıyaslamak suretiyle kilisenin daha kolay kavranmasına katkı sağlamaktır.⁸¹ Pavlus da kilise ile İsa arasındaki ilişkiyi karı-koca arasındaki ilişkiyle veya benzerliğiyle kıyaslamış ve bu yolla kilise-İsa arasındaki bağı açıklamıştır.⁸²

Yeni Ahit'te, Hristiyan toplumundaki hayatın Ana'ya ait olan boyutuna vurgu yapan bazı pasajlar mevcuttur. Kilise, bu hayatta karşılaşılan durumlarla somutlaştırılarak tanımlanmıştır. Kendi deyimiyle İsa, kendisini civcivlerini koruyan, onları bir araya getiren bir anaç tavuk olarak görmektedir.⁸³ Kilisenin ana olarak algılanması Pavlus'a ait olan metinlerde de kendisine yer bulmuştur.⁸⁴ İlk Hristiyan yazarları, kilisenin anaç olma özelliğini ele almışlar ve bu algıyı geliştirmişlerdir. Özellikle Origen, kilisenin ana olarak algılanmasının gelişmesi üzerinde büyük emek harcamıştır. Cyprian, kilisenin ana olarak algılanması üzerinde ısrarla durmuş ve "Eğer sen ana olarak kiliseye sahip değilsen, Baba olarak Tanrı'ya sahip olamazsın"⁸⁵ düşüncesini ortaya koymuştur.

b. Tanrı'yla İlgili Metaforlar

Tanrı'yla ilgili olarak kilise için genellikle tapınak, halk, krallık, beden ve aile metaforları kullanılmıştır. Kilisenin Tanrı'nın tapınağı olarak kabul görmesinin altında yatan nedenin, Tanrı'nın varlığının somutlaştırılmasına veya Tanrı'nın

⁸¹ George H. Tavard, **The Church, Community of Salvation**, s. 88-91.

⁸² Efesliler, 5:22-32.

⁸³ Matta, 23:37.

⁸⁴ Korintliler 2, 11:2; Galatyalılar, 4:19.

⁸⁵ Fr. Tadros Y. Malaty, **Lectures In Patrology The School of Alexandria Origen**, (İngilizce Revizesi: Rose Mary Halim) Jersey City, 1995, s. 598.

varlığının bir mekânda veya bir bedende cisimleştirilmesine olan yatkınlığın olduğu düşünülmektedir.⁸⁶ İsa'nın ilk takipçilerinin Yahudi olduğu bilinmektedir. Pavlus, kendisi de Yahudi olarak İsa'nın takipçisidir. Pavlus, kilisenin Tanrı'nın Tapınağı olarak anlaşılmasında önemli bir role sahiptir. Çünkü o, bazı pasajlarda, "*Tanrı'nın tapınağı olduğunuzu, Tanrı'nın Ruhu'nun sizde yaşadığını bilmiyor musunuz? Kim Tanrı'nın tapınağını yıkarsa, Tanrı da onu yıkacak. Çünkü Tanrı'nın tapınağı kutsaldır ve o tapınak sizsiniz*"⁸⁷ şeklindeki ifadelerle yer vermiş; bazı pasajlarda ise, "*Bedeninizin, Tanrı'dan aldığınız ve içindeki Kutsal Ruh'un tapınağı olduğunu bilmiyor musunuz? Kendinize ait değilsiniz*"⁸⁸ cümlelerine yer vermiştir.

Kilisenin Tanrı'nın bedeni olarak algılanmasında İsa'nın doğası etkilidir. Diğer yandan Tanrı'nın bedeni ve İsa'nın bedeni olarak kilise aynı şeyi ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Her ne kadar kutsal metinlerde bu ifadeye rastlanmamış olsa da Hristiyanlık tarihinde İsa'ya atfedilen özellikler açısından bazen İsa'nın bedeni ibaresinin yerine Tanrı'nın bedeni ifadesinin kullanıldığı bilinmektedir. Nitekim belirtildiği gibi Tanrı'nın bedeni olarak kilise, İsa'nın bedeni olarak kilise anlayışıyla örtüşmektedir.⁸⁹

Hristiyanlık öncesinde Tanrı'nın Halkı denilince, İsrailoğulları kastedilmiştir. Nitekim İsrail kelimesi de halk anlamında kullanılmıştır. Yahudilikte Yahve, İsrail'in Tanrı'sıdır; İsrail de Yahve'nin halkıdır. Bu anlamda, Tanrı'nın

⁸⁶ Robert Brian Robson, **The Temple, The Spirit and The People of The Presence of God: Examining Critical Options for A Pentecostal Ecclesiology**, M.T.S. Thesis, Wycliffe College, Spring, 2012, s. 212-213.

⁸⁷ Korintliler 1, 3:16-17.

⁸⁸ Korintliler 1, 6:19.

⁸⁹ Hans Küng, **The Church**, s. 292-293.

Halkı, Hristiyanlıktaki kullanımdan daha dar bir kullanıma sahiptir. Hans Küng'ün de çalışmasında belirttiği gibi, İsrail kelimesi Tanrı'nın Halkı olarak kullanıldığı zaman etnik bir alanı ifade etmektedir.⁹⁰

Kilisenin imajı olarak Tanrı'nın Halkı ibaresi, daha Hristiyanlığın ilk dönemlerinde ve II. Vatikan Konsili gibi daha yakın dönemlerde farklı anlamları ifade edecek şekilde kullanılmıştır. Yahudiler, Tanrı'nın Eski Halkı olarak; İsa'yı takip edenler ise, öncelikle İsa'nın havarileri ve Tanrı'nın Yeni Halkı olarak isimlendirilmiştir.⁹¹ İlk Hristiyan topluluğunun Yahudilerden ayrı bir topluluk olmadığı malumdur. İlk yüzyıllardan itibaren kilise için Tanrı'nın Halkı, Yahudi olsun ya da olmasın İsa'yı takip edenleri ifade etmek için kullanıldığı görülmektedir.⁹² İsa'yı takip etmek, Tanrı'nın Halkı olarak kabul edilmeye yeterli görülmüştür.⁹³

Augustin'in, en meşhur ve en geniş çalışması olan 'City of God'da Tanrı'nın şehrini veya krallığını, yaratılmış ve kaderinde olması gereken şekilde tanımlamış ve hem bu dünyada hem de bu dünya sonrasında olmak üzere iki kısımda değerlendirmiş olduğu belirtilmektedir. Tanrı'nın krallığı veya şehri kendisinde bolluğun, barış ve huzurun fazlaca bulunduğu bir ortamdır. İsa'nın dünyadaki kilisesinin mükemmel olma özelliğinden dolayı kilise, Tanrı'nın krallığı olarak

⁹⁰ Hans Küng, **The Church**, s. 162-163.

⁹¹ Karl Rahner, **Foundation of Christian Faith**, s. 340; Christopher O' Donnell O. Carm, **a.g.e.**, s.357-358.

⁹² Xaver Leon-Dufour, "People", **Dictionary of The New Testament**, Çev. Terrence Prendergast, Harper&Row Pulihers, San Francisco, 1983, s.318.

⁹³ Hans Küng, **The Church**, s. 148-149.

algılanmış ve bu ifade bu amaçla kullanılmıştır.⁹⁴ Kutsal metinlerde yer verildiği şekliyle kilise, İsa'nın dünyadaki krallığını ifade ve temsil eder.⁹⁵ 'Kingdom' (Krallık) kelimesi, normal anlamda kullanıldığında yasalarıyla, haklarıyla, imkânlarıyla ve diğer otoriteleriyle bir devletin veya bir topluluğun en yüksek ve yüce mertebesini ifade eder.⁹⁶

Eski Ahit'te, kilise için Tanrı'nın ailesi metaforunun kullanılmadığı bilinmekle birlikte, Tanrı-İsrail veya İsrail-Tanrı arasındaki ilişkilerin ailevî ilişkilerle bağlantılı olarak ele alındığı pasajların olduğu açıktır. Bu pasajlara göre Tanrı, İsrail'in babasıdır ve erildir. İsrail de Tanrı'nın çocuklarıdır. Tanrı ile İsrail arasındaki bu bağ vasıtasıyla tüm İsrail, Tanrı'nın Halkı olacaktır.⁹⁷ Tanrı'nın ailesi metaforu, Tanrı'nın Halkı metaforuyla yakından bağlantılıdır. Tanrı'nın Halkı birçok İsrail ailesinden meydana gelir. Tanrı'nın ailesi şeklinde Eski Ahit'te bir ifade kullanılmamakla birlikte, Tanrı'yla halkı arasındaki ilişkiler, genel itibariyle bir aile bireyleri arasındaki ilişkiler şeklinde açıklanmıştır.⁹⁸

c. Kutsal Ruh'la İlgili Metafor

Kilise için Kutsal Ruh'un tapınağı denilmesinde, kilisenin İsa'nın bedeni metaforu ile doğrudan bir bağlantısının olması önemlidir. Bir Hristiyan inandığı andan itibaren İsa'nın bedeni olacak ve dolayısıyla Kutsal Ruh'un tapınağı, evi haline dönüşecektir. Kutsal Ruh'un inanan bir bedene yerleşeceği inancından dolayı,

⁹⁴ Richard P. McBrien, **The Church**, s.70.

⁹⁵ Matta, 6:10; Markos, 10: 21,23, 26.

⁹⁶ Karl Rahner, Herbert Vorgrimler, "Kingdom of God", **Dictionary of Theology**, s. 264.

⁹⁷ Mısırdan Çıkış, 4:23; Yeremya, 3:4-20, Yeremya, 31:1.

⁹⁸ Eyüb, 31:18; Yeremya, 3:4-20.

inançlı birinin bedeni, Kutsal Ruh'un bir kabı, bir evi veya tapınağı olacaktır.⁹⁹ Kilisenin Kutsal Ruh'un tapınağı olarak görülmesi genel itibariyle bu bağlamda anlaşılmaktadır.

İlk Hristiyan topluluklarında Tanrı'nın mevcut olduğu yer, mekân veya ortam, tapınak ve ruhbanlıktan başlayarak bizzat toplumun kendisine varıncaya kadar çok geniş yelpazede tartışılmıştır. Sembolik olarak İsa'nın ölmesini ve yükselmesini anma, yani Evharistiya ayini, kilisenin tapınak olarak anlaşılmasının önüne geçmiştir. Pavlus, kiliseyi Kutsal Ruh vasıtasıyla Tanrı'nın oturduğu tapınağı ve evi olarak görmüştür. Yani, bütün Hristiyanlar Kutsal Ruh vasıtasıyla Tanrı'nın barınağı, tapınağı veya evi olarak kabul edilmiştir¹⁰⁰. Bu açıdan Kutsal Ruh, İsa'nın havarilerinin ve cemaatinin içindedir, onlara güç ve salahiyyet vermektedir ve kilisenin oluşmasını sağlamaktadır.¹⁰¹ Eski Ahit'te, Kutsal Ruh'un veya Tanrı'nın tapınağı olarak kiliseden bahsedildiği zaman, kilise için kullanılan metaforlardan Tanrı'nın Halkı ile yakinen ilgili olduğu görülecektir.

⁹⁹ Romalılar, 8:22-23; Efesliler, 2: 21-22.

¹⁰⁰ Korintliler 1, 3:16; Efesliler, 2:19-22.

¹⁰¹ Thomas P. Rausch, **Towards A Truly Catholic Church**, s.60-61.

BİRİNCİ BÖLÜM

HİRİSTİYANLIK TARİHİNDE KİLİSE ANLAYIŞINA GENEL BİR BAKIŞ

Hıristiyanlık tarihinde kilise anlayışına genel olarak bakarken kilise babalarının yazıları, ortaçağ dönemi itibariyle Tomas Aquinas ve Papa VIII. Boniface'in düşünceleri ve II. Vatikan Konsili öncesi çağdaş ilahiyatçıların yaklaşımları bağlamında ortaya koymak metodik olacaktır. Bu çerçevede II. Vatikan Konsiline kadar devam eden geleneksel bir kilise anlayışı bulunduğunu ve konsilde yeni bir anlayışın ortaya konulduğunu, en azından yeni bir dilin kullanıldığını kabul ederek çalışmamızda tarihsel gelişim aşamalarına uygun bir yöntem izledik.

A. II. VATİKAN KONSİLİ ÖNCESİ KİLİSE ANLAYIŞI

Hıristiyanlık tarihinde geleneksel kilise anlayışının temellerini, kavramlarını, dogmatik çizgilerini kilise babalarının yazılarında görmek mümkündür. Bu çerçevede Clement, Tertullian, Origen ve Augustine'in yazıları ve görüşleri önem arz etmektedir.

1. Kilise Babalarının Yazılarında Kilise Anlayışı

Kilise babalarının yazılarında kilise hakkında yapılan tanımlamalar, geleneksel kilise anlayışının temelini oluşturması bakımından önemlidir. Çağdaş

dönemde bazı teologların kilisenin modern dünyada daha etkin olması için ilk dönem kilise babalarının kilise anlayışlarına yeniden müracaat edilerek yenilenme önerileri dikkat çekmektedir. Bu nedenle kilise babalarının bu konudaki yaklaşımlarının ve yaptıkları tanımlamaların iyi anlaşılması önemli olmaktadır.

a. Clement’e Göre Kilise (150-215)

Clement* kilisenin Hristiyanların bakire anası olduğunu belirtmektedir. Ona göre, kilisenin analığı da Tanrı’nın babalığıyla bağlantılıdır. Clement’e göre, sevecen şefkatiyle kilise, çocuklarını Logos’ta kutsal süt ile besler. Ona göre kilise, tek görünen kilisedir. Bu kilise, bütün Hristiyanları içinde barındırır ve hepsini tek bir “kutsal metin” ile besler ve yetiştirir.¹⁰²

Clement’in teolojisinde kilise, kurtuluş için önemli bir yere sahiptir. Kilise, inananların anasıdır. Bir Hristiyan için aydınlanma aşamaları veya süreci kilisede bulunmaktadır. Kiliseye vaftiz olmakla girilir ve Evharistiya ayiniyle bu giriş takviye edilir ve beslenir. Clement kiliseyi tanımlarken beden kavramını da kullanmıştır. Ona göre kilise, İsa’nın kanı ve bedeniyle beslenen bir bedendir. Bu beden de İsa’nın bedenidir.¹⁰³

*Kilise tarihinde Büyük İskenderiyeli diye ün yapmıştır. Onun doğduğu yer kesin olarak bilinmese de, Atina’da doğmuş olduğu tahmin edilmektedir. Pagan bir ailede yetişmiş olduğu kesin olarak bilinmekle birlikte ne zaman Hristiyan olduğu hakkında açık bir bilgi yoktur. Helenistik kültür ve düşünce yapısının, onun daha rahat düşünebileceği bir ortam oluşturduğu kanaati yaygındır.

¹⁰²Bishop Suriel, **Christian Education in The Church of Alexandria in The First Five Centuries**, St. Athanasius Press, Melbourne, 2002, s. 36-37.

¹⁰³Fr. Tadros Y. Malaty, **Lectures In Patrology The School of Alexandria Origen**, s. 380-381.

Clement dünyadaki kiliseyi, ideal ve mükemmel olarak kabul edilen cennetsel kilisenin bir imajı, yansıması olarak görmektedir. Clement'in düşüncesinde dünyadaki kilise, yukarıdaki kilisenin bir yansımasıdır. Asıl kilise “yukarıdaki kilise”dir. Dünyadaki (aşağıdaki) ise onun bir yansımasıdır, kopyasıdır.

Clement, yeni kilisenin eski kilisenin devamı niteliğinde olduğunu ileri sürmüş ve kilisenin İsa'da yeni hale geldiğini düşünmüştür. Yine o, kilisenin asla eskimeyeceğini kabul eder ve Kutsal Ruh'un onu sürekli olarak yenileyecek ve gençleştirecek olduğu kanaatindedir. Clement'e göre Tanrı'nın yeni halkı eski halkına göre gençtir ve onlar sürekli olarak güzel ve yeni şeyler işitmektedirler.¹⁰⁴

b. Tertullian'a Göre Kilise (155-220)

Tertullian* bir hukukçu gibi düşündüğü için kilise dışındaki sapkın öğretilerin kendi öğretilerini açıklamak için Kutsal Kitap'ı kullanamayacaklarını ifade etmiştir. Çünkü Kutsal Kitap, kiliseye aittir ve bu tür kişilerin Kutsal Kitap üzerinde herhangi bir yorum yapmaya ya da onu istedikleri gibi kullanmaya hakları yoktur. Tertullian'ın Mesih'e inanan birinin putperest bir toplumda nasıl yaşaması gerektiği konusunda katı kuralları vardır. Tertullian'a göre, bir Hristiyan toplu

¹⁰⁴ Fr. Tadros Y. Malaty, **Lectures In Patrology The School of Alexandria Origen**, s. 384-386.

*Putperest bir ailenin çocuğu olan Kuzey Afrikalı Tertullian, Grekçe'yi çok iyi bilen bir düşünürdür ve Roma'da hukukçu olarak ün salmıştır. Orta yaşlarındayken Roma'da Mesih'e iman edip vaftiz olmuş ve kısa bir süre sonra kilisede hizmet etmeye başlamıştır. Roma'dan sonra ikinci büyük şehir olan Kartaca'ya dönen ve orada yaşamının büyük kısmını geçiren Tertullian, zamanının çoğunu Latince kitaplar yazarak geçirmiştir. Tertullian, iman savunucuları arasında anahtar isimlerden biridir.

gösterilere katılmamalı, orduda hizmet etmemeli, okullar ya da sivil örgütlerde, hatta putperestliğe dolaylı da olsa hizmet eden bir meslek dalında bile çalışmamalıdır.¹⁰⁵

Tertullian, Hristiyanlığı eziyet ve suçlamalara karşı savunduğu Apoloji isimli kitabında geliştirmiş olduğu *Üçlülük* doktrini anlatmıştır.¹⁰⁶ Son yıllarını kilisenin dışında geçirdiği halde sonraki nesiller onun *Üçlülük* ve Mesih'in kişiliği konusunda yazdıklarından çok faydalanmışlardır. Tertullian, *Üçlülük* formüle etmiş ve bu sayede genç yaşta kilise tarihinde önemli bir yere gelmiştir. Tertullian'ın tek bir özde üç kişilik *Üçlülük* formülü önemlidir. Sonraki nesiller, özellikle inanç bildirgelerinin yazılışında, Tertullian'ın bu formülünü kullanmıştır.¹⁰⁷

Tertullian, Tanrı'yı statüsünde tek görmüştür. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'u anlatırken onları üç kişilik olarak tarif etmiştir. Tertullian'ın anlatmaya çalıştığı Tanrı statü bakımından birdir, ama o, bu birliği *Üçlük*'e dağıtmıştır. Tertullian, İsa'da Tanrısal ve insani özelliklerin birbirine karışmadığını ifade etmektedir. Altın ve gümüş karışabilir ve sonuçta elektum diye başka bir metal elde edilir. Aynı durum İsa'da da gerçekleşmiş olsaydı, İsa'nın ne insan ne de Tanrı olan üçüncü bir varlık olması gerekirdi. Ama ona göre İsa, ne sadece insan, ne sadece Tanrı, ne de başka bir varlıktır. İsa hem Tanrı hem de insandır.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Hubertus R. Drobner, **The Fathers of The Church**, Çev. Siegfried S. Schatzmann, Hendrickson Publishers, 2006, s. 153-154.

¹⁰⁶ David Rankin, **Tertullian and The Church**, Cambridge University Press, 1995, s. 53-65.

¹⁰⁷ <http://en.wikipedia.org/wiki/TertullianWritings> (Erişim:07.05.2014); Christopher O' Donnell O. Carm, **Ecclesia (A Theological Encyclopedia of The Church)**, The Liturgical Press, Collegeville Minnesota, 1996, s.438-439.

¹⁰⁸ Daniel L. Migliore, **Faith Seeking Understanding**, s. 71 ve 77.

Tertullian'ın, kiliseyi beden metaforu ile tanımlayarak teolojisini Romalılar 12 ve Korintliler 1, 12:12'deki pasajlar çerçevesinde geliştirdiği ifade edilmektedir. O, kiliseyi İsa'nın çarmıha gerilmesinin ardından göğe yükselmesi sonucu, İsa'dan gelen yeni doğan bir beden olarak görmüştür.¹⁰⁹

c. Origen'e Göre Kilise (185-254)

Origen* cennetsel ve dünyevi kilise şeklinde bir ayrım yapmamıştır¹¹⁰. Ancak o, kiliseyi farklı açılardan tanımlamıştır. Origen birinci olarak, kiliseyi Logos etrafında ilk yaratılmış topluluk olarak kabul etmiştir. Ona göre, Tanrı'nın emri ortaya çıkmış ve ona bağlı bir irade olarak da onun oluşu meydana gelmiştir. Bu oluşumu Tanrı'nın Azizler topluluğu olarak tanımlamak, yani bunu, var oluş öncesindeki kilise olarak tanımlamak gerekir.¹¹¹

İkincisi Origen, kiliseyi kozmik bir şekilde, Pavlus'la birlikte başlamış ve daha sonra farklı şekillerde algılanarak geliştirilmiş olan İsa'nın bedeni ile tanımlamıştır. Ona göre, İsa aracılığıyla hayat bulan kilise yine İsa aracılığıyla canlı

¹⁰⁹Christopher O' Donnell O. Carm, a.g.e., s. 438-439; <http://www.catholicity.com/encyclopedia/t/tertullian.html> (Erişim:07.04.2014).

*İskenderiye'de doğmuş ve Hristiyan bir ailede büyümüştür. Yedi oğlun en büyüğü olarak babası onu, Kutsal Kitap bilgisi üzere ve Grek kültürüne göre yetiştirmiştir. Kavrama yeteneği ve ilahi mesajların derin anlamını sormakla babasını şaşırtmıştır. 17 yaşındayken Septimus Severus'un başlattığı zulüm döneminde babası katledilirken kendisi de şehit olmak istemiş, fakat annesi karşı koymuş ve onu babasının elbiseleri arasında saklayarak kurtarmıştır. Aynı zulüm döneminde bir başka Hristiyan düşünce okulunun önderi Clement, İskenderiye'den ayrıldığı için okul öndersiz kalmıştır. Yörenin yetkili kilise önderinin de uygun görmesiyle henüz 18 yaşında olan Origen, bu eğitim merkezinin başına geçmiştir. Keskin Kutsal Kitap anlayışından dolayı kilisenin zorlandığı bazı teolojik soruları çözmek için farklı farklı yerlere çağırılmıştır.

¹¹⁰John A. McGuckin, **Origen of Alexandria on The Mystery of The Pre-existent Church**, International Journal for The Study of The Christian Church Vol. 6, No. 3, 2006, ss. 207-222.

¹¹¹Bishop Suriel, **Christian Education**, s. 38-39.

kalmakta ve bir bütün olarak tüm üyelerinden oluşmaktadır.¹¹² Üçüncü olarak Origen, kiliseyi Tanrı'nın oğlunun evi ve kurtuluş evi* olarak tanımlamıştır.¹¹³ Son olarak Origen, kiliseyi İsa'nın gelini şeklinde tanımlarken onu Tanrı ile insan arasındaki ilişki içerisinde algılamıştır. Ona göre, kilise İsa'nın cennetsel gelinidir.¹¹⁴

d. Augustin'e Göre Kilise (354-430)

Augustin'in** genel itibariyle düşünce ve fikir bakımından Pavlus'u takip ettiği söylenebilir. O, kilise konusunda kendine özgü fikirlere sahip uzman biri olarak bilinmektedir.¹¹⁵ Onun teoloji konusundaki fikir ve görüşleri kilise hakkında çalışma yapanlar üzerinde etkili olmuştur. 13.yy'da St. Thomas Aquinas ve 20.yy'da Karl Rahner bunlara örnek olarak gösterilebilir.¹¹⁶

Augustin, kilise ve Kutsal Ruh ilişkisi bağlamında Donatistlerin*** aksine Kutsal Ruh'un, İsa'nın bedeninin tüm parçalarında var olduğu ve görülebildiği

¹¹² Fr. Tadros Y. Malaty, **Lectures In Patrology The School of Alexandria Origen**, s.594.

*Origen'in kiliseyi kurtuluş evi olarak görmesinde "kilise dışında kurtuluş yoktur" fikri ve yaratılış hakkındaki öğretileri belirleyici olmuştur. Origen, yaratılış sahnesinin erken bir perdesinin daha olduğuna inanmaktadır. Bu perdede, Ruhsal bir dünyada Ruhsal ve mantıklı varlıklar yaşıyordu. Tanrı bu varlıklara özgür bir irade vermişti. Bu varlıklardan bazıları özgür iradelerini kullanarak Tanrı'dan ayrılmışlardı. Düşmüş olanları cezalandırmak ve yenilemek için Tanrı, daha sonra insanların yaşadığı maddesel dünyayı yaratmıştır. Bu kurtuluşu sağlamak Oğul'un ya da diğer adıyla Logos'un işiydi. Bunu sağlamak için de Logos insan oldu ve önceden günah işlemeyen can ya da Ruhla birleşerek Kurtarıcı olan Tanrı-insan, Tanrı vahyi olarak günahlı insana Tanrı'nın gerçek kimliğini açıklamıştır. Kurtarıcı kendini bir fidiye olarak vermekle, düşmüş olanların yüreğindeki kötülüğü yenmiştir. Kutsal Ruh da iman edenlere ışık ve anlayış sağlamaktadır (Ayrıntılı bilgi için bkz. Edward Moore, "Origen of Alexandria and St. Maximus", The Confessor, USA, 2005).

¹¹³ Fr. Tadros Y. Malaty, **Lectures In Patrology The School of Alexandria Origen**, s.590.

¹¹⁴ Fr. Tadros Y. Malaty, **Lectures In Patrology The School of Alexandria Origen**, s. 593-595.

**Augustin hakkında geniş bilgi için bkz. (Warren Thomas Smith, "Augustine of Hippo", The Encyclopedia of Religion, Edit.: Mircea Eliade, New York, 1987, I/524).

¹¹⁵ Şinasi Gündüz, "Augustinus", **Din ve İnanç Sözlüğü**, s. 49.

¹¹⁶ Richard P. McBrien, **The Church**, s. 67-68.

***Donatistler: IV. Yüzyılda Kartacalı Donatus'un fikirleri etafında oluşan bir akımdır. Katı kuralları takip etmişlerdir. Evrensel kilisenin bozulduğu inancında olduklarından şehirlerde ayrı kiliseler oluşturmuşlardır. Zulüm esnesında imandan dönenlerin kiliseye giremeyeceği inancına sahip olmakla bilinirler. İsa'nın Tanrı değil sadece peygamber olduğunu savunurlar. (Bilgi için bkz. Şinasi Gündüz, Din ve İnanç Sözlüğü, Vadi Yayınları, Ankara, 1998).

görüştüğüdür. Ona göre, Kutsal Ruh kilisenin bütün parçalarına hayat vermektedir. Teslis'teki unsurlar birbiriyle eşit derecede önemlidir.¹¹⁷ Augustin'in, Sermon adlı çalışmasında: 'Her kim kilise dışındaysa, Kutsal Ruh'a sahip değildir' cümlesine yer verdiği belirtilmektedir. Augustin'e göre, insan bedeni için Ruh ne ifade ediyorsa, Kutsal Ruh da kilise için aynı şeyi ifade etmektedir.¹¹⁸ Kiliseyi iki kısımda değerlendirmesinde, Augustin'in *Tanrı'nın Şehri/Tanrı Devleti* isimli eserinde yapmış olduğu 'Tanrı'nın Şehri' ve Dünyevi Şehir' ayrımı etkili olmuştur.¹¹⁹

Augustin'e göre, İsa'ya inananların oluşturduğu birlik ve Sakramentler görülebilen kilise olarak değerlendirilir.¹²⁰ Augustin, kilisenin ne olduğunu tarif ederken genellikle 'İsa'nın bedeni' ibaresini benimsemiştir. Onun bu ibaresi kendisinden sonrakiler üzerinde etkili olmuştur. Kilise ve İsa 'büyük gizem' olarak tanımlanan tek bir bedendir. Augustin'e göre, kilise İsa'nın bedenidir. Bu bedenin başı da İsa'dır.¹²¹ Kilise kavramı, hem İsa'nın tüm bedeni için hem de İsa'ya inanan tüm topluluğu ifade etmek için kullanılmıştır. Bazen de İsa, kilisenin başı olarak tarif edilmektedir. Pavlus gibi Augustin de kiliseyi başı ve üyeleriyle birlikte bir bütün olarak düşünmüştür.¹²²

Augustin, kilise ile kurtuluş arasında sıkı bir bağ kurmakla bilinir. Kurtuluş için kiliseye girmenin gerekli olduğuna inanan Augustin, vaftiz olmayı da kiliseye ve

¹¹⁷George H. Tavard, **The Church, Community of Salvation**, s.53.

¹¹⁸Christopher O' Donnell O. Carm, **a.g.e.**, s.31-33.

¹¹⁹ Carol Harrison, **Augustine Christian Truth and Fractured Humanity**, Oxford University Press, New York, 2000, s.196-197.

¹²⁰ Alister E. McGrath, **Christian Theology**, s.17-18.

¹²¹Richard P. McBrien, **The Church**, s.69; http://en.wikipedia.org/wiki/Augustine_of_Hippo (Erişim:20.03.214).

¹²²Gavril Andreicut, **The Church's Unity and Authority: Augustine's Effort To Convert The Donatists**, Marquette University, 2009, s.263-280.

İsa'nın bedenine katılmanın gereği olarak görür¹²³. Augustin'in, kilisenin Katolikliği (evrenselliği) bağlamında da görüşleri diğer görüşleriyle uyumludur. Augustin, kilisenin katolik (evrensel) olması gerektiği düşüncesinden hareketle 'Katolik (Evrensel) kilise dışında kurtuluş yoktur', Katolik kilise dışında her şeye sahip olunabilir ama kurtuluşa ulaşamaz' ifadelerini kullandığı belirtilmektedir.¹²⁴

2. Ortaçağ Dönemi Yaklaşımlar: Thomas Aquinas ve Papa VIII. Boniface (Unam Sanctam)

Kilisenin mahiyeti, misyonu ve kurtuluştaki rolünün anlaşılabilmesi noktasında ortaçağ dönemi teologlarının önemli katkıları olmuştur. Bu bağlamda dönemin önemli teologlarından Thomas Aquinas'ın görüşlerine yer vermek doğru olacaktır. Yine aynı dönemde etkili olan Papa VIII. Boniface'ın Unam Sanctam adlı genelgede ortaya koyduğu teolojik çizgi konumuz açısından önem arz etmektedir.

a. Thomas Aquinas (1225-1274)

Thomas Aquinas* Hristiyan inancını savunmak için akla ayrı bir önem vermiştir. Özellikle kendi inancını tüm kesimlere karşı savunabilmek için delillerini, bütün insanların otorite olarak kabul etmek zorunda kaldığı aklı devreye sokarak geliştirmiştir. Çünkü aynı inanca bağlı olmayanlar kendisinin otorite olarak kabul

¹²³ Carol Harrison, **Augustine Christian Truth and Fractured Humanity**, s.154-156.

¹²⁴ Christopher O' Donnell O. Carm, **a.g.e.**, s.31-33.

*Thomas Aquinas 1225-1274 yılları arasında yaşamıştır. O, skolâstik düşüncenin önemli Hristiyan filozoflarından biridir. Eğitim hayatına Monte Cassino manastırında başlamıştır. 1239 yılında ailesinin yanına döndükten sonra Napoli Üniversitesi'nde fen, tarih ve felsefe eğitimi almıştır.(Daha geniş bilgi için bkz.: Muhammet Tarakçı, "St. Thomas Aquinas", İz Yayıncılık, İstanbul, 2006).

ettiği kutsal metinleri otorite olarak kabul etmemekteydi. Bunun için o, felsefe ve akla büyük önem vermiştir. Thomas Aquinas, teolojik görüşlerini her zaman felsefi ve akli delillerle açıklama çabasında olmuştur.¹²⁵

Thomas Aquinas, kendisinden önce devam eden “kilise dışında kurtuluş yoktur” anlayışını takip etmiştir. O, bu anlayışı kilisenin birliği inancıyla ilişkili olarak değerlendirmiştir. Kilisenin birliğinin inançla sağlandığını ifade etmiş ve kiliseyi inanç birliği olarak görmüştür. Ona göre, kilise inanç birliği açısından tektir ve bu kilisenin dışında da kurtuluş yoktur. Thomas Aquinas, kilisenin birliğini inanç birliğine dayandırmıştır. O, sadece Tanrı’ya olan inancın kurtuluş için yeterli olmadığını belirtmiş ve Oğul İsa’ya inanmanın da hem kilisenin inanç birliği için hem de kurtuluş için gerekli olduğunu belirtmiştir.¹²⁶

Thomas Aquinas’a göre, inanç olmadan Tanrı’nın sevgisine erişmek mümkün değildir. Bu nedenle o, “kiliseden başka kurtuluş yeri de yoktur” anlayışını benimsemiştir. O, “kilise dışında kurtuluş yoktur” anlayışının inançla yakından ilişkili olduğunu savunmuştur. Ona göre, kurtuluşa eriştirecek olan inanç ve sakrament ancak kilisede mevcuttur. Thomas Aquinas, kurtuluş için sakramentlerin, özellikle Evharistiya sakramentinin gerekliliğini belirtmiştir. Ona göre, kurtuluşa ermede Vaftiz, günah itirafı ve rahip takdisi önemli birer sakramenttir. St. Thomas Aquinas, özellikle Evharistiya sakramentini kilisenin birliği için gerekli görmüştür. Ona göre, kilisenin birliği dışında kalanlar kurtuluşa ulaşamayacaktır.¹²⁷

¹²⁵ Muhammet Tarakçı, **St. Thomas Aquinas**, İz Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 260-261.

¹²⁶ Francis A. Sullivan, **Salvation Outside The Church**, s. 47-49.

¹²⁷ Aidan Nichols, **Discovering Aquinas: An Introduction to His Life, Work and Influence**, Wm. B. Eerdmans Publishing Company, Cambridge, 2002, s. 167-169.

Augustin'in takipçisi olan Thomas Aquinas, Hristiyan inancının sadece Tanrı'yla sınırlı olmadığını ve İsa'nın da Hristiyan inancında önemli bir yere sahip olduğunu belirtmiştir. O, İsa'yla bütünleşme sakramenti olarak Vaftiz'in kurtuluş için gerekli olduğuna vurgu yapmıştır. Thomas Aquinas, kurtuluş ile Vaftiz'in ilişkisini vaftiz sakramentinin doğasıyla ilişkilendirmiştir. Ona göre, bu sakramentin amacı İsa ile birleşmek, bütünleşmek ve onun üyelerinden biri olabilmektir. O, kurtuluşa ermek için vaftiz olma sakramentinin herkes için gerekli olduğunu savunmuştur.¹²⁸

Thomas Aquinas, Hristiyan teolojisine yaptığı katkılar ve verdiği eserler ile ölümünden yaklaşık 300 yıl sonra 1567'de Papa V. Pius tarafından Katolik Kilisesi'nin azizi olarak kabul edilmiştir. 1917'de ise kilise yasası, Thomas Aquinas'ın görüşlerini kilisenin resmi görüşü olarak ilan etmiştir. 1879'da Papa XIII. Leo, Thomas Aquinas'ın öğretilerini teolojinin temeli olarak kabul etmiştir. Böylece Thomas Aquinas'ın görüşleri Katolik Kilisesi'nin resmi görüşü olmuştur.¹²⁹

b. Papa VIII. Boniface (1294-1303) - Unam Sanctam (1302)

Ortaçağ, kilisenin mahiyetinin belirlenmesi amacıyla yapılan tanımlamalar ve geliştirilen teolojiler açısından önemli bir zaman dilimidir. Bu dönem, genellikle kilise ile kralların çekişmesine sahne olmuştur. Kilisede bölünmelerin yaşandığı bir dönem olması nedeniyle Ortaçağ, beraberinde yenilenmelerin de ortaya çıkmasına

¹²⁸ Francis A. Sullivan, **Salvation Outside The Church**, s. 48.

¹²⁹ M.Ali Ağaoğulları, Levent Köker, **İmparatorluktan Tanrı Devletine**, İmge Kitabevi, Ankara, 1996, s. 195-198.

zemin hazırlamıştır.¹³⁰ Ortaçağda Papaların yayınları çerçevesinde kilisenin mahiyeti, misyonu ve yapısı gibi konulara tek tek yer vermek yerine genel itibariyle, araştırma konumuzun sınırları çerçevesinde kalmak adına bu dönemin kilise anlayışını yansıttığını düşündüğümüz “*Unam Sanctam*”^{*} bildirisinden hareketle bu dönemin kilise anlayışını aktarmaya çalışacağız.

Papa VIII. Boniface, ilan ettiği “*Unam Sanctam*” adlı bildirisiyle ancak özelliklerini belirttiği kiliseye itaat edileceğini ve günah itirafının da sadece bu kiliseye yapılabileceğini belirtmiştir. Bu bildiriyle birlikte Papa VIII. Boniface, *Katolik, Tek, Apostolik* ve *Kutsal* olan kiliseden başka kurtuluşun olmadığını ifade etmiştir. Yine aynı şekilde o, günahlardan arınmanın ancak bu kilise aracılığıyla olacağını Fransa Kralı IV. Philip’e ifade etmiştir.¹³¹

Papa VIII. Boniface, kilisenin beden ve başıyla birlikte bir bütün olduğunu belirtmiş ve otorite açısından kilisenin önemine dikkat çekmiştir. O, “*Unam Sanctam*” ile baş ve bedeniyle bir bütün olan bu kilisenin *İsa’nın mistik bedeni*, İsa’nın da bu bedende baş olduğunu açıklamıştır. Papa VIII. Boniface’e göre, bu mistik beden inancıyla, sakramentleriyle ve kilise sevgisiyle birdir. O, bu kilisenin çok bedenli ve çok başlı olmadığını, aksine kilisenin bir beden ve bir baş olduğunu belirtmiştir.¹³²

¹³⁰ Bekir Zakir Çoban, **Geçmişten Günümüze Papalık**, İnsan Yayınları, 2009, s. 356.

^{*}Papa VIII. Boniface ile Fransa Kralı IV. Philip arasında uzun zaman devam eden anlaşmazlık neticesinde Papa VIII. Boniface tarafından 1302 yılında yayınlanan bir bildiridir. Bu bildiride Papa VIII. Boniface, inanılması ve itaat edilmesi gereken tek bir kilisenin olduğunu ve bu kilisenin de Tek, Kutsal, Katolik ve Apostolik özelliklere sahip bir kilise olduğunu ilan etmiştir. (Bilgi için bkz.. Bekir Zakir Çoban, “Geçmişten Günümüze Papalık”, İnsan Yayınları, 2009).

¹³¹ Benno A. Zuiddam, **Hope&Disillusionment**, Importantia Publishing, 2010, s. 96-97.

¹³² Francis A. Sullivan, **Salvation Outside The Church**, s. 64.

B. II. VATİKAN KONSİLİ'NDE ORTAYA KONULAN KİLİSE ANLAYIŞI

II. Vatikan Konsili'nde kilise anlayışının şekillenmesinde tarihsel süreç ve bu süreçte rol alan çağdaş Hristiyan teologlar önemlidir. Bilindiği üzere bu konsil, Katolik Kilisesi'nin çağdaş dünyada etkin bir rol ve misyon üstlenerek, modern dünyaya açılmasını ve kilisenin birliğini sağlamak amacıyla toplanmıştır.¹³³

1. II. VATİKAN KONSİLİ'NİN KİLİSE ANLAYIŞINA ETKİ EDEN ÇAĞDAŞ İLAHİYATÇILAR

Çağdaş Hristiyan ilahiyatçılar ve konsil öncesi dönem, kilisenin yeniden tanımlanması ve kurtuluştaki rolünün belirlenmesi açısından önemlidir. Bu nedenle, konsil öncesi çağdaş Hristiyan ilahiyatçıların kiliseyi nasıl tanımladıklarının ve kiliseye kurtuluş için nasıl bir rol biçtiklerinin ortaya konulması faydalı olacaktır. Bu kısımda teolojik görüşlerine yer verdiğimiz ilahiyatçılar çağdaş olmakla birlikte II. Vatikan Konsili öncesine tekabül eden dönemde yaşadıkları ve etkili oldukları için söz konusu yaklaşımlarını geleneksel anlayışın yaşadıkları döneme ait versiyonları olarak kabul etmek gerekmektedir.

¹³³ Mahmut Aydın, “Vatikan Konsili”, **DİA**, C. 42, TDV Yayınları, İstanbul, 2012, ss.368-571.

a. Pierre Teilhard de Chardin'e Göre Kilise (1881-1955)

Fransız bilgini, ilahiyatçısı ve filozofu Pierre Teilhard de Chardin, henüz genç yaştayken 1899'da Cizvit tarikatına girmiştir. Chardin, bu arada jeolojiyle uğraşmaya başlamıştır. Tezini verdikten sonra Katolik Enstitüsü'ne profesör olarak atanmıştır. O, daha sonra Uzak Doğu'da ve Yakın Doğu'da yapılan arkeolojik gezilere katılmış ve 1928-1946 arasında bu bölgelerde çalışmıştır. Pekin İnsanı'nın (*Zinjanthropus*) (1929) ve *Pithekanthropus*'un (1937-1938) kalıntılarının ortaya çıkarılmasına ve belirlenmesine katkıda bulunmuştur. 1946'da Fransa'ya dönmüş ve 1951'de de New York'a yerleşmiştir.¹³⁴ Teilhard de Chardin, insanın evrimini, bilim ve Katolik inancı arasında bir uyum sağlayarak incelemeyi denemiştir. Bu nedenle Katolik din adamları tarafından eleştiriye uğramıştır. Düşüncelerini açıkladığı başlıca yapıtları şunlardır: “Le Milieu Divine” (Tanrı'sal Ortam, 1926-1927), “Le Phénomène Humain” (İnsan Olgusu, 1938-1940), “Le Coeur de la Matière” (Maddenin Yüreği, 1950), “Le Christique” (1955).¹³⁵

Teilhard de Chardin, kilisenin herkes için bir kurtuluş vasıtası olduğu kanaatindedir. Ona göre, kilise bütün dünyaya bir misyon için gönderilmiştir. O, kilisenin modern seküler dünyada misyonunu yerine getirebilmesi için, yani tüm insanların inananlar olabilmesini sağlayabilmek için, kendisini yaşadığı zamana göre uyarlamalıdır. Kilisenin modern seküler dünyaya adapte olması, misyonu açısından önemlidir.¹³⁶

¹³⁴ Lavinia Chon-Sherbok, **Who's Who In Christianity**, Routledge, London, 1998, s. 286-287.

¹³⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Pierre_Teilhard_de_Chardin (Erişim:04.02.2014).

¹³⁶ Donald P. Gray, “The Phenomenon of Teilhard”, **Theological Studies**, Vol. 36, No: 1, Mart 1975, ss. 19-51(pdf).

Teilhard de Chardin, kilisenin misyonunu değişen ve gelişen dñnyayla bir bñtñn olmasıyla gerçekleştirebileceği kanaatine sahiptir. Ona gñre, kilisenin var olabilmesi ve misyonunu başarabilmesi sevgiye bağlıdır. Teilhard de Chardin, kilisenin dñnyayla ilişkisiyle ilgili olarak inkarnasyonel bir teoloji önermektedir. Kilise dñnyada vardır, ñnkñ o sevdiği dñnyada doğmuştur. Doęduktan sonra kilise kendisini òlñme, insanları toplamaya ve dñnyadakileri kutsamaya çağırmıştır. İsa da bu dñnyaya òlmek, kutsamak ve kurtarmak için gelmiştir.¹³⁷

Teilhard de Chardin'e gñre, kilise dñnyaya ait misyonu gereği dñnyadaki maddesel elementlerle ilgili olmak zorundadır. Madde ancak bñyle olmakla değişime uğrayacak, İsa'yla birlik olabilecek ve Tanrı'nın ruhsal vizyonunu paylaşabilecekler. Ona gñre, maddenin sakramental dñnñřñmñ tamamlanmış bir gñrev değil, devam eden bir sñretir.

Teilhard de Chardin'e gñre, kilise maddesel ile ruhsal sınırları birleştirmekle gñrevlidir.¹³⁸ Ona gñre, eğer kilise kendisine karşı hata yapmazsa kilisenin tñm değişim ve dñnñřñm hareketlerinin gerçekleşeceği merkez haline gelecektir. Bñylece kilise, evrenin İsevileşme noktası olacaktır. Bu da, tñm herşeyin nihai anlamda "Birleřme Noktası" olarak adlandırılır.¹³⁹

¹³⁷ David Grumett, "Church, World and Christ in Teilhard de Chardin", *Ecclesiology*, S. 1/1, 2004, s. 87-103.

¹³⁸ Ali İşra Gñngñr, **Cizvitler**, Berikan Yayınevi, Ankara, 2012, s.144.

¹³⁹ Richard P. McBrien, **Catholicism**, s.139-140.

b. Yves Congar'a Göre Kilise (1904-1995)

Yves Congar, 1904 yılında Fransa'da, Sedan'da doğmuştur. I. Dünya Savaşı, onun çocukluk dönemi üzerinde büyük bir etki yapmıştır.¹⁴⁰ Özellikle onun doğduğu yer zaman zaman Alman askerleri tarafından işgale maruz kalmıştır. Bu durum, Congar'ın yaşanılabilir daha iyi bir dünya ortamı oluşturma isteğinin artmasına vesile olmuştur.¹⁴¹ Congar, 1921 yılında Paris'te Thomas Aquinas'ın felsefi görüşlerinin yoğunlukla işlendiği kurslara katılmıştır. 1925 yılında Dominiken* çıraklık dönemine başladıktan sonra, yüksekokula Belçika'da devam etmiştir. Onun ilk ilgi alanı Ekümeniklikle alakalı olmuştur. Daha sonra kilisenin birliği hakkında doktora tezini hazırlamıştır.¹⁴²

Yves Congar, II. Dünya Savaşını takip eden yıllarda Fransa'daki çağdaşları arasında gelişmekte olan *Yeni Teoloji*** akımından etkilenmiş ve esinlenmiştir. 1950 yılında Congar, kilisedeki yenilikler hakkında dönüm noktası olarak kabul edilen çalışmasını (*Vraie et Fausse Reforme Dans L'Eglise*) ortaya koymuştur.¹⁴³ Congar,

¹⁴⁰ Anthony Oelrich, **A Church Fully Engaged: Yves Congar's Vision of Ecclesial Authority**, Liturgical Press, 2011, s. 7-8.

¹⁴¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Yves_Congar (Erişim: 12.05.2014).

*Kurucusu İspanyol Aziz Dominik olan bu tarikat, "Vaiz Keşişler Tarikatı" olarak da bilinmektedir. Bu tarikatın üyeleri bir manastıra bağlı değillerdir ve kilise doktrinlerini gezgin bir şekilde vaaz ederek anlatır. Bu tarikatın kurucusu, kilisede reformun gerekliliğine ve kilise anlayışıyla ilgili yeni adımlar atılmasının zorunluluğuna inananlar arasındadır. (Geniş bilgi için bkz. Ali İsrâ Güngör, "Cizvitler", Ankara, 2012).

¹⁴² Douglas M. Koskela, **Ecclesiality and Ecumenism: Yves Congar and The Road To Unity**, Marquette University Press, 2008, s.13.

** Kilise doktrinin aslına dönüşünü sağlamak amacıyla oluşturulan bir akımdır. Bu akımda yer alan teologlar, Kilise babalarının modası geçen görüşlerini bırakarak Katolikliğin modern dünyayla uyumlu olması gerektiğini düşünmüşlerdir. Bunlar, (Henri de Lubac, Jean Danielou, Henri Bouillard Yves Congar) teolojik yenilenmenin, çağdaş dünyayla ilgili olmanın ve skolastik düşüncüyü aşmanın gerekli olduğunu savunmuşlardır. Teolojinin İncil'e ve Kilise babalarının yazılarına dayalı olması gerektiğine inanmakla beraber modern dünyayla uyumlu bir teolojiyi savunmuşlardır. (Geniş bilgi için bkz. Ali İsrâ Güngör, "Cizvitler", Ankara, 2012).

¹⁴³ Anthony Oelrich, **A Church Fully Engaged**, s. 13; Douglas M. Koskela, **a.g.e.**, s. 14.

II. Vatikan Konsili öncesi hazırlıklarda, teolojik danışman olarak hizmet sunmaya davet edilmiş ve böylece o, Konsil'in birçok dokümanında önemli bir aktör olmuştur.¹⁴⁴

Yves Congar, kilisenin hukuk ve adalet boyutu üzerinde yoğunlaşan yaygın kilise anlayışı ile birlikte kilisenin gizemli/mistik ve eskatolojik boyutunu vurgulayarak dengeli olması için girişimlerde bulunmuştur. Ona göre kilise, sadece hukuksal bir yapı değildir. Kilise, bir birliktir, İsa'nın mistik bedenidir ve Kutsal Ruh tarafından hayat bulan bir birliktir.¹⁴⁵ Yves Congar, kilisenin bir birlik olduğunu söylerken, kilisenin iki uçlu bir düzlem olduğunu da ifade etmiştir. O'na göre, kilise yukarıdan ve aşağıdan olmak üzere iki uçlu bir doğaya sahiptir. Kilisenin yukarı ucu sadece Tanrısal birlikten ibarettir. Aşağıdan olan ucu ise, yapılarıyla birlikte görülebilen topluluktan ve birlikten oluşur. Congar, kilisenin birliğinin kaynağı olarak da üçlülük'i adres göstermiştir.¹⁴⁶ Yves Congar'a göre "Mistik beden", bir Hristiyanın hayatının İsa'yla birleşmesidir. Böylece Hristiyan, onun bedeni üzerinde bir hayat yaşamış olacaktır. Yani, inananlar Mistik Beden'e dâhil olduğu andan itibaren İsa'nın hayatı inananın hayatı olacaktır.¹⁴⁷

c. Karl Rahner'e Göre Kilise (1904-1984)

Karl Rahner 5 Mart 1904 tarihinde Almanya'nın Freiburg şehrinin Breisgau semtinde doğmuştur. İlkokulu ve liseyi Freiburg'da tamamlamıştır. Okulu bitirince

¹⁴⁴ David F. Ford, **The Modern Theologians**, Blackwell Publishing, Hong Kong, 1998, s. 105-108; Douglas M. Koskela, **a.g.e.**, s. 15.

¹⁴⁵ Dennis M. Doyle, **Comminuon Ecclesiology**, Orbis Books, New York 2000, s. 48-49.

¹⁴⁶ Philip Kennedy, **Twentieth-Cenrtury Theologians**, I.B.Tauris, London, New York, 2010, s. 149.

¹⁴⁷ Dennis M. Doyle, **Comminuon Ecclesiology**, s. 50.

henüz 18 yaşındayken 20 Nisan 1920’de Avusturya’da Cizvit* cemaatine katılarak çıraklık dönemine başlamıştır.¹⁴⁸ Cizvit cemaatinde çıraklık dönemini bitirdikten sonra Rahner, aynı yerde normal Cizvit eğitimi almaya başlamıştır. Rahner ilk teolojik çalışmalarına Hollanda’ da Cizvit Teoloji Okulunda başlamıştır.¹⁴⁹

26 Temmuz 1932 yılında Münih’teki St Micheal Cizvit kilisesine diğer 6 kardeşiyle beraber Kardinal Micheal Faulhaber tarafından papaz olarak atanmıştır. Bir yıl içinde teolojik çalışmalarını tamamladıktan sonra Avusturya’da Cizvit eğitiminin son aşaması için 2 yıl kaldıktan sonra Freiburg’a dönmüştür.¹⁵⁰ II. Dünya savaşından sonra, Innsbruck’ta profesör ünvanına kavuşan Rahner, 1963 yılında Münster’e 1964 yılında Münih’e ve 1967 yılında tekrar Münster’e geçmiştir. Rahner, burada 1971 yılına kadar kalmış ve 1984 yılında ölmüştür.¹⁵¹

Sistematik bir Teolog** olarak Rahner kiliseyi, Tanrı’nın inayetini anlamak için izlediği aynı prensiplerle ele almış ve incelemiştir. O, kiliseyi Tanrı’nın inayetinin en üstün olayı ve anı olarak İsa’yı ele aldığı şekliyle değerlendirmiştir. Ona göre, Tanrı’nın ortaya koyduğu ve sunduğu bu inayetin tarihi evrenseldir. İsa’nın yaşamı, ölümü ve Tanrı katına yükselişi Tanrı’nın inayeti/lütfu için

*Cizvitler hakkında geniş bilgi için bkz. Ali İsra Güngör, “Cizvitler”, Ankara, 2012.

¹⁴⁸ Jacob E. Safra, Jorge Aguilar-Cauz, “Rahner, Karl”, **Britannica Encyclopedia of World Religions**, 2006, s. 901.

¹⁴⁹ William Dych, **Outstanding Christian Thinker Rahner**, Continuum, Londra ve New York, 2000, s. 4-5.

¹⁵⁰ Alister E. McGrath, **Christian Theology**, s. 76-77.

¹⁵¹ Herbert Vorgrimler, **Understanding Karl Rahner**, Çev. John Bowden, Scm Press Ltd, 1986, s.45-52.

Sistematik teoloji: Kısaca, tolojinin çeşitli alanlarını açıklayan sistemlere bölünmesidir. (Geniş bilgi için bkz.. “Sistematik Teolog İçin Dinler Tarihinin Önemi”, **A.Ü.İ.F.D., Çev. Aliye Çınar, S. 2, 2003, ss. 337-346).

değiştirilemez ve geri alınamaz bir zaferdir ve vaadidir.¹⁵² Kilise, İsa'nın bu başarısına ve zaferine inananlar topluluğudur. Yani kilise, İsa'nın çarmıha gerilmesine, Tanrı katına yükseltildiğine ve dünyanın sonunda gerçekleşecek olan son zafer vaadine güvenleri tam olan inananlar topluluğudur.¹⁵³ Yine bu topluluğun Tanrı'nın son vaadinin gerçekleşeceğine dair inançları kesin olmalıdır. Bu da ikinci bir çağrı yapıldığında veya Tanrı'nın Krallığı çağrıldığında gerçekleşecektir.¹⁵⁴

Karl Rahner'e göre, inananlar topluluğu anlamında kilise, İsa ve Kutsal Ruh aracılığıyla Tanrı'yla bütünleşmenin sakramenti veya gerçek sembolüdür. Ona göre, her şeyden önce kilisenin kendi üyeleri, bu topluluğa vaftiz olmakla katılırlar. Bu katılımdan önce her insan Tanrı'nın bir çocuğu, İsa'nın kız veya erkek kardeşidir.¹⁵⁵

Gelenekselciler, her zaman kiliseyi kurtuluş için zorunlu bir vasıta olarak görmüşler ve gerçekten kilise dışında kurtuluş olmadığını düşünmüşlerdir. Rahner'e göre bunun anlamı şu değildir: Kilise yalnızca tek başına bu kurtuluş vasıtalarının dağıtıcısı/tedarikçisi veya her bir birey için cennete ait değerlerin vereni değildir. Aksine kilise, inayetin toplumsal tarafının görünür hale geldiği topluluktur. O, Tanrı'yla topluluğa aracılık eden kişilerin birliğidir.¹⁵⁶

¹⁵² **The Encyclopedia of Religion**, "Rahner, Karl", Vol. 12, Macmillan Publishing Company, New York, 1987, s. 200.

¹⁵³ Karl Rahner, **Foundations of Christian Faith**, Çev. William V. Dych, Crossroad, New York, 1986, s. 322-323.

¹⁵⁴ William Dych, **Outstanding Christian Thinkers Karl Rahner**, s.82-83; Elçilerin İşleri, 2:24, Korintliler 1, 15:4 Ve Vahiy, 22:20.

¹⁵⁵ Gerard Mannion, **Ecclesiology and Postmodernity: Questions for The Church in Our Time**, Liturgical Press, 2007, s. 139.

¹⁵⁶ Fergus Kerr, **Twentieth-Century Catholic Theologians**, Blackwell Publishing, 2007, s.97-98.

İsa ve onun inayetinin bedenleşmesinin gerçek bir sembolü olarak cemaat/topluluk, temel sakrament ve üyeleri için inayetin etkili bir belirtisi olan kilisenin sosyal boyutu çerçevesinde yer almaktadır. O, inayetin bulunduğu her yerde karşımıza çıkabilir ve etkili hale gelebilir. Bu anlamda kilise, temel sakramenttir ve üyeleri için inayetin etkili bir işaretidir/belirtisidir. Bu bağlamda Rahner, kilisenin gerçekliğini sakrament olarak kabul etmektedir. Kilise sadece üyeleri için değil, bütün dünyanın kurtuluşu için temel sakramenttir.¹⁵⁷ Bunun da anlamı, “kilise, somut tarihsel bir manifestodur ki, bu tarihin içerisinde eskatolojik öneme sahiptir. Sosyal boyutunun içerisinde de tüm insanlığın enine-boyuna Tanrı’nın inayeti vasıtasıyla ulaşacağı kurtuluş vardır” şeklinde belirtilmektedir.¹⁵⁸

Karl Rahner, Yeni Ahit’teki pasajlarla¹⁵⁹ uyumlu olarak kiliseyi İsa’nın sakramenti ve gerçek sembolü olarak tanımlamıştır. Rahner’in şu ifadeleri bu noktada önemlidir: “Şimdi kilise, dünyada, İsa’da ve Tanrı’nın kurtarıcı iradesinde kurulmuş olan mükemmel ve değiştirilemez gerçekliğin devamlı ve eşzamanlı var oluşudur. Kilise, İsa’nın dünyaya Tanrı’nın bir inayeti olarak gönderilmesinin ilk sakramental ve kalıcı varlığıdır.”¹⁶⁰

Rahner daha geniş anlamda, kiliseyi “Tanrı’nın halkı olarak” görmektedir ve kilisenin tarihsel bir manifestasyon olduğu görüşündedir. Böylece vaftizle kiliseye üyelik, Tanrı’nın halkına ait olmanın/katılmanın bir ifadesi ve sakramentidir. Bununla birlikte kiliseye üye olmayan Tanrı’nın halkının hepsi, İsa’yla bir

¹⁵⁷ Alister E. McGrath, **Christian Theology**, s. 386.

¹⁵⁸ William Dych, **a.g.e.**, s. 86.

¹⁵⁹ Korintliler 1, 12:27; Yuhanna, 15: 5.

¹⁶⁰ William Dych, **a.g.e.**, s. 84.

ilişkilerinin olması nedeniyle kiliseyle sıkı bir bağa sahiptir. Onların ilişkileri açıklanmadığından ve bundan dolayı da isimsiz kaldıkları için Rahner, onlara gizli veya isimsiz Hristiyanlar demektedir. Çünkü ona göre, bütün insanlık ailesi, kilise öncesinde Tanrı'nın halkı olarak zaten mevcuttur.¹⁶¹

d. Jean Danielou'ya Göre Kilise (1905-1974)

Jean Danielou, 1905'te Neuilly-sur-Seine'de doğmuş, Notre-Dame'de Bon Secours Cizvit Kolejinde okumuştur. Danielou, 1929'da Laval'da* Cizvit papazı olmuştur. 1936'dan itibaren birkaç yıl Henri de Lubac'ın 'Dinler Tarihi Dersleri'ne devam etmiştir. 1941'de, Paris'te, Groupe Catholique des Lettres'e dâhil olmuş; 1943'te, Institut Catholique de Paris'te (Paris Katolik Enstitüsü) İlahiyat Doktoru ünvanını almış ve Histoire des Origines Chretiennes (Hristiyanlığın Kökenleri Tarihi) kürsüsü'ne başkanlık etmiştir.¹⁶²

1961 yılında Danielou, "Faculte de Theologie de l'Institut Catholique de Paris" (Paris Katolik Enstitüsü İlahiyat Fakültesi) dekanı olmuş ve bu görevi 1969 yılına kadar sürdürmüştür. Papa XXIII. Jean, onu II. Vatikan Konsili uzmanı olarak görevlendirmiştir. XXIII. Jean'dan sonra Papa olan VI. Jean Paul da onu danışmanlığına, daha sonra Hristiyan Olmayanlar Sekretaryası'na getirmiş ve tam yetkili kılmıştır. Danielou, 1967'de "Institut de Seienic et de Theologie des Religions"u (Din Bilimleri ve Teolojisi Enstitüsü) kurmuş ve ilk yöneticisi olmuştur. Danielou, 1969 yılında piskopos olmuş ve Papa VI. Paul tarafından kardinalliğe

¹⁶¹ Karl Rahner, **Foundation of Christian Faith**, s. 391; William Dych, **a.g.e.**, s. 85.

*Fransa'nın kuzey batısında yer alan bir yerleşim yeridir.

¹⁶² http://en.wikipedia.org/wiki/Jean_Danielou (Erişim:06.03.2014).

getirilmiştir. Kardinal koltuğundayken "Academie Française" (Fransız Akademisi) üyeliğine seçilmiştir. Ağırlığı Hristiyan İlahiyatı konusunda olmak üzere çok sayıda eseri vardır. J. Danielou, 20 Mayıs 1974 tarihinde ölmüştür.¹⁶³

Jean Danielou, kilise hakkındaki düşünceleriyle önemli bir figürdür. Henri de Lubac gibi Jean Danielou da teolojisini ilk dönem kilise babalarına dayalı olarak geliştirmiştir. Onun teolojiye bakış açısı, kilise babalarının yazılarının ve orijinal kabul edilen kaynaklara dönülerek Hristiyanlığın, dolayısıyla kilisenin yeniden canlandırılması çabasıdır. Jean Danielou'nun, kilise anlayışı da teoloji anlayışıyla benzerlik arz etmektedir. Jean Danielou, kilisenin günümüz insanının ihtiyaç ve beklentilerine cevap verebilecek bir durumda olması gerektiğini ifade ederek bu hususta çalışmalar yapmıştır.¹⁶⁴

Jean Danielou'nun II. Vatikan Konsili'nde kilise hakkında en etkili olduğu alan kilisenin misyonu ile ilgilidir. Ona göre, kilisenin misyonu kültürü de içine alacak şekilde algılanmalı ve bu şekilde uygulamaya geçirilmelidir. Jean Denielou, Hristiyanlığın diğer kültürlerde var olması için sadece yapı olarak kiliseye sahip olmasının hiçbir şey ifade etmeyeceğini, yani bunun kilisenin misyonu için yeterli olmayacağı düşüncesini savunmuştur.¹⁶⁵

Jean Danielou'nun kilisenin misyon anlayışına yüklediği anlam itibarıyla, Hristiyanlığın (kilisenin) bir ülke veya başka bir kültürde benimsenmesi ve devam

¹⁶³ Jean Danielou, "Kilisede Misyoner Düşüncesi", **A.Ü.İ.F.D.**, Çev. Abdurrahman Küçük, Ankara, 1997, s.101-104.

¹⁶⁴ Ali İsra Güngör, **Cizvitler**, s.150.

¹⁶⁵ Ali İsra Güngör, **Cizvitler**, s.153.

etmesi için misyonun o toplumun kültürel unsurlarıyla bezenmesi gerekmektedir. Bu misyon, kültürel unsurlardan arındırılmış olarak kalırsa, kilisenin o ülkede veya kültürde kabul göremeyeceği ve yabancı bir fenomen olarak kalacağı Danielou tarafından ifade edilmiştir. Bu nedenle Denielou, kilisenin yani Hristiyanlığın kabul edilmediği ve yabancı olduğu bir toplumda veya kültürde benimsenmesinin ve gelişmesinin istenilen seviyede gerçekleşmesinin zor olacağı düşüncesine sahiptir.¹⁶⁶

Kilisenin misyonu ile alakalı olarak Jean Danielou, Hristiyanlığın medeniyet, dil ve felsefe aracılığıyla anlatılmasını, bu dil ve medeniyetlere mal edilmesini gerekli görmüştür. Ona göre, kilisenin veya Hristiyanlığın ancak bu şekilde söz konusu toplumlarda veya kültürlerde varlığından ve kalıcılığından söz edilebilecektir.¹⁶⁷

e. Edward Schillebeeckx'e Göre Kilise (1914-2009)

Edward Schillebeeckx, 12 Kasım 1914'te, Antwerp* yakınlarında doğmuştur. Louvain'de teoloji eğitimi almış olan Schillebeeckx, daha sonra 1941 yılında buraya atanmıştır.¹⁶⁸ Kısa bir zaman sonra, burada teoloji alanında ders verme görevi kendisine tevdi edilmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra o, Paris'e, Yves Congar ve M.D. Chenu'nun etkisi altında kaldığı Dominiken Fakültesi Le

¹⁶⁶ Abdurrahman Küçük, "Hristiyanlıkta Misyon Alayışı, Yeni Yaklaşımlar ve Dilerarası Diyalog", **Dinler Tarihi Araştırmaları-III**, Dinler Tarihi Yayınları, Ankara, 2002, s. 359-385.

¹⁶⁷ Jean Danielou, "Kilisede Misyoner Düşüncesi", s.103-104.

* Belçika'nın önemli şehirlerinden biridir. Anvers olarak bilinmektedir.

¹⁶⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/Edward_Schillebeeckx (Erişim:04.03.2014).

Saulchoir'e gitmiştir. Paris'te, *Yeni Teoloji* eğitimi görmüştür. Schillebeeckx'in Hristiyan teolojisi ile ilgili çok sayıda eseri bulunmaktadır.¹⁶⁹

Edward Schillebeeckx, İsa'yı Tanrı'nın en temel ve en eski sakramenti olarak kabul eder. Bu anlamda E. Schillebeeckx'e göre o (İsa), bu dünyada görülebilen bir şekilde Tanrı'nın armağanını gösteren "*ilahi kurtuluş armağanı*"dır. E. Schillebeeckx İsa'yı, hem Tanrı'nın kurtuluş göstergesi hem de en mükemmel insan olarak kabul etmektedir. E. Schillebeeckx, kiliseyi bu anlamıyla İsa merkezli bedenleşmeyle (vücut bulma) Tanrı'nın başlattığı durumun devamı olacak şekilde anlamaktadır. Dahası E. Schillebeeckx, kiliseyi Efendi'nin (Lord) yükseltilmiş bedeninin uzantısı olarak tanımlamaktadır. O'na göre, bizzat İsa'nın kurtuluşu da bu dünyada gerçekleşmiş görülebilir bir olaydır ve bu kurtuluş, sınırlarından arındırılmış insan ile Tanrı'nın buluşması ve bütünleşmesidir.¹⁷⁰

Edward Schillebeeckx'in kiliseye verdiği anlam İsa'ya yüklediği anlam ve mahiyetle bağlantılıdır. Edward Schillebeeckx, yukarıda da belirtildiği üzere tarihsel olarak kiliseyi İsa'nın uzantısı olarak görmektedir. Sürekli devam eden bedenleşme (cisimleşme) olarak kilise, yaratılış ve tarihsel olarak İsa'nın kurtuluş olgusunun gizemini gerçekleştirir.¹⁷¹

¹⁶⁹Christopher O' Donnell O. Carm, **a.g.e.**, s. 419-420. (Ayrıca geniş bilgi için bkz. Fergus Kerr, "Twentieth-Century Catholic Theologians", Blackwell Publishing, 2007).

¹⁷⁰Anthony S. Lee, **From Sacrament of Salvation To Sign That Interrupts: The Evolution In Edward Schillebeeckx's Theology of The Relationship Between The Church and The World**, Notre Dame, Indiana, 2011, s.7-8 ve 69.

¹⁷¹Edward Schillebeeckx, **The Church: The Human Story of God**, s.123-132.

Edward Schillbeeckx, İsa'yla birlikte kurtuluş sakramenti çerçevesinde kilisenin önemini, varoluş fenomenolojisini kullanarak Beden imajını, kilisenin sakramentliği için temel metafor olarak kabul etmektedir.¹⁷² Ancak bu metafor Edward Schillbeeckx'e göre, üyeler için kullanılan bir metafor değildir. Bununla birlikte kilise, bütün üyelerinin beşikten son ekmek şarap ayinine kadar hafızalarını diri tutmaları açısından onlar için ayrı bir önem arz etmektedir. Edward Schillbeeckx, görülebilen kilisenin önemini, kendisini sakramentlerle mevcut kılabilmesi olarak ifade eder¹⁷³.

Edward Schillbeeckx'in sakrament hakkındaki çalışmaları sadece kilisenin mahiyetiyle ilgili değildir. O, aynı zamanda çalışmalarında kilisenin bu dünyadaki rolünü de ele almış ve değerlendirmelerde bulunmuştur. Vücut bulma (bedenleşme/cisimleşme) aracılığıyla bütün yaratıklar, sakramental tarzda bir kurtuluş ikramına ererler. İsa aracılığıyla ise, insanoğlu Tanrı'yla buluşma imkânına erişmiştir.¹⁷⁴ Edward Schillebeeckx'in kiliseye dışsal olarak bakışı, “dünyadaki ‘Lütfun’ görülebilir varlığı olarak kilise, bu dünyanın ötesinde bir sevgiye götüren sevgi dolu işler veya davranışlarda bulunur. Böylece, İsa'da bütünleşen (birleşen, bedenleşen) Tanrı'nın sakramenti olarak kilise, dünyayla tamamen bütünleşmiş bir kilisedir. Dünyalık bir iş gibi kilise, bu dünyada İsa'nın kurtuluş olgusunun gizemini sakrament olarak uygular”, şeklindedir.¹⁷⁵

¹⁷² Anthony S. Lee, **From Sacrament of Salvation To Sign That Interrupts**, s.70-71.

¹⁷³ Edward Schillbeeckx, **a.g.e.**, s.119.

¹⁷⁴ Edward Schillbeeckx, **a.g.e.**, s.116.

¹⁷⁵ Edward Schillbeeckx, **a.g.e.**, s.154.

Edward Schillebeeckx'e göre kilise, sakramental yaşamla direkt bağlantılı bir şekilde Hristiyanların dünyalık işlerinde kendilerini bağışlattıkları gerçeğini göstermektedir.¹⁷⁶ Bu da, bütün insanlığın Tanrı'nın sevgisiyle bağışlandığını göstermek içindir. Edward Schillebeeckx'e göre kilise, "Dünyanın Sakramenti"dir. Yani, bütün insanlığın kalplerindeki inayette Tanrı'nın içsel çağrısının somutlaşmış halidir.¹⁷⁷

f. Hans Küng' e Göre Kilise (1928-)

Hans Küng, 19 Mart 1928'de, İsviçre'nin Sursee kentinde dünyaya gelmiştir. Küng, 20. yüzyıl teolojisinde önemli figürlerden biridir. Kendi dönemindeki diğer teologlara göre, daha geniş alanda çalışmalar yürütmüş ve daha fazla eser, makale vb. yazılar yazmıştır. Bu nedenle Küng, 20. Yüzyılda teoloji alanında özgün figür olarak kabul edilmiştir.¹⁷⁸ 1948-1955 yıllarında, Küng'ün Roma'da Papalık Gregorian Üniversitesindeki çalışmaları, onun entelektüel ortamda dönemin önemli filozof ve teologlarıyla tanışmasının yanında kişisel olarak Hans Urs Balthasar, Yves Congar gibi döneminin önemli figürleriyle bir bağ kurmasına vesile olmuştur.¹⁷⁹

Hans Küng'ün teolojisini dört döneme ayırmak mümkündür. Birincisi, 1970'lere kadar genel anlamda Katolik Kilisesi ve bu kiliseyle ilgili konular üzerinde çalıştığı dönemdir. İkincisi, 1970'lerin başından itibaren Tanrı, Hristiyan, İsa-Mesih, ahiret hayatı gibi konularda yazdığı dönemdir. Üçüncüsü, 1983'ten itibaren

¹⁷⁶ Edward Schillebeeckx, **a.g.e.**, s.123.

¹⁷⁷ Edward Schillebeeckx, **a.g.e.**, s.158.

¹⁷⁸ David F. Ford, **The Modern Theologians**, s.162.

¹⁷⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Hans_Küng. (Erişim:08.05.2014); Lavinia Chon-Sherbok, **Who's Who In Christianity**, s.172.

Hristiyanlığın diğer dinlerle diyalogu, dinler ve kültürler arasındaki ilişkiler gibi konulara yöneldiği dönemdir. Sonuncusu ise, 1990 yılından sonraki dönemdir. Bu dönemde o, beşer olarak küresel sorumluluklarımız, günümüze kadar küresel sorumluluk ve dinlerin zamanımızdaki konumu gibi konularla ilgili araştırmalar yapmayı tercih etmiştir.¹⁸⁰

Hans Küng'e göre, bütün inananlar, Tanrı'nın halkıdır, Tanrı'nın halkına aittir. Tanrı'nın halkı olarak kilise anlayışı, kilisenin herhangi bir ırka indirgenerek anlaşılmasına imkân vermemiştir. Hans Küng: "Eğer biz kiliseyi Tanrı'nın halkı olarak kabul edersek, kilise bir kasta, resmi bir gruba ve ayrıcalıklı bir gruba özel olamaz" düşüncesini savunmaktadır. Böylece, insanların hepsi, Tanrı'nın halkı olarak kabul edilmiş olacaktır. Kilise, bu haliyle her zaman ve her durumda Tanrı'nın halkının bütünü olarak kalacaktır. Tanrı'nın halkının bütün üyeleri, İsa'nın getirdiği mesaja inanmaya ve sevgiyle İsa'yla bütünleşmeye çağırılmıştır. Böylece, kilisenin tüm üyeleri eşit olarak kabul görmüş olacaktır.¹⁸¹

Hans Küng'e göre, Tanrı'nın halkına ait olan herkes ancak Tanrı'nın çağrısıyla kiliseye ait olabilecektir. Ona göre, bir kişi Tanrı'nın halkı olan kiliseye ait olmak istiyorsa, o kişinin Tanrı'nın çağrısına inanması, uyması gerekli olmaktadır. Tanrı'nın inayeti ve sevgisi olmadan kilise olmaz. Küng, bu çağrının kurtuluş için de dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir.¹⁸²

¹⁸⁰ David F. Ford, **The Modern Theologians**, s.169-176.

¹⁸¹ Hans Küng, **The Church**, s. 169.

¹⁸² Corneliu C. Simut, **The Ontology of The Church in Hans Küng**, Peter Lang, 2007, s. 163-164.

Küng, Tanrı'nın halkının, bireylerden oluşmakla birlikte sadece bireylere indirgenerek değerlendirmeye alınacak bir durum olmadığını ifade etmiştir. Tanrı'nın çağrı ve isteğiyle bireyler kilisenin üyeleri olmaktadır. Tanrı'nın halkı olan kilise, farklı gruplardan oluşmaktadır. Tanrı kendisi, kilisesini bu şekilde oluşturmak istemiştir. Bu anlamda ona göre, kilise bir kuruluş ve bir yapı olarak ele alınabilmekle birlikte, diğer yapılardan ve kuruluşlardan farklı olarak, Tanrı'nın isteği ve inayetiyle oluşmuş bir yapıdır. Kilise, sıradan bir yapı değil, Tanrı'nın yapısıdır.¹⁸³

Küng'e göre, Tanrı'nın Ruh'u özgürlük prensibidir. Özgürlük, kiliseye verilmiş olduğundan kiliseden talep edilir. Bu nedenle Ruh'un kilisesi, özgürlük kilisesidir. Gerçek özgürlük, insanoğlunun kendi varlığından değildir, insana dışarıdan gelir. Ruh eskatolojik bir özelliktir. Bu nedenle Tanrı'nın halkı özgürleşir ve bu gelecekte de aynı olur. Ona göre kilise, İsa'daki ve kilisedeki Tanrı'nın somut varlığıdır. Diğer bir ifadeyle Ruh, övülen efendinin kilisedeki dünyevî varlığıdır¹⁸⁴.

Hans Küng'ün kilise imajına yaklaşımı, geleneksel Katolik düşüncesinde köklü değişikliğe sebep olmuştur. Hans Küng'ün kilise için kullandığı imaj, İsa'nın bedeni imajıdır. İsa'nın bedeni olarak her lokal topluluk, bir bütün olarak kilisedir. Hans Küng, lokal topluluğun kilise olması hususunda konsil öncesi Katolik kilise anlayışına karşı mücadele etmiştir.¹⁸⁵ Küng'e göre İsa'nın bedeni olarak kilise imajında kilise, sadece İsa'ya ait değildir. İsa, kilisenin başıdır. Ona inananlar da

¹⁸³ Hans Küng, **The Church**, s. 171.

¹⁸⁴ Corneliu C. Simut, **The Ontology of The Church in Hans Küng**, s. 86.

¹⁸⁵ Corneliu C. Simut, **A Critical Study of Hans Küng's Ecclesiology**, Palgrave Macmillan, 2008, s.81-82.

İsa'nın bedenidir. Baş ve beden, kilisenin beden imajında birbirinden ayrı değildir. Baş ve beden birbirini tamamlamaktadır ve birbiriyle sıkı bir ilişkiye sahiptir. İsa'nın bedeni olan kiliseye vaftiz olmakla girilmiş olur.¹⁸⁶

2. II. VATİKAN KONSİLİ'NİN KİLİSE ANLAYIŞI VE KİLİSE'NİN YENİDEN TANIMLANMASI

II. Vatikan Konsili, modern dünyada insanların karşılaştıkları problemler karşısında sessiz kalan ve problemlerin çözümünden uzak olan kilisenin yeniden tanımlanıp misyonunun belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır.¹⁸⁷ Bu konsilde, kilisenin çağdaş dünyada daha etkin olması için kilisenin yeniden tanımlanması, bu yeni tanıma uygun yeni bir misyon modelinin belirlenmesi ve bu yolla kilisenin kendini yenilemesi hedeflenmiştir. II. Vatikan Konsili, Katolik Kilisesi'ne kendisiyle bir hesaplaşma imkanı vermiş, Katolik doktrini ve Hıristiyanlıkla ilgili temel problemlere yeni bir yorum getirmeyi amaçlamıştır.¹⁸⁸

II. Vatikan Konsili'nde kiliseyi tanımlayan bazı kavramlara yer verilmiştir. Kiliseyi tanımlamak için kullanılan bu kavramlar, geleneksel olmakla birlikte kilisenin modern dünyada daha etkin olmasını sağlamak amacıyla güncellenmiştir. Bu konsilde kilise için kullanılan kavramlar, geleneksel kilise anlayışıyla paralellik

¹⁸⁶ Hans Küng, **The Church**, s. 300-303.

¹⁸⁷ Ali İsmail Güngör, **Vatikan, Misyon ve Diyalog**, Töre Basın Yayın ve Dağıtım Ltd. Şti., Ankara, 1997, s. 84.

¹⁸⁸ Mehmet Aydın, **Hıristiyan Genel Konsilleri ve II. Vatikan Konsili**, Selçuk Üniversitesi Yayinevi, Konya, 1991, s. 62.

arz etmekle birlikte inananların modern dünyada karşılaştıkları yeni ihtiyaçlar çerçevesinde yeniden ifade edilmiştir.¹⁸⁹

a. Mesih'in Mistik Bedeni Olarak Kilise

II. Vatikan Konsili'nde kiliseyi tanımlamak için “mistik beden” imajına ayrı bir önem verildiği görülmektedir. Mesih'in mistik bedeni kavramıyla bu konsil kiliseye mensubiyet anlayışına yeni bir yorum getirerek kapsayıcı yaklaşımı benimsemiştir.¹⁹⁰ Kilisenin “İsa'nın mistik bedeni” olarak tanımlanmasının İsa'nın Ruh'u'nun durumuyla yakından ilgili olduğu açıktır. İsa, mistik bir şekilde kendi bedeninin üyeleri olarak adlandırılan inananları (kilise) vasıtasıyla rolünü oynamaya devam eder. İsa, kendi bedeninin üyeleri olması için de bütün milleti çağırır.¹⁹¹

İsa, kendi hayatını, özellikle Evharistiya Ayini'nde, inananlara verir ve onları Evharistiya vasıtasıyla kendi bedenine dönüştürür. II. Vatikan Konsili'nde, İsa'nın mistik bedeni olarak kilisenin, iki yönünün olduğuna vurgu yapılmıştır. İlk olarak kilise, inanç, umut ve sevgi birliğiyle oluşmuş hiyerarşik bir toplumdur. Bu şekliyle kilise, hem bu dünyadadır hem de görülebilirdir. İkinci olarak Sırlı/gizemli olarak kilise ise, kendilerine cennetten iyilikler verilen bir topluluk veya birlik olarak tanımlanmaktadır. Burada kilisenin iki yöne sahip olan ancak tek bir gerçeklik olarak ifade edildiği görülmektedir. Daha anlaşılır bir şekilde ifade edecek olursak, kilise hem bu dünya şartlarında var olan hem de bu dünyaya ait olmayan nitelik

¹⁸⁹ Ali İsmail Güngör, **Vatikan, Misyon ve Diyalog**, s. 86-87.

¹⁹⁰ Ali İsmail Güngör, “Günümüzde Katolik Hristiyanlık”, **Dinler Tarihi Araştırmaları-III**, ss. 259-267.

¹⁹¹ LG, No: 7.

taşımaktadır. II. Vatikan Konsili'nde kilise iki yönü bulunan bir gerçeklik olarak tanımlanırken iki ayrı kilisenin varlığından bahsedilmemiştir. Bir gerçekliğin çift yönlü olduğu ifade edilmiştir.¹⁹²

II. Vatikan öncesinde Papa XII. Pius, kilisenin her iki düzlemde var olmasıyla ilgili olarak görünmeyen kilisenin İsa'nın mistik bedeni olduğunu ifade ederek bu kilisenin de Roma Katolik Kilisesi olduğunu belirtmiştir. Papa XII. Pius, Roma Katolik Kilisesi'yle İsa'nın mistik bedeni şeklinde tanımlanan kiliseyi aynı gerçeklik olarak görmüştür. Genel anlamda bu konsil, Pavlus'un Korintlilere 1. Mektubunda¹⁹³ yer verdiği pasajları kendisine referans olarak almıştır.¹⁹⁴

II. Vatikan Konsili'nde kilise, inananların dışında duran bir yapı değil aksine inananlarla içiçe olan bir şey olarak kabul edilmiş olmaktadır. Genel itibariyle, II. Vatikan Konsili'nde kilise, bir yapı, bir oluşum veya organizasyon olarak düşünülmemiştir. Konsil, kiliseyi inananların kendisi olarak kabul etmiştir. Bu konsilde bir kuruluştan veya birlikten daha öte bir şey olduğu ifade edilerek kilise, Kutsal Ruh'un oluşturduğu bir canlı olarak tanımlanmıştır. Bu şekliyle kilise, inananların en deruni yerinde yer alan bir organizma veya oluşumdur. Kilisenin sahip olduğu bu özellikler onun "İsa'nın mistik bedeni" olarak tanımlanmasıyla tam olarak ifade edilmiştir.¹⁹⁵

¹⁹² LG, No: 8; Christopher O' Donnell O. Carm, **a.g.e.**, s. 319.

¹⁹³ Korintliler 1, 12:27.

¹⁹⁴ Ali İsra Güngör, **Cizvitler**, s.166.

¹⁹⁵ Ali İsra Güngör, **Cizvitler**, s. 169.

Bu konsilde, kilisenin gelişen bir gerçeklik olduğuna vurgu yapılmıştır.¹⁹⁶ İsa'nın da bu vesileyle her daim ve bütün zamanda hareket etme ve canlı kalma imkânına kavuşmuş olduğuna vurgu yapılarak kilise, "İsa'nın mistik bedeni" olarak tanımlanmış olmaktadır. II. Vatikan Konsili açısından kilise, İsa merkezli tanımlanmış olması nedeniyle sürekli canlı kalmakta ve sürekli gelişmektedir.¹⁹⁷

Kilisenin İsa merkezli tanımlanmasında, kilisenin İsa tarafından oluşturulduğu ve Kutsal Ruh aracılığıyla canlı tutulduğu düşüncesi yer almaktadır. Bu anlayışa göre kilisede İsa, asla geçmişe ait bir şey değildir. O, şimdi ve gelecekte her zaman ve her şeyin üzerindedir. Kilise demek İsa'nın varlığı, hazır bulunması demektir. İsa, inananlarla aynı zamandadır ve inananlar da onunla aynı zamandadır. Kilise, böylece canlıdır ve bu vesileyle canlılığını devam ettirmektedir.¹⁹⁸ II. Vatikan Konsili'nde kilise, İsa'yla olan en yakın birlikteliğin işareti olarak görülmüştür.¹⁹⁹

b. Tanrı'nın Halkı Olarak Kilise

Lumen Gentium'un (LG) ikinci bölümü Tanrı'nın halkı olarak kilise anlayışına ayrılmıştır. Kilisenin Tanrı'nın halkı olarak tanımlanma konusu, II. Vatikan Konsili öncesinde önemli bir konu olarak ele alınmıştır. İsa'nın mistik bedeni olarak kilise anlayışının Papa XII. Pius tarafından 1943 yılında "Mystici Corporis" genelgesiyle geliştirilmiş olduğu bir önceki bölümde ele alınmıştı. Bu

¹⁹⁶ Pope Benedict XVI, **Joseph Ratzinger in Communio: Unity of The Church**, Wm. B. Eerdmans Publishing, 2010, s. 63.

¹⁹⁷ Dennis M. Doyle, **The Church Emerging From Vatican II**, 23. Baskı, Mystic Connecticut, 1992, s. 30-31; Francis A. Sullivan, **The Church We Believe In**, s.13-15.

¹⁹⁸ LG, No: 7 ve 8.

¹⁹⁹ Ali İsra Güngör, **Cizvitler**, s. 169; Thomas P. Rausch, **Catholicism in The Third Millennium**, Liturgical Press, 2003, s.14.

genelgeyle, Papa XII. Pius'un İsa'nın bedeni olarak kilise anlayışının haklar ile lütuf ve buyruk ve yaşam arasındaki ilişkiyi fazlaca açıklığa kavuşturamadığı ifade edilmektedir. Bu nedenle, II. Vatikan Konsili'nde teologlar, yukarıda geçen unsurlar arasındaki bağlantı ve ilişkiyi daha açık bir şekilde ifade edeceğini düşünerek kilisenin Tanrı'nın halkı olarak tanımlanmasına büyük önem vermişler ve Tanrı'nın halkı olarak kilise anlayışını geliştirmişlerdir.²⁰⁰

II. Vatikan Konsili'nde kilisenin Tanrı'nın halkı olarak tanımlanması, tek bir halk olarak vaftiz olmuş herkesin temelde eşit olması konusunda Papa XII. Pius'un yaptığı kilise tanımlamasından daha iyi bir tanımlama olduğu ve kilisenin tarihsel ve dinamik boyutlarının da daha dengeli bir şekilde ifade edilmesine zemin oluşturtuğu ifade edilmiştir. Başka bir ifadeyle, bu konsilde kilisenin Tanrı'nın halkı olarak tanımlanmasıyla kilisenin tarihselliğinin yani İsrail ile kilise arasındaki ilişki, bu ilişkinin sürekliliği ve Krallığa doğru ilerleme aşamasında kilisenin İsa merkezlilik durumunun daha dengeli bir şekilde açıklanmış olduğu kabul edilmektedir.²⁰¹

II. Vatikan Konsili'nde Tanrı'nın halkı olarak kiliseye ayrıca bir önem atfedilmesi ve halk kelimesinin kullanılması zamanın politik ve sosyal durumlarının dikkate alınmasıyla ilgilidir. Konsilde, Tanrı'nın halkı olarak kilise tanımlamasında “üçlü görev” (triplex munus) anlayışı benimsenmiştir. Bu “üçlü görev” anlayışının

²⁰⁰ Richard P. McBrien, **The Church**, s. 130-141.

²⁰¹ Richard P. McBrien, **The Church**, s. 166-169.

birincisi krallığa birlikte katılımdır. İkincisi, Ruhbanlık²⁰² ve İsa'nın elçiselliğidir.²⁰³ Üçüncüsü ise, İsa'nın krallığını veya Tanrı'nın krallığını paylaşmaktır.²⁰⁴

II. Vatikan Konsili'nde kilisenin yeniden tanımlanmasının neticesinde, konsil öncesi kilisenin hiyerarşik bir yapı olarak algılanmasından kilisenin Tanrı'nın tüm halkını içine alacak şekilde anlaşılmasına geçildiği görülmektedir.²⁰⁵ Ayrıca, ilgili konu başlığı altında belirtileceği üzere, II. Vatikan Konsili öncesinde kilise bir yapı veya kuruluş olarak tanımlanmaktaydı. Bu konsilde kilise, bir sır veya sakrament olarak kabul edilmiş ve bu şekilde anlaşılmıştır.²⁰⁶

Kilisenin Tanrı'nın halkı kavramıyla tanımlanması, onun hiyerarşik yapısına yapılan vurgunun azalmasına ve kurtuluş teorisinin yeniden belirlenmesine kapı aralamıştır. Nitekim Teilhard de Chardin ve Henri de Lubac gibi teologların, kiliseyi hiyerarşik bir yapıdan daha ziyade sosyal bir yapı/kurum olarak kabul etmeleri II. Vatikan Konsili'nde kilisenin Tanrı'nın halkı olarak tanımlanmış olmasında belirleyici olmuştur.²⁰⁷

c. “Katolik” Anlamda Kilise

II. Vatikan Konsili'nde kilisenin Katolik olarak tanımlanmasının birkaç boyutu vardır. Yani, kilisenin Katolik olması farklı derecelerden ele alınarak

²⁰² LG, No:10-11.

²⁰³ LG, No:12.

²⁰⁴ LG, No: 9.

²⁰⁵ Ali İsra Güngör, **Cizvitler**, s.171.

²⁰⁶ Avery Dulles, **Models of The Church**, s.37-38.

²⁰⁷ Ali İsra Güngör, **Cizvitler**, s.175

değerlendirilmiş olmaktadır. Bunlara başlıklar halinde yer vermenin, bu konsilde kilisenin Katolik anlamda anlaşılmış olmasını daha net bir şekilde açıklayacağı düşünülmüştür. 1. Lütuf ve görev olarak kilisenin Katolik oluşu. 2. Kaynağı itibariye kilisenin Katolik oluşu (Katolikliğin üçlü kaynağı olarak kilise). 3. Zengin, geniş bir farklılık içinde kilisenin Katolik oluşu. 4. Tüm insanlığın bağlantısı olarak kilisenin Katolik oluşu.

LG’de kiliseye uygun olan evrenselliğin Tanrı tarafından verilen bir lütuf olduğu ifade edilmiştir. Tanrı’nın bu lütfu, bütün insanları Katolik olan kilisede bir arada tutar. Bu Katolik kilisenin başı İsa’dır ve bu kilise Kutsal Ruh’un birliğindedir.²⁰⁸ Bu lütfun Tanrı’dan kaynaklanmış olması nedeniyle Tanrı’nın kilisesi de Katolik olmak zorundadır.

Kilisenin Katolik oluşunun üçlü kaynağı bulunmaktadır. İlk olarak İsa’nın katolikliği, onun üstlenmiş olduğu rolüyle yakından bağlantılıdır. İsa’nın rolü ise, Tanrı ile insanlar arasında bir arabuluculuktur ve tüm insanlığın kurtuluşunu sağlamaktır. İsa, kendisini tüm insanlığın kurtuluşu uğruna kurban etmiştir. Yani İsa, herkesin günahının kefareti ödemiştir. *“Çünkü tek Tanrı ve Tanrı’yla insanlar arasında tek aracı vardır. O da insan olan ve kendisini herkes için fidiye olarak sunmuş bulunan Mesih İsa’dır. Uygun zamanda verilen tanıklık budur”.*²⁰⁹ İsa’nın katolikliği, bir aracı olarak, bir kurtarıcı olarak ve tüm insanlık için bir kurtuluş umudu olarak üstlendiği rolüyle sağlanmaktadır.²¹⁰

²⁰⁸ LG, No:13.

²⁰⁹ Timoteos 1, 2:5-6.

²¹⁰ Francis A. Sullivan, **The Church We Believe In**, s.91-92.

Katolikliğin ikinci kaynağı olarak Kutsal Ruh kabul edilmiştir. LG'nin 13. maddesinin birinci paragrafında Kutsal Ruh'tan bahsedilirken onun tüm inananlarla İsa'nın tek kilisesini birbirine bağlayan komünyonun temel unsuru olduğuna vurgu yapılmıştır. Kutsal Ruh kaynaklı olarak kilisenin katolikliği, çoklukta olan bir birlik olarak anlaşılmıştır. LG'nin başka bir maddesinde Kutsal Ruh'tan bahsedilirken birliği sağlayan bir unsur olarak bahsedilmiştir.²¹¹

Kilise, Kutsal Ruh'un birliğinde ve İsa'nın önderliğinde bütün insanlığı bir araya getirmek için uğraşan bir halktır. Kiliseyi oluşturan ırk ve kültürlerin çok farklı oluşu bir zenginlik olarak değerlendirilerek kilise, tüm bu zengin farklılığıyla birlikte bir birlik olarak tanımlanmış ve bu şekilde ırk ve kültür açısından Katolik (evrensel) olduğu ifade edilmiştir.²¹²

d. Evrensel Sakrament Olarak Kilise

II. Vatikan Konsili'nde kilise, başlangıçta sakrament ve sır/gizem olarak tanımlanmıştır. Kilisenin bu şekilde tanımlanmış olması, tamamen birbirinden farklı bir durumu izah etmek için değildir. Yani, sır/gizem olarak kilise ile sakrament olarak kilise asıl itibariyle farklı iki durumu ifade etmemektedir. Sır/gizem kelimesi kilise için "Tanrı'nın sırlı varlığıyla doldurulmuş, dolu olan bir gerçeklik"i ifade etmektedir.²¹³ LG'nin kilisenin sırrı/gizemi başlığının birinci kısmında zaten kilise, İsa'da bir sakrament, bir işaret ve bir aracı olarak tüm insanoğlunun birliği ve

²¹¹ LG, No: 4.

²¹² LG, No: 13.

²¹³ Ali isra Güngör, **Cizvitler**, s.176.

Tanrı'nın topluluğu olarak ifade edilmiştir.²¹⁴ II. Vatikan Konsili'nde kilisenin sakrament olarak ifade edilmesi, Augustin'e ait olduğu bilinen “*görünmeyen lütfun görünen işareti*”²¹⁵ ifadesiyle benzerlik göstermektedir. II. Vatikan Konsili'nde kilisenin sakrament olarak anlaşılması, konsil öncesinde kilisenin bir yapı veya kurum olarak algısının değiştiğinin ve bunun ötesine geçildiğinin bir işareti olarak yorumlanmıştır. II. Vatikan Konsili'nin kilise anlayışında kiliseye (Tanrı'nın Ailesi'ne) ait olma söz konusu iken, konsil öncesindeki kilise anlayışında ise, kilise hayatına katılmak söz konusudur.²¹⁶

Kilisenin sakramentliği, İsa'nın bedenleşmesi olarak anlaşıldığı kadar İsa'nın eskatolojik olarak da anlaşılmasını gerekli kılmaktadır. Kilisenin sakramentliği sadece inkarnasyonel açıdan anlaşılmış olsa, kilisede Tanrı'nın varlığı dünyalık şekliyle gerçekleşmiş olacaktır. LG'nin 5. bölümünde tüm kilisenin kutsala çağrılmış olması kilisenin sakramentliğinin doğrudan bir sonucu olarak görülmekte ve devamla şu ifadelerle yer verilmektedir: “Eğer kilise, Üçlü Tanrı'nın ortak varlığı ise ki Tanrı kutsaldır, kiliseye ilahi varlığın topluluğu olarak bakılması gerekmektedir”.²¹⁷

Hristiyanlık tarihinde genel olarak kilise anlayışını özel olarak da onun tabiatı, misyonu, rolü ve boyutları konusundaki yaklaşımları ortaya koyduğumuz bu bölümde kilise babalarının teolojik çizgisi, Ortaçağ teologlarındaki tanımlama ve çağdaş ilahiyatçıların yaklaşımları arasında birbiriyle temelden çelişen köklü farklılıkların bulunmadığı görülmektedir. Bununla birlikte tarihsel süreçte kilisenin

²¹⁴ LG, No: 1.

²¹⁵ Richard P. McBrien, **The Church**, s.68.

²¹⁶ Ali İsra Güngör, **Cizvitler**, s.177.

²¹⁷ LG, No: 5.

dönemin ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için onun tabiatı, misyonu, rolü ve boyutları konusunda yapılan tanımlarda vurgu ve terminoloji farklılıkları bulunduğu dikkati çekmektedir. Nitekim başta Cizvit ilahiyatçılar olmak üzere birçok çağdaş teolog kilise konusunda geliştirdikleri teolojilerde ilk dönem kilise anlayışına, temel kaynaklara ve kilise babalarına yeniden müracaat ederek yenilenme önermektedirler. Tam bu noktada Fransız Cizvit teolog Henri de Lubac'ın kilisenin sosyal boyutuna yaptığı vurgu başta olmak üzere yeni bakış açıları sunduğu diğer teolojik yaklaşımları özellikle günümüzdeki tartışmalar açısından önem arz etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

FRANSIZ CİZVİT İLAHİYATÇI HENRİ DE LUBAC VE KİLİSE ANLAYIŞI KONUSUNDAKİ TEOLOJİK YAKLAŞIMLARI

Cizvit teologlar, kilisenin modern dünyada etkili olabilmesi için çaba sarfetmişlerdir. Henri de Lubac, Fransız Cizvit ilahiyatçı olarak bu alanda Katolik Kilise'sine önemli katkılar sağlamış ve Katolik ilahiyatında kilise anlayışı üzerinde etkili bir isim olmuştur. Bu anlamda, Henri de Lubac'ın kilise anlayışının bilinmesi önemlidir.

A. HENRİ DE LUBAC'IN HAYATI, ESERLERİ VE TEOLOJİK ARKAPLANI

İnsan, yetiştiği ortama ve aldığı eğitime bağlı olarak fikri bir yapıya sahip olmaktadır. Henri de Lubac'ın yetiştiği sosyal ortam ve aldığı Cizvit eğitimi onun teolojik görüşlerinin şekillenmesinde önemli bir aktör olmuştur. Bu nedenle Henri de Lubac'ın hayatı, eserleri ve teolojik arkaplanı hakkındaki bilgiler önem taşımaktadır.

1. Henri de Lubac'ın Hayatı ve Eserleri

Henri de Lubac'ın hayatıyla ilgili bilgiler ve eserleri, onun teolojik görüşlerinin aydınlatılmasında ilk kaynak olarak alınmalıdır. Burada, Henri de Lubac'ın hayatına dair bilgilere ve eserlerinde yer alan görüşlerine yer vereceğiz.

a. Hayatı

Henri de Lubac, I. Dünya Savaşı öncesinde Fransa ve İngiltere'deki Cizvit eğitim merkezlerinde yetişmiş Cizvit bir teologdur. Henri de Lubac, 20 Şubat 1896 tarihinde Fransa'nın kuzeyinde yer alan Cambrai kentinde doğmuştur. Henri de Lubac'ın ailesi, Ardeche'nin* köklü ve soylu ailelerindendir. O, ailedeki altı kardeşten biridir. Babası bankacı olan Henri de Lubac'ın annesi ev hanımıdır.²¹⁸ Görünüm ve tutum itibarıyla aristokratik bir aileye mensup olan Henri de Lubac, henüz genç yaşta iken, önce Saint Joseph Koleji'nde, sonra Bourg-en-Besse'deki Hristiyan Kardeşler Okulu'nda ve daha sonra ise, Mongree Cizvit Okulu'nda eğitimini almıştır. O, 1912-1913 yıllarında Lyon Katolik Üniversitesi'nde hukuk okumuştur. 1913 yılına gelince Henri de Lubac, teolojisinin şekillenmesinde önemli bir role sahip olan Lyon'daki Cizvit Cemaati'ne katılmıştır.²¹⁹

Henri de Lubac, 1914 yılında Fransız askeriyesine katılmadan önce, Fransız yasalarının dini cemaatlere karşı olan tutumu nedeniyle, Fransa'dan ayrılmak zorunda kalmış ve İngiltere'de Sussex'de çiraklık dönemine başlamıştır. Burada bir yıla yakın bir zaman eğitime devam etmiştir. 1915 yılında Fransız silahlı kuvvetlerine katılarak 1919 yılına kadar orada hizmetini sürdürmüştür. Askerlik görevinde iken, birçok operasyonda yer almıştır. Verdun'da başından ağır bir şekilde yara alan Henri de Lubac, tedavi süresi bitince terhisini 1919 yılında almış ve tekrar Cizvit cemaatine katılmıştır. Bu vesileyle Henri de Lubac, teolojik çalışmalarına ilk

* Ardeche, Fransa'nın güney bölgesinde yer alan önemli bir yerleşim yeridir.

²¹⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/Henri_de_Lubac (Erişim: 20.04.214).

²¹⁹ Rodulf Voderholzer, **Meet Henri de Lubac**, Çev. Michael J. Miller ve M. A. Theol, Ignatus Press, San Francisco, 2008, s. 25-32.

önce Canerbery’de, ardından St. Helier’de ve 1920 yılında Jersey’de devam etmiştir. 1924 yılında, Mongre’deki Cizvit Kolejindeki öğretmenliğinden sonra Henri de Lubac, İngiltere’ye dönmüş ve orada East Sussex-Hostings’de teolojik çalışmalarına başlamıştır. 1926 yılında bir teolog olarak Lyon’daki Fourviere’e yerleşmiştir.²²⁰

Henri de Lubac, 22 ağustos 1927’de Lyon Teoloji Fakültesine papaz olarak atanmakla birlikte, bu fakültedeki ilk dersine 1929’da başlamıştır. Henri de Lubac, 1929’dan 1961’e kadar bu fakültede temel teoloji kürsüsünde profesör olarak hizmet vermiştir. Onun uzun sayılabilecek bu kürsüdeki görevi, iki defa kesintiye uğramıştı. Birincisi, II. Dünya savaşı yıllarında Fransız direnişçileriyle birlikte yapmış olduğu faaliyetler sebebiyle susmaya zorlanmış ve kendisine baskı yapılmıştır. İkincisi ise, Roma’nın baskısı sonucu Cizvit kuralları gereği 1950-1958 yılları arasında üniversitedeki görev ve sorumluluğundan ayrılmış ve Fourviere’deki Cizvit merkezine gitmiştir.²²¹

Henri de Lubac’ın ilk çalışması olan *Catholicism*, II. Dünya savaşı öncesinde basılmış olmakla birlikte, 1938 yılında savaş öncesinde; 1940 öncesinde çalışmaya başladığı *Surnaturel* ve *Etudes Historiques* gibi çalışmaları 1945 yılından sonra basılabilmektedir. Henri de Lubac, Cizvit Jean Danielou ile birlikte *Sources Chretiennes* serisini oluşturmuştur. Henri de Lubac’ın başka bir eseri olan *Exegese Medievale* kutsal metinlerin manevi tefsirine olan ilgiyi yeniden canlandırmış ve Katolik Kilisesi teolojisine büyük katkı sağlamıştır.²²²

²²⁰ Susan K. Wood, *Spiritual Exegesis and the Church in The Theology of Henri de Lubac*, T&T Clark, Edinburg, 1998, s.2.

²²¹ Rodulf Voderholzer, *Meet Henri de Lubac*, s. 44.

²²² Rodulf Voderholzer, *Meet Henri de Lubac*, s. 50-51.

II. Dünya savaşı sırasında Henri de Lubac, Nazi işgal ve saldırılarına karşı yapılan direnişlerde yer almıştır. O, Hristiyan inancının Nazi aktiviteleri ve felsefesiyle uyuşmadığını her fırsat ve imkânda dile getirmiş olması sebebiyle Almanlardan sık sık saklanmak zorunda kalmıştır. Bu zor duruma rağmen Henri de Lubac, çalışmalarına devam etmiştir.²²³

1960 yılı Ağustos ayında Henri de Lubac, Papa XXIII. John tarafından yaklaşan II. Vatikan Konsili'nin teolojik komisyonuna danışman olarak atanmıştır. İlk önce bu komisyonda teoloji uzmanlığı görevini üstlenen Henri de Lubac, Papa VI. Paul tarafından teoloji komisyonu üyeliğine getirilmiştir.²²⁴ Konsil yıllarında Henri de Lubac'ın konsilin kararlarına olan katkılarını tam olarak belirlemek zor olmakla birlikte, onun yazılarının konsil öncesi ve sonrasında büyük bir öneme sahip olduğu bilinmektedir. Ayrıca Henri de Lubac'ın, kilisenin tabiatı, yapısı ve misyonu hususunda konsilin kararları üzerinde etkili olduğu kabul edilmektedir.²²⁵

1969 yılında kendisine Papa VI. Paul tarafından kardinallik teklif edilmesine rağmen Henri de Lubac, kendisinin papaz olarak kalmasının daha iyi olacağına karar vermiştir. Ancak 1983 yılında Papa II. John Paul tarafından teklif edilen kardinalliği kabul etmiştir. Henri de Lubac, 2 Şubat 1983'te Kardinaller Yönetim Kurulu'nda, Papa II. John Paul tarafından 87 yaşındayken kardinaller heyetine yükseltilmiştir. O,

²²³ Christopher O' Donnell O. Carm, **a.g.e.**, s.123-124.

²²⁴ Rodulf Voderholzer, **Meet Henri de Lubac**, s. 83-84.

²²⁵ Ali İsra Güngör, **Cizvitler**, 148-149.

24 Mayıs 1990'dan itibaren de yaşayan en yaşlı kardinal olmuştur. Henri de Lubac, 1991 yılında Paris'te ölmüştür.²²⁶

b. Eserleri

1. Catholicisme: Les Aspects Socioux Du Dogma (Catholicism: Christ and The Common Destiny of Man)

Catholicism, Henri de Lubac'ın ilk ve teolojisi açısından en önemli eserlerinden biridir. Bu eser, 1938 yılında basılmıştır. Henri de Lubac'ın *Yeni Teoloji** oluşumunda etkili bir rol almasına vesile olan *Catholicism*, kilisenin sosyal doğasına önemle vurgu yapmıştır. Onun eserlerinde kilise, gerçek evrensel birlik olarak sosyal bir vasıta şeklinde ele alınmıştır. *Catholicism*, Henri de Lubac'ın önemli konulardaki, özellikle kilise hakkındaki görüşlerini içermesi bakımından önemlidir. Bu eser, birçok kez gözden geçirilerek basılmıştır.

Henri de Lubac'ın bu eserini, Katolik Hristiyanlığı tek birleştirici güç haline getirmek ve tüm insanoğlunun aşkın kapasitesini gösterebilmek için hazırlamış olduğu ileri sürülmektedir.²²⁷ Henri de Lubac, *Catholicism* ile İncil'e ve kilise babalarının yazılarına bağlı kalarak, Katolik inancının nasıl hem içsel bir şekilde bireysel hem de dışsal olarak toplumsal olabileceğine açıklık getirmeyi amaçlamıştır.

²²⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Henri_de_Lubac (Erişim: 20.04.20114); Rodulf Voderholzer, **Meet Henri de Lubac**, s.13.

**Yeni Teoloji* hakkında geniş bilgi için bkz. Jürgen Mettepenningen, "Nouvelle Theologie-New Theology", T&T Clark, New York, 2010.

²²⁷ Henri de Lubac, **Catholicism: Chirist and The Common Destiny of Man**, Çev. Lancelot C. Sheppard, Ignatus Press, San Francisco, 1988, s. 11-12.

Henri de Lubac, bu eserinde Eski Ahit'in devamı olarak Yeni Ahit'i, tek ilahi varlıkta üçlü varlığı konu edinen Teslis'i ve ilahi inayete ulaştıracak olan insanoğlunun doğal isteğini birlikte değerlendirmiştir.

2. Essai Sur l'Eucharistie et l'Eglise au Moyen Age (Corpus Mysticum)

Corpus Mysticum, Henri de Lubac'ın kilisenin doğası hakkında önemli düşüncelerinin yer aldığı bir eseridir. Bu çalışma, 1939 yılında bitirilmiş olmasına rağmen savaş ve baskı yıllarının sebep olduğu olumsuzluklar nedeniyle 1944 yılında basılabilmektedir.²²⁸ Henri de Lubac, Evharistiya ile kilise arasındaki bağlantıyı bu çalışmasında ortaya koymuştur. Henri de Lubac, kilisenin Evharistiyayı; Evharistiyanın da kiliseyi gerçekleştirdiği doktrinini savunmuştur. O bu eserinde, 1943 yılında Papa XII. Pius tarafından oluşturulan "Mystici Corporis" ile İsa'nın mistik bedeni olarak kiliseyi aynı görmüştür. Patristik ve ortaçağa ait verilerden edindiği izlenimler sonucunda "Mystici Corporis" ibaresinin İsa'nın evharistik bedenine işaret ettiğini vurgulamıştır.²²⁹ Henri de Lubac'ın belirttiği bu beden bir kurum gibi gözle görülebilen bir kilise değildir.²³⁰

Henri de Lubac, bu eserinde özellikle evharistik kilise üzerinde durmuştur.²³¹

II. Vatikan Konsili'nde alınan kararlar üzerinde Henri de Lubac'ın bu eserinde yer alan düşünceleri etkili olmuştur. 20. yüzyıl Katolik teolojisinde önemli bir figür olan

²²⁸ Henri de Lubac, **Corpus Mysticum**, Çev. Gemma Ssimmonds Cj ve Christopher Stephens, University of Notre Dame Press, Notre Dame, Indiana, 2007, s. IX.

²²⁹ Susan K. Wood, **Spiritual Exegesis and The Church**, s. 3.

²³⁰ Henri de Lubac, **Corpus Mysticum**, s. 101-119.

²³¹ Henri de Lubac, **Corpus Mysticum**, s. 13-36.

Henri de Lubac, kilise doktrini ve onun çağdaş dünyadaki rolü konularına olan ilgisiyle tanınan bir teologdur.

Henri de Lubac bu eserinde, kiliseyi *Communion* olarak nitelendirmiştir.²³² *Corpus Mysticum*, basıldıktan kısa bir süre sonra, çağdaş Katolik kilise teolojisinin ve sakramental teolojinin önemli bir metni olarak İngilizce'ye tercüme edilmiştir.²³³

3. Surnaturel

1946 yılında, “Pure Nature” Neo-Skolastik anlayışının bir eleştirisi olarak basılmış olan *Surnaturel* vesilesiyle Henri de Lubac, Katolik Avrupa’da teoloji alanında otorite sahibi olmuştur. Henri de Lubac’ın önemli çalışmalarından olan *Surnaturel*, 17. yüzyıldan itibaren hem Augustin’in hem de Thomas Aquinas’ın yanlış anlaşılmasından kaynaklanan tartışmayı devam ettirmiştir.

Henri de Lubac’ın *Surnaturel* adlı çalışması, inayet ve doğa ile ilgili Neo-Skolâstik düşünceye karşı direkt bir karşı çıkış olarak algılanmıştır. Bu çalışma, bir bakıma önceki ve şimdiki Thomist yorumculara karşı duruşun bir ürünü olmuştur. Henri de Lubac, bu eserinde en azından Aquinas’ın yanlış anlaşılmış olduğunu belirtmiştir. *Surnaturel*, Henri de Lubac’ın diğer teolojik görüşleriyle bağlantılıdır. Bu eser, 1965 yılında *Augustin et Theologie Modern* adlı çalışmanın içerisinde tekrar

²³² Henri de Lubac, **Corpus Mysticum**, s. 168-186.

²³³ İlk tercümesi 1949 yılında yapılmıştır.

yayınlanmıştır.²³⁴ Henri de Lubac'ın *Surnaturel* adlı çalışması onun *Yeni Teoloji* akımı içinde olduğunu yansıtan bir eserdir ve uzun soluklu bir çalışmadır.²³⁵

4. Sources Chretiennes (Christian Sources)

Hacimli bir çalışma olan *Source Chretiennes*, Henri de Lubac'ın kendisi gibi Cizvit bir teolog olan Jean Danielou ile birlikte teolojiyi ve liturjiyi kilise babalarına dayalı olarak inşa etme çabasıyla ortaya koyduğu bir çalışmadır. Henri de Lubac ve Jean Danielou bu eserle, Katolikliği daha geniş halk kitlelerine ulaştırmayı ve ilk dönem kilise teolojisine dayalı bir teoloji oluşturmayı amaçlamışlardır. Bu serinin devam etmesini sağlayabilmek için Jean Danielou Paris sorumluluğunu üstlenmiş; Henri de Lubac ise çalışmaları Lyon'dan takip etmiştir. 1941 yılında bu serinin birincisi basılmıştır.²³⁶

Henri de Lubac ve Jean Danielou kendi alanlarındaki uzmanlıkları vesilesiyle, Latin ve Grek kilise babalarının uzun yazılarını kendi dönemlerine aktarmaları açısından büyük bir avantaj yakalamışlardır. II. Dünya savaşı sonrasında da uygun ortamın oluşmasıyla bu çalışma, her geçen gün bilimsel bir nitelik kazanmıştır. Henri de Lubac'ın Jean Danielou ile birlikte yaptığı bu çalışma, sadece geniş kitlelerin Hristiyan kaynaklarına ulaşmasına ve “kaynaklara dönüş” anlayışının tekrar dile getirilmesine vesile olmakla kalmamış; patristik teolojiye dayalı

²³⁴ Bryan C. Hollon, **Ontology, Exegesis and Culture in The Thought of Henri de Lubac**, The Graduate Scholl, Spring, 2006, s. 73.

²³⁵ Susan K. Wood, **Spiritual Exegesis and The Church**, s. 3.

²³⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Sources_Chretiennes (Erişim: 22.02.2014).

teolojinin modern dünyadaki farklı konularla ilişkilendirilerek Hıristiyan inancının inananların sosyal yaşamında etkili olmasına aracılık ettiği belirtilmektedir.²³⁷

5. Paradoxe et Mystere de l'Eglise (The Church: Paradox and Mystery)

Bu eser, Henri de Lubac'ın kilisenin tabiatı hakkındaki görüşlerini ortaya koyduğu bir çalışmadır. Henri de Lubac bu çalışmasında tek bir konuyu ele alıp incelemekten daha ziyade, farklı alt başlıklarda farklı konulara yer vermiştir. Zira bu çalışma, Henri de Lubac'ın farklı zamanlarda ele alıp incelediği konulardan müteşekkildir. İlk bölümde, kilisenin paradoks ve bir Sır oluşu detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışma konumuzla yakından ilgili olması hasebiyle, ayrıca bir öneme sahip olan bu eserin ikinci bölümünde de, kilisenin nasıl bir Sır olduğu incelenmiştir.²³⁸

6. Meditation Sur l'Eglise (The Splendor of The Church)

The Splendor of The Church, Henri de Lubac'ın kilise üzerine yapmış olduğu önemli çalışmalardan biridir. Henri de Lubac, bu çalışmasında özellikle kilisenin Sır olmasını açıkladıktan sonra, tek kilisenin sahip olduğu iki özellik üzerinde durmuş ve bu konuyu detaylı bir şekilde incelemiştir. Bu eserde Henri de Lubac, kilise hakkındaki fikirlerini ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Kiliseyi bir Sır olarak değerlendiren Henri de Lubac, konunun boyutlarını izah etmiştir. Bu eserde, kilisenin sakramental boyutu açıklanmıştır. Yine bu eserde, kilise ile İsa'nın bedeni arasındaki

²³⁷ Rodulf Voderholzer, **Meet Henri de Lubac**, s. 49-51.

²³⁸ Henri de Lubac, **The Church: Paradox and Mystery**, Çev. James R. Dunne, Ecclesia Press, Paris, 1969, s. 1-66.

ilişkilere değinilmiştir. *The Splendor of The Church*, Henri de Lubac'ın kilise hakkındaki düşüncelerini ihtiva etmesi açısından önemli bir çalışmadır.

Henri de Lubac'ın burada ayrıntılarına yer vermediğimiz birçok eseri ve yazıları bulunmaktadır: Bunlardan bazılarının isimleri (İngilizce olarak) şöyledir.²³⁹

1. Aspects of Buddhism.
2. Augustinianism and Modern Theology.
3. At The Service of The Church.
4. A Brief Catechesis on nature and Grace.
5. The Christian Faith.
6. The Drama of Atheist Hümanism.
7. The Discovery of God.
8. The Faith of Teilhard de Chardin and Note on The Apologetics of Teilhard de Chardin.
9. History and Spirit: The Understanding of Scripture According to Origen.
10. The Matherhood of The Church.
11. Medieval Exegesis.
12. More Paradox.
13. The Mystery of Supernatural.
14. Paradoxes of Faith.
15. Scripture in Tradition.
16. Theology in History.

²³⁹Geniş bilgi için bkz. Rudolf Roderholer, "Meet Henri de Lubac", s. 220-221 ve David Grumett, "De Lubac: A Guide For The Perplexed", s. 175-177.

2. Henri de Lubac'ın Eğitimi, Teolojik Arkapları ve Cizvit Cemaatindeki Yeri

Aldığı eğitim ve teolojisinin arkapları Henri de Lubac'ın kilise ve diğer teolojik görüşlerinin daha net anlaşılması açısından önemlidir. Ayrıca Henri de Lubac'ın mensubu olduğu Cizvit Cemaatindeki yerinin aydınlatılması, araştırmamızın derinliğine katkı sağlayacaktır.

a. Eğitimi

Henri de Lubac'ın çocukluğu babasının görevi nedeniyle Bourg-en Bresse ve Lyon'da geçmiştir. İlköğretim düzeyindeki eğitimini dini okullarda tamamlamıştır. İlk önce, 1901-1902 yıllarında Bourg-en Bresse'deki "Hristiyan Kardeşler" okuluna devam etmiştir. Hemen sonra 1904 yılına kadar Lyon'da aynı okulun himayesindeki başka bir okulda eğitimini almıştır.²⁴⁰ 1905 yılında ise, Lyon'da Cizvit kurallarının geçerli olduğu "Saint Joseph's Prepatory" okuluna transfer olmuştur. 1909 yılından 1911 yılına kadar Villefranche-Sur-Saône'daki 'Notre Dame de Mongre Cizvit okuluna devam etmiştir. Lyon'a 25 km uzaklıkta bulunan bu okul, seçkinler enstitüsü olarak bilinmektedir. Henri de Lubac'tan önce Teilhard de Chardin de bu okuldan mezun olmuştur.²⁴¹

Yukarıda adı geçen okulda geçirdiği zaman ve aldığı eğitim, Henri de Lubac'ın sonraki kariyeri için büyük önem taşımaktadır. Burada iken Henri de

²⁴⁰ Susan K. Wood, **Spiritual Exegesis and The Church**, s. 2.

²⁴¹ Rudolf Roderholzer, **Meet Henri de Lubac**, s. 26.

Lubac'ın, çağdaş Katolik yazarlardan Charles Peguy* ve Paul Chaudel'in* kitaplarına özel ilgi duyduğu bilinmektedir. Ayrıca, Latin şair Virgil ve Rus yazar Dostoyevsky Henri de Lubac'ın ilgi duduğu figürler arasında yer almıştır.²⁴²

1911 yılından itibaren Henri de Lubac, 1912'de lise diplomasını aldığı Moulins Bellevue Koleji'nde okumuştur. O, 9 Ekim 1913'te cemaat hayatının çıraklık dönemine başlangıç yapmıştır. Ancak, Henri de Lubac'ın bu çıraklık süreci, Fransa'daki siyasi durumdan dolayı İngiltere'nin sahil şeridinde bir şehir olan Hastings'in mahallesi St. Leonards-on Sea'da geçmiştir. Bu yıllarda, Lyon'da ve Fransa'nın diğer kentlerinde Cizvit cemaatına katılanlar, çıraklık dönemi eğitimini İngiltere'nin biraz önce bahsi geçen şehrinde takip etmek zorunda kalmışlardır. Bu dönemi Fransa dışında geçirmesinin tek nedeni politik değil; yurtdışı tecrübesi kazanma amacının da olduğu bilinmelidir.²⁴³ Fransa'daki bu durumun Henri de Lubac'ın eğitiminde ve teolojisinde etkili olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Henri de Lubac'ın İngiltere'ye gittiği dönemlerde tartışılan ve “La Separation” olarak isimlendirilen ayrılık sadece kilise ve devlet arasında olan bir ayrılıkla sınırlı değildir. Bu kavramın düşünce boyutu açısından felsefe ve teoloji arasında ve doğal sınır ve doğaüstü sınır arasında bulunan bir ayrılığı da ifade ettiği bilinmektedir.²⁴⁴

* 1873-1914 yıllarında yaşamış Fransız şair, denemeci ve editördür. 1908 yılında Katolikliği kabul etmeden önce sosyalizm ve milliyetçilik üzerine çalışmalar yapmakla birlikte sonrasında Katoliklik ilgili çalışmalarıyla Katolik teologlar üzerinde etkili olmuştur. (http://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Peguy) (Erişim: 22.10.2014).

*Fransız şair, diplomat ve dramacı olarak bilinir. (geniş bilgi için bkz. http://en.wikipedia.org/wiki/Paul_Claudel) (Erişim: 22.10.2014).

²⁴² Rudolf Roderholzer, **Meet Henri de Lubac**, s.27.

²⁴³ Fergus Kerr, **Twentieth-Century Catholic Theologians**, s. 68.

²⁴⁴ Rudolf Roderholzer, **Meet Henri de Lubac**, s. 27-28.

1914 yılında I. Dünya savaşı nedeniyle Henri de Lubac eğitime ara vermek zorunda kalmıştır. Aynı yıl Henri de Lubac diğer birçok din adamı gibi Fransız askeriyesine çağırılmıştır. O, 1915 yılından 1918 yılına kadar askeri hizmette kalmıştır. Bu hizmeti esnasında, başına aldığı ağır darbeden dolayı tedavi gördükten sonra çalışmalarına devam etmiştir. 1919 yılında terhis ve tedavisinden sonra Henri de Lubac, dini alanda eğitim veren okullara katılmıştır. Canterbury’de Saint Mary College’de beşeri ilimler çalışmaya başlamıştır.²⁴⁵ Savaş yıllarında öğrendiği Latince vesilesiyle Augustin’in, Lyon’lu İrenaeus’un ve Pierre Rousselot’ın bazı eserlerini okumuş, Origen’i Latince tercümesinden takip etmiştir.²⁴⁶

1920-1923 yılları arasında İngiltere’nin Jersey şehrinde felsefe eğitimini tamamlamıştır. Felsefe eğitimi aldığı bu yıllarda Henri de Lubac Blondel’in* çalışmalarını okumuştur. 1924 yılında Fransa’da eğitim aldığı “Jesuit College of Notre-Dame de Mongre”ye geri dönmüştür. Hastings’te başladığı çıraklık eğitimini Lyon-Fourviere’de tamamlamış ve aynı yere 23 Ağustos 1927 yılında papaz olarak atanmıştır. 1929 yılında Lyon’daki Katolik Teoloji Okulu’na Fundamental Teoloji profesörü olarak atandıktan bir yıl sonra Dinler Tarihi profesörü ünvanına sahip olmuştur. 1935 yılında Faurviere’de Teoloji eğitimi veren fakülteye katılıp burada

²⁴⁵ John Milbank, **The Suspended Middle**, William B. Eerdmans Publishing Company, Cambridge, 2005, s. 3.

²⁴⁶ Augustine’nin “Confessions”, İrenaeus’un “Adversus Haerese” serisinin son üç kitabı ve P. Rousselot’un “intellectualisme de Saint Thomas”adlı doktora çalışması.

* 1861- 1949 yıllarında yaşamış Fransız bir düşündürdür. O, kendisine çıkış noktası olarak özneyi almış ve düşünceyle varlık arasındaki boşluğu, varlığı düşünceye indirgemeyecek bir içkinlik veya eylem felsefesiyle kapatmanın ve insan yazgısının ne olduğu problemini çözmenin mücadelesini vermiştir. Çalışmalarını bu anlayış üzere oluşturmuştur. (Geniş bilgi için bkz. <http://www.aliosmangundogan.com/PDF/Makale/Ali-Osman-Gundogan-Eylem-Felsefesi.pdf> (Erişim: 23.10.2014).

1940 yılına kadar sadece arasıra yapılan derslere iştirak etmiştir. Henri de Lubac, kilise ve teoloji alanında önemli sayılabilecek etkiye sahiptir.²⁴⁷

b. Teolojik Arkaplanı

Henri de Lubac'ın teolojik arka planını ele alırken onun yaşadığı ve içinde bulunduğu dönemden kısaca da olsa bahsetmek yararlı olacaktır. Bu sebeple, öncelikle Henri de Lubac'ın bir teolog olarak yetiştiği 20. yüzyıl boyunca Avrupa toplumunu derinden etkileyen gelişmelerin yaşandığının bilinmesinde fayda vardır. 1789 yılında gerçekleşen Fransız Devrimi'nin ve daha sonrasında meydana gelen dünya savaşlarının, Avrupada ve dünyanın diğer bölgelerinde dalga dalga kendisini hissettirmiş olduğu ve toplumun temel yapısı üzerinde son derece belirleyici bir rol üstlendiği bilinmektedir.²⁴⁸

Henri de Lubac'ın bir teolog olarak yetiştiği zaman ve mekân, onun teolojik arkaplanının şekillenmesinde en büyük etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Henri de Lubac'ın yetiştiği yıllar, Avrupa tarihinde sıkıntılı bir dönem olarak tarihe geçmiştir. Özellikle I. Dünya Savaşı, Avrupayı beklenmedik bir teknolojik ve ahlaki sekteye uğratmıştır.²⁴⁹

Savaş ve zulüm gibi olaylar insanlık tarihinin yeni tanıştığı bir durum olmamakla birlikte, 20. yüzyıl Avrupasına bakıldığında bu tip olayların toplumun

²⁴⁷Susan K. Wood, **Spiritual Exegesis and The Church**, s. 2-3.

²⁴⁸İsmail Metin, "Tiyatro, Karikatür ve Film Provakasyonları Bağlamında Fransız Basınında İslam ve Hz. Muhammed İmaji", **Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.4, S.;4, 2013, ss. 91-110.

²⁴⁹Rudolf Roderholzer, **Meet Henri de Lubac**, s. 36.

dokusunda çok büyük değişikliklere sebebiyet verdiği gözden kaçmayan bir gerçektir. Ortaçağ'dan 19. yüzyılın başlarına kadar din, yönetim, yasalar, sanat, edebiyat vb. unsurlar arasında tam bir organik bağ bulunmaktaydı. 17. ve 18. yüzyıldan sonra eski düzenin yenilenme isteğinin iyiden iyiye hissedilmesinin akabinde, bu düzenin otoritelerine ve kurumlarına karşı baş kaldırılar ve ayaklanmalar kendini göstermeye başlamıştır.²⁵⁰

Özellikle Fransa'da, Henri de Lubac'la yakinen ilgili olması hasebiyle, din adamlarının (clergy) ve soyluların rolü ve etkisi 1789 Fransız İhtilali'yle birlikte iyice zayıflamıştır. Bu durum karşısında filozoflar, organik bağa sahip olan yapının yerine yeni modern yapıyı ikame etmeye başlamışlardır. Bu filozoflar, genel anlamda din ve ahlaktan soyutlanmış bir Avrupa topluluğunun oluşmasında etkili olmuşlardır.²⁵¹ 19. yüzyılın, Auguste Comte, Ludwig Feurbach, Karl Max, Charles Darwin, Friederich Nietzsche gibi şahsiyetlerin yüzyılı olduğu kabul edilmektedir.²⁵²

Henri de Lubac'ın teolojisinin temelinde Paradoks ve Sır'a dayanan bir anlayış yer almaktadır. Henri de Lubac'ın teolojisi Paradoks bir teolojidir. O, kilise ve sakrament gibi konuları hem bu dünyaya hem de doğaüstüne olan bağlarıyla açıklamayı amaçlamaktadır. Henri de Lubac'ın teolojik görüşleri Newman, Blondel, Rousselot ve Merchal'in etkisi ve paralelinde gelişen ve şekillenen bir teolojidir. Henri de Lubac, bahsi geçen şahısların etkisinde kalarak insan bilgisini, insan ruhunun yapısı gereği sınırsız bir araştırma özelliğine sahip olma isteğine bağlar.

²⁵⁰ David Grumett, **Henri de Lubac: A Guide for The Perplexed**, T&T Clark, New York, 2007, s. 25-45.

²⁵¹ Bryan C. Hollon, **Ontology, Exegesis and Culture**, s. 11-15.

²⁵² Bryan C. Hollon, **Everything Is Sacred: Spiritual Exegesis in The Political Theology of Henri de Lubac**, Wipf and Stock Publishers, 2009, s. 11-13.

Yani, insan bilgisi ruhun yapısı gereği sınırsızlığı araştırma isteğine tabidir. Özellikle Blondel, “ yenilenme” hareketi çerçevesinde Henri de Lubac’ın teolojisinde etkili olmuştur.²⁵³

Henri de Lubac, II. Dünya savaşı boyunca Nazilere karşı Fransa’da oldukça aktif rol üstlenmiştir. Daha sonra II. Vatikan Konsili tutanaklarının oluşmasında etkili olmuştur. 1961 yılında profesörlük görevi sona ermesine rağmen Henri de Lubac, bir papaz, bir teolog ve son olarak da kardinal olarak 1991 yılında ölümüne kadar kilise adına hizmette bulunmaya devam etmiştir.²⁵⁴

Henri de Lubac, yaşamı boyunca kendisini Roma Katolik Kilisesi’ne adamıştır. Zoraki susturulduğu zamanlarda bile Henri de Lubac, hiyerarşiye bağlı kalmış ve bu dönem içerisinde kilise hakkındaki önemli bir çalışması olan “Meditation Sur L’Eglise” (The Splendor of The Church-1956) adlı eserini bastırmıştır. Henri de Lubac’ın kariyerinin ilk dönemlerinden itibaren kiliseyle yakından ilgili olduğu malumdur. Bu nedenle Henri de Lubac, sürekli olarak 20. yüzyılın ilk yıllarındaki Katolisizmin teolojik görüşlerinin, yüzyılın toplumuna ve meydana gelen krizlere cevap veremediğinden bahsetmiştir. *Yeni Teoloji* akımı çerçevesinde gerçekleştirdiği faaliyetlerle bu eksikliği gidermeyi amaçlamıştır. Onun, Thomas Aquinas’ı takip etmesi, teolojii İncil’e ve kilise babalarının yazılarına dayalı olarak oluşturma çabası kilisenin (Hristiyanlığın) sosyal bir kurum olarak inananlar arasında aktif olmasını sağlamaya yöneliktir.²⁵⁵

²⁵³ Bryan C. Hollon, **Ontology, Exegesis and Culture**, s. 11.

²⁵⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Henri_de_Lubac (Erişim: 07.05.2013).

²⁵⁵ Hans Urs Balthasar, **The Theology of Henri de Lubac**, Ignatus Press, San Francisco, 1991, s. 23.

Ayrıca, Henri de Lubac'ın çalışmalarının birçoğu, sahip olduğu düşünce yapısıyla da paralel olarak, patristik dönemde ve ortaçağın ilk yıllarındaki Kutsal Ruh, kilise ve İncil'in yeniden çağdaş dünyanın şartlarına göre düzenlenerek canlandırılması ve daha etkin olarak modern dünyaya yön verebilecek duruma gelmesi üzerinedir.²⁵⁶ Henri de Lubac'ın kilise hakkındaki çalışmaları kilisenin yeniden canlandırılması ve modern dünyada inananların ihtiyaç duyduğu çağdaş gereksinimleri sağlaması üzerine yapılan çalışmalardır.²⁵⁷

c. Cizvit Cemaatindeki Yeri

Henri de Lubac, yukarıda da ifade edildiği üzere, Cizvit cemaatine 1913 yılında katılmış, daha sonra Cizvit cemaatinde ruhbanlık eğitimi almış ve 1927 yılında Cizvit cemaatinin başına papaz olarak atanmıştır.²⁵⁸ Bu açıdan bakılınca, Henri de Lubac'ın bu cemaat üzerinde oldukça etkili bir isim olduğu anlaşılabacaktır. Henri de Lubac, teolojii ilk dönem kilise babalarının yazılarına müracaat etmek suretiyle canlandırma amacında olan bir teolog olarak bilinmektedir. Özellikle, kilisenin doğası, misyonu ve yapısı üzerine yapmış olduğu çalışmalarla, Cizvit bir teolog olarak Henri de Lubac'ın Katolik ilahiyatına büyük katkılarının olduğu inkâr edilemez. Bu vesileyle Henri de Lubac, Cizvit cemaatinin Katolik Kilisesi nezdinde ayrı bir öneme sahip olmasına öncülük etmiştir.²⁵⁹

²⁵⁶ Ali İsra Güngör, **Cizvitler**, s. 147.

²⁵⁷ Hans Urs Balthasar, **The Theology of Henri de Lubac**, s. 17.

²⁵⁸ Susan K. Wood, **Spiritual Exegesis and The Church**, s. 2.

²⁵⁹ Ali İsra Güngör, **Cizvitler**, s. 148-150.

Eğitim sürecinde bahsedildiği gibi 1913 yılından 1926 yılına kadar dini eğitim alan Henri de Lubac, 22 ağustos 1927 yılında Cizvit cemaatinin başına atanmış, iki yıl sonra da Fourvire'den Lyon Katolik Enstitüsü'ne teoloji alanında ders vermek üzere görevlendirilmiştir. Henri de Lubac, bu enstitüde Fundamental Teoloji ve Dinler Tarihi profesörü olarak görev yapmıştır.²⁶⁰ Henri de Lubac, savunduğu görüşler açısından Cizvit ilahiyatına canlılık getirmiş, onun hep güncel kalmasına vesile olmuştur. Özellikle, Henri de Lubac *Yeni Teoloji* akımında etkili olan Cizvit bir isim olarak bilinmektedir. Henri de Lubac, İgnatius'un fikirlerine* bağlı kalan önemli bir figürdür.²⁶¹

B. HENRİ DE LUBAC'IN KİLİSE ANLAYIŞI VE TEOLOJİK YAKLAŞIMLARI

Henri de Lubac'ın kilise anlayışına ilişkin düşüncelerini açıklığa kavuştururken, onun geleneksel kilise anlayışından farklı kendine özgü bir yaklaşıma sahip olduğu bilinmelidir. Burada biz, bunu dikkate alarak öncelikle Henri de Lubac'ın kilisenin mahiyetiyle ilgili düşüncelerini irdedeleyeceğiz. Çalışmamızın Giriş Bölümü'nde ele aldığımız kilisenin mahiyeti, misyonu ve kurtuluştaki rolü ile ilgili bilgilerle irtibatlandırılarak, Henri de Lubac'ın kilise anlayışı konusundaki görüşlerini daha anlaşılır şekilde sunmaya çalışacağız.

²⁶⁰ Jürgen Mettepenning, **Nouvelle Theologie-New Theology**, T&T Clark, New York, 2010, s. 26-28.

* İgnatius, (Cizvitlerin kurucusudur) "Paris Modeli" olarak da isimlendirilen Dominikenlerin özellikle Thomas Aquinas'ın eğitim modelinden etlilenmiştir. Bu model, entelektüel ve mesleki gelişime ve akla dayalı olarak düzenlenmiştir. Birey merkezli öğrenime vurgu yapmaktadır. Henri de Lubac da İgnatius'un benimseyerek geliştirdiği bu anlayışı takip ederek teolojisini çağdaş dünyanın şartlarına hitap edecek şekilde oluşturmayı hedeflemiştir. (geniş bilgi için bkz. Ali İsmail Güngör, "Cizvitler", Ankara, 2012)

²⁶¹ David F.Ford, **The Modern Theologians**, s. 105-118.

1. Kilisenin Mahiyeti

Henri de Lubac, kilisenin mahiyeti hakkında geleneksel yaklaşımlardan farklı olarak, kiliseyi bir paradoks ve bir sır/gizem olarak kabul etmektedir. O, kilise hakkında paradoksal bir anlayışa sahiptir. Henri de Lubac, kiliseyi hem ilahi yönüyle hem insani yönüyle değerlendirmiş ve kilisenin mahiyetiyle ilgili anlayışını bu minval üzere geliştirmiştir. Henri de Lubac, bu konudaki görüşlerine *Paradoxe et Mystere de l'Eglise* (*The Church: Paradox and Mystery*) adlı çalışmasında yer vermiştir.

a. Paradoks Olarak Kilise

Henri de Lubac, bir paradoks ustasıdır. O, kiliseyi hem bir Paradoks hem de bir Sır/Gizem olarak tanımlamaktadır.²⁶² Henri de Lubac'a, kilisenin paradoksal ve gizemli doğasını vurgulama becerisini veren şey, onun bir teolog olarak sıra dışı araştırmaya sahip olması ve araştırmasının geniş bir alana dayanmasıdır.²⁶³ Henri de Lubac, ikinci özelliği bakımından yani, Sır/Gizem olması hasebiyle kilisenin, insanın aklının alamayacağı bir şekilde zaman dışı ve doğaüstü bir şey olduğunu ifade etmektedir.²⁶⁴ Çünkü kilise, -Sır/Gizem olma yönüyle- insanoğlunun bilgisinin ulaşabileceği diğer bütün nesnelerden tamamen uzaktadır. Ancak aynı zamanda kilise, inananlarla alakalıdır ve onlarla bağlantılıdır. İnsanoğluna dokunur, temas eder, inananlarda hareket bulur ve inananlara kendilerinden bilgiler verir.²⁶⁵ Henri de

²⁶² Henri de Lubac, *The Church: Paradox and Mystery*, s.1.

²⁶³ Susan K. Wood, *Spiritual Exegesis and The Church*, s. 2-4.

²⁶⁴ Henri de Lubac, *The Church: Paradox and Mystery*, s. 15.

²⁶⁵ Susan K. Wood, *Spiritual Exegesis and The Church*, s. 73-74.

Lubac, kilisenin Sır/Gizem olma özelliğinin paradoks olma özelliğinden daha derin, daha anlaşılabilir ve daha temel/asıl olduğunu kabul eder.²⁶⁶

Henri de Lubac, İncillerin paradokslarla dolu olduğunu ve dini-manevi gerçekliğin paradoksal bir yapıya sahip olduğunu hatırlatmaktadır. Ona göre, Vahiy, ilk olarak birbiriyle çelişkili gibi görünen iki durumu sunar. O, birlik ve farklılık arasındaki ilişkiyi, kişi ile toplum arasındaki ilişki gibi paradoks olarak kabul eder.²⁶⁷ Henri de Lubac'a göre, bir başka paradoks ise, doğa ve doğaüstü arasındaki ilişkidir.²⁶⁸

Henri de Lubac tarafından kilisenin paradokslarla dolu olduğu ifade edilmektedir. Erken dönem kilise düşüncesine sahip ve mükemmeliyetçi bir teolog olarak Henri de Lubac, kilise hakkında kilise babalarının kilise anlayışına paralel olarak, kiliseyi bir zıtlıklar kompleksi gibi ele almıştır. Ona göre, kilise hem ilkbahardır hem sonbahardır. Kilise, hem bir başarıdır hem bir umuttur. Kilise hem kutsanmıştır hem kutsamaktadır. Kilise bütün insanların yeniden bir araya gelmesinden oluşan bir topluluktur.²⁶⁹

Paradoks olarak kilise hem ilahidir hem insanidir. Henri de Lubac'a göre kilise, yukarıdan gelen ilahi bir hediyedir. Ancak aynı zamanda kilise, insani olması açısından bu dünyanın bir ürünüdür. O, bu dünyada var olan insani ve ilahi bir gerçekliktir ve ilahi ve insani özelliklerin bir arada bulunmasıyla oluşmaktadır.

²⁶⁶ Henri de Lubac, **The Church: Paradox and Mystery**, s. 14.

²⁶⁷ Henri de Lubac, **Paradoxes of Faith**, Ignatius Press, San Francisco, 1987, s. 13.

²⁶⁸ Rodulf Voderholzer, **Meet Henri de Lubac**, s. 117-118; Dennis M. Doyle, **Communion Ecclesiology**, s. 57-58.

²⁶⁹ Henri de Lubac, **Paradoxes of Faith**, s. 16; Dennis M. Doyle, **Communion Ecclesiology**, s. 59.

Henri de Lubac'a göre, bu yönüyle kilise iki farklı alandan (ilahi ve insani) barındırdığı özelliği dolayısıyla paradoksal bir gerçekliktir.²⁷⁰

Henri de Lubac'ın teolojisinde kilise, ilahi ve insani boyuta sahip insanlardan oluşan sosyal bir gerçekliktir. Bu sosyal yapı, kendi içerisinde farklılık ve paradokslarla birlikte var olmaktadır.²⁷¹ Ona göre kilise, hem bir mahal hem de insanların birbiriyle İsa'nın doğaüstü kaderi içerisinde günden kurtularak kucaklaşmasına vesile olan bir vasıta.²⁷²

Kilise, birçok zıt ve benzer özellikleri içerisinde barındırır. Bir bütün olarak kilise, hem anadır hem gelindir hem de damattır. Aynı zamanda o hem sürüdür hem çobandır. Henri de Lubac, bu özellikleri dolayısıyla kiliseyi bir paradoks örgüsü içerisinde değerlendirmiştir.²⁷³

Kilise, bütün yönleriyle paradokstur. Tüm kilise, sadece kurum olarak değil, öğretendir ve öğrenendir, kutsayandır ve kutsanandır.²⁷⁴ Daha anlaşılır bir cümle ile ifade edecek olursak Henri de Lubac, kiliseyi bu dünya sınırları içerisinde doğal sınırlar içinde yaşam bulan ancak aşkıyla, doğaüstü ile de hiçbir zaman bağı koparmayan ve oradan getirdiği kendine has bir takım ilahi özellikleriyle birlikte hayat bulan yaşayan bir canlı olarak kabul etmektedir. Henri de Lubac'ın kilisesi,

²⁷⁰ Henri de Lubac, **The Splendor of The Church**, s. 161.

²⁷¹ Henri de Lubac, **Catholicism**, s. 69.

²⁷² Henri de Lubac, **The Church: Paradox and Mystery**, s. 2-3.

²⁷³ Henri de Lubac, **The Church: Paradox and Mystery**, s. 6.

²⁷⁴ Henri de Lubac, **The Splendor of The Church**, s. 106-107.

yaşayan, çalışan, ibadet eden, aktif ve düşünen, araştıran, inanan, umudu olan ve seven bir kilisedir.²⁷⁵

b. Sır/Gizem Olarak Kilise

Henri de Lubac, kiliseyi paradoks ve sır olarak kabul ederek aynı gerçekliğin farklı yönlerini ortaya koymuştur. Henri de Lubac'ın kilise teolojisinde kilise farklı açılardan dolayı sır/gizem olarak nitelendirilmektedir. Onun kiliseyi tanımlamak için kullandığı metaforlar, paradoks ve sır/gizem üzerine bina edilmiştir.²⁷⁶ Henri de Lubac'ın kiliseyi tanımlamak için kullandığı metaforlar, bu bölümde ayrı bir başlık altında detaylı bir şekilde ele alınacağından, biz burada Henri de Lubac'a göre, kilisenin sır/gizem olarak neyi ifade ettiğine değineceğiz ve kilisenin sır/gizem olarak anlaşılmasını bu metaforlarla ilişkilendirerek konuya açıklık getirme gayreti içinde olacağız.

1. Üçlü Birlik'in (Baba-Oğul-Kutsal Ruh) İşi Olarak Kilise

LG'nin ilk bölümünde yer aldığı gibi Henri de Lubac, kiliseyi sır olarak açıklarken onu Üçlü Birlik'in işi ve bu işin devamı niteliğinde ele almıştır. Henri de Lubac, kiliseyi bu Üçlü Birlik'in oluşturduğu bir sır olarak algılamıştır. O, kilise konusundaki teolojisini bu anlayış üzerine oluşturmuştur.

²⁷⁵ Henri de Lubac, **The Church: Paradox and Mystery**, s. 4.

²⁷⁶ Henri de Lubac, **The Splendor of The Church**, s. 127.

*Burada Tanrı kelimesini Baba-Tanrı yerine kullanıyoruz. Bu kullnımla Hristiyan inancına göre, Baba-Oğul-Kutsal Ruh ilişkisi içerisinde Tanrı'nın sadece Baba olduğu kastedilmemektedir.

Birincisi, kilise Üçlü Birlik'in işi olarak bir sır/gizemdir. Henri de Lubac, "İsa'yı Tanrı'nın* (Baba'nın) sakramenti, Kilise'yi de bizim için İsa'nın sakramenti" olarak tanımlarken kiliseyi, onun sır/gizem özelliğine vurgu yaparak değerlendirmiştir.²⁷⁷ Kilise, bir sır/gizemdir. Çünkü o, insanın ulaşamayacağı bir zamana sahiptir. Ama aynı zamanda kilise, insanla ilgilidir, insana dokunur ve insana insandan bilgiler verir. Kilise bu özelliklere sahip olabilmesi için dokunulabilir ve görülebilir bir şekle veya özelliğe sahip olmak zarurudur. Bunun için Tanrı, kurtuluş planının daha etkili ve verimli bir şekilde gerçekleşebilmesi amacıyla, Kelamı'nı (İsa) ete kemiğe büründürmüştür. Tanrı'nın görülebilen inayeti ise İsa ve onun yaşamıdır. Böylece Tanrı inayetini görülebilir kılmıştır. Henri de Lubac'a göre, Tanrı'nın görünür Kelamı (İsa), Tanrı'nın kurtuluş planının ve kendi varlığının göstergesidir. Bu açıdan İsa, dolayısıyla kilise, sadece herhangi bir sır değil özel bir sır/gizemdir.²⁷⁸

Kilise, bir sır/gizemdir. Fakat bu sır/gizem sıradan bir sır/gizemden farklılık taşımaktadır. Sır olarak kilise, kendine özgü özelliğe sahip olmak zorundadır. Bu nedenle kilise, Tanrı'dan gelen bir sır/gizemdir ve Tanrı'nın planının hizmetindedir. O, kurtuluş için bir organizmadır. Aynı anda kilise, tümüyle İsa'yla bağlantılıdır ama İsa'dan ayrı olarak herhangi bir varlığa, değere veya etkiye sahip değildir. Böylece kilise, Baba-Oğul-Kutsal Ruh üçlüsünün bir işi olarak mevcudiyet kazanmaktadır.²⁷⁹

İkincisi, kilise sır/gizem olarak insani ve dünyevi sınırların ötesindedir. Kilise, her zaman doğal sınırlarını aşan bir özelliğe sahiptir. Kilise hakkında

²⁷⁷ Henri de Lubac, **The Splendor of The Church**, s.18.

²⁷⁸ Henri de Lubac, **The Church: Paradox and Mystery**, s. 14.

²⁷⁹ Henri de Lubac, **The Church: Paradox and Mystery**, s. 15.

konuşulurken hep bir imaj, bir sembol ve bir analogiye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle Henri de Lubac, kilise hakkındaki teolojisini ortaya koyarken genellikle metaforlara başvurmak durumunda kalmıştır. Mesala, Henri de Lubac'ın kilise için kullandığı *İsa'nın mistik bedeni* metaforu bu durumu ortaya koymaktadır.²⁸⁰

Kiliseyi tanımlamak için kullanılan diğer metaforlar da bize kilisenin sadece bu dünyayla sınırlı olmadığını, aksine doğaüstü kaynaklı olduğunu göstermektedir.²⁸¹ Şu da bir gerçektir ki, kilise için kullanılan metaforlar tek başına kiliseyi tanımlamak için yeterli görülmemektedir. Bu nedenle, kilisenin farklı metaforlarla tanımlanması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu da, kilise hakkında çalışma yapanları onun insani ve dünyevi sınırların ötesiyle bir bağlantısının olduğu sonucuna götürmektedir.

Kilisenin “beden”, “sosyal bir kurum”, “birlik”, “ana” gibi metaforlarla izahına baktığımız zaman hep sır/gizem olarak görüldüğü veya hep Baba-Oğul-Kutsal Ruh eksenli bir yapı şeklinde anlaşıldığı görülecektir. Henri de Lubac'ın bu hususta sahip olduğu düşünce de bu bağlamda anlaşılmalıdır. Henri de Lubac'a göre, “kilise, bizi ölümden kurtaran bir gemidir. Kilise, Nuh'u tufandan kurtaran bir gemidir. Ancak biz bu gemide sadece bir gemi değil aynı zamanda gemiyiz ve böylece biz kiliseyiz. Böylece, kilise bir halk, bir topluluk olmaktadır. Ancak kilise sadece bu birliğin sonucu değildir. Hristiyan olmak sadece kilise yoluyla olmaktadır. Bu nedenle kilise bir anadır. O bize İsa'da bir yaşam sunar. Fakat bu ana bizi her

²⁸⁰ Henri de Lubac, **The Splendor of The Church**, s. 99.

²⁸¹ Reinder Bruinsma, **The Body of Christ: A Biblical Understanding of The Church**, Review and Herald Pub Assoc, 2009, s. 46-47.

zaman karnında tutar ve eşiyle onun birliği o kadar yakındır ki, kilise eşinin bedenidir ve sonuçta biz onun üyeleri oluruz. Kilise, inananların evidir.....”²⁸²

Üçüncüsü, bir önceki başlıkta ele alındığı şekliyle kilisenin bir paradoks olmasıdır. Kilise paradoks özellikleriyle zaten bir sır/gizemdir. Kilise Baba-Oğul-Kutsal Ruh ve inananlardan oluşmaktadır. Bu nedenle kilise, hem görülebilir hem de görülemez özelliktedir. Burada şunu belirtmeliyiz ki Henri de Lubac, kiliseyi görülebilen ve görülemeyen şeklinde iki kategori altında değerlendirmemiştir. O, böyle bir ayrıma gitmemiştir. Kilise hem bu dünyada ve bu zamandadır hem de eskatolojik ve ezeli-ebedidir.²⁸³

Kilise, Baba-Oğul-Kutsal Ruh’un (Üçlü Birlik’in) gizemli bir uzantısıdır, dışa vurumudur. Kilise inananları sadece yaşam birliğine hazırlamakla kalmaz. Onların Üçlü Birlik’in davetine katılımına vesile olur. Kilise, sürekli bir bedenleşmedir ve bu dünyada İsa’nın varlığının devamıdır.²⁸⁴ Başka bir açıdan kilise, hem cennetseldir hem bu dünyayla ilgilidir. Kilise hem tarihsel ve eskatolojik hem fani ve ezeli-ebedidir.²⁸⁵

²⁸² Henri de Lubac, **The Church: Paradox and Mystery**, s. 21.

²⁸³ Susan K. Wood, **Spiritual Exegesis and The Church**, s.80-81.

²⁸⁴ Herbert Vorgrimler, **Sacramental Theology**, Liturgical Press, 1992, s. 36.

²⁸⁵ Henri de Lubac, **The Church: Paradox and Mystery**, s. 24.

2. Üçlü Birlik'in (Baba-Oğul-Kutsal Ruh) İşinin Devamı Olarak Kilise

Henri de Lubac, kilisenin sakramentler aracılığıyla, özellikle Evharistiya vesilesiyle Üçlü Birlik'in işinin devamı olduğunu belirtmektedir.²⁸⁶ Henri de Lubac'ın teolojisinde Evharistiya önemli bir sakramenttir. Kilise ile evharistiya sakramenti arasında önemli bir bağ bulunmaktadır. Evharistiya birliğin oluşmasını sağlayan önemli bir unsurdur. Henri de Lubac, kilise ile Evharistiyayı birbirinin sebebi-sonucu olarak kabul eder ve Evharistiya kiliseyi, kilise de Evharistiyayı ortaya çıkarır ve bunların birbiriyle sebep- sonuç ilişkisi içerisinde olduğunu ifade etmektedir.²⁸⁷

Henri de Lubac'a göre İsa, Tanrı'nın sakramenti, kilise ise, inananlar için İsa'nın sakramentidir. Henri de Lubac'ın anlayışında sakramentler Tanrı'nın kurtuluş planının devam etmesi için önemlidir. Evharistiya aracılığıyla inanan, Tanrı'nın kurtuluş planına dahil olmuş olur ve kilisenin devamına katılmış olur. Böylece, İsa'nın mistik bedeninin, yani kilisenin bir üyesi olur. Evharistiya ve diğer sakramentler, Üçlü Birlik'in işi olarak kilisenin devamını sağlayan önemli bir unsurdur.²⁸⁸

²⁸⁶ Susan K. Wood, **Spiritual Exegesis and The Church**, s. 85.

²⁸⁷ Henri de Lubac, **Corpus Mysticum**, s.13-14.

²⁸⁸ Henri de Lubac, **Corpus Mysticum**, s. 80-83.

2. Kilisenin Boyutları

Henri de Lubac, geniş bir teoloji anlayışıyla kiliseyi farklı boyutlarıyla değerlendirmiştir. Henri de Lubac'ın kiliseyle ilgili bu farklı yaklaşımları kilisenin doğası gereği çok boyutlu bir gerçeklik olmasıyla bağlantılıdır.²⁸⁹

a. İlahi Boyutu

Her şeyden önce Henri de Lubac, kilisenin *Üçlü Yaşam* için bir davet olduğuna vurgu yapmıştır. Dennis M. Doyle, Henri de Lubac'ın: “Tanrı bizi, doğa sınırları içinde kalmamız için zorlamamıştır. Veya terk edilmiş bir bölgede tatmin olmamıza da razı değildir. Aksine Tanrı, bizim *Üçlü Yaşamın* kalbinde birlikte olmamızdan razıdır. İsa kendisini, bizim ilahi kişilerin birliğinde olabilmemiz için kurban olarak sunmuştur. Bu dünyadaki şeylerin *Üçlüdeki* bütün şeylerle bir arada toplandığı bir yer vardır. O da “*Tanrı'nın Ailesidir*”. Ki o aile, *Üçlünün* zaman içindeki gizemli uzantısıdır. İnsanlar, Baba-Oğul-Kutsal Ruh birliğinde birleşirler. Yani, onlar tamamen üçlü bir özelliğe sahip olan kilisede birleşirler” ifadelerine yer vererek onun kilise anlayışını aktarmıştır.²⁹⁰

Henri de Lubac'a göre, kilise bağlamında çok katmanlı ilişkilerin ilahî şekli, kilisenin ne olduğuyla ilgili olarak öze ulaşılmasını sağlar. Ona göre kilise, kurtuluş

²⁸⁹ Veli-Matti Karkkainen, *An Introduction to Ecclesiology*, InterVarsity Press, 2002, s. 84.

²⁹⁰ Dennis M. Doyle, *Communion Ecclesiology*, s. 63.

ve ilahi yaşam arasındaki en derin bağıdır.²⁹¹ Henri de Lubac'ın çalışmalarında bu tema genel itibariyle hep ön planda yer almış ve işlenmiştir.²⁹²

Henri de Lubac, mahiyetini ele alırken kiliseyi paradoksal ve sır boyutuyla birlikte değerlendirmiştir. Kilise, Tanrı'nın kurtuluş planının tezahürüdür. Üçlü Birlik'in bir ürünüdür. Tanrı'nın bir lütfu, bir hediyesidir. Kilise Tanrı'dan gelen özelliklere, aşkın bir boyuta sahiptir. Kilisenin ilahi boyuta sahip olması, onun Tanrısal kaynaklı olduğunu göstermektedir.²⁹³ Henri de Lubac'ın kilise için kullandığı metaforlar, genel anlamda kilisenin ilahi boyutuyla sıkı bir bağa sahiptir. Sakrament ve Beden metaforu buna örnektir. Sakrament olarak kilise imajında Henri de Lubac, İsa'yı Tanrı'nın sakramenti, kiliseyi ise inanan için İsa'nın sakramenti olarak kabul etmektedir. Beden metaforu ile Henri de Lubac, İsa'nın mahiyetiyle bağlantılı olarak tüm inananların mistik bir şekilde Tanrı'nın (İsa'nın) bedenini oluşturduğunu, İsa'nın da bu bedenin başı olduğunu ifade etmekle yine kilisenin ilahi boyutunu ön plana çıkarmıştır.²⁹⁴

b. Sır/Mistik Boyutu

Henri de Lubac, kilisenin açıklanması için kullanılan imaj ve sembollerin mistik şeklini başarıyla kullanmıştır. Henri de Lubac, İncil'in tamamen literal

²⁹¹ Henri de Lubac, **The Splendor of The Church**, s. 174.

²⁹² Dennis M. Doyle, **Communion Ecclesiology**, s. 64.

²⁹³ Susan K. Wood, **Spiritual Exegesis and The Church**, s. 87.

²⁹⁴ Henri de Lubac, **The Splendor of The Church**, s. 127-128.

anlamda olmadığına vurgu yapmış ve kutsal metinlerin dört farklı şekilde anlaşılabilirliğini belirtmiştir.²⁹⁵

Henri de Lubac’a göre kilise, gerçekten tam olarak insanoğlunun birliğinin Ruhsal ve sosyal açıdan yeniden bütünleşmesinin işareti olarak “İsa’nın mistik bedeni”dir. Kilise, İsa’yla o kadar yakın ilişki içerisinde ki, tam anlamıyla “İsa’nın Gelini”dir. Kilise aynı zamanda, inananların anasıdır. Çünkü kilise, Hristiyanların İsa’nın bedeni içerisinde doğmasına vesile olmaktadır.²⁹⁶

Kilisenin İsa’nın bedeni olarak kabul edilmesi, Hristiyanlık tarihinin ilk dönemlerine kadar uzanmaktadır. Henri de Lubac, Geleneksel yaklaşımlardan farklı olarak kilisenin mistik boyutuna ağırlık vererek kiliseyi İsa’nın mistik bedeni olarak tanımlamakla kilisenin sır olmasına ayrı bir boyut kazandırmıştır.

Henri de Lubac, kiliseyi sır boyutuyla ele alarak Hristiyan birliğinin sağlanmasına ve güçlenmesine hizmet etmiştir. O, İsa’nın mistik bedeni ve İsa’nın sakramenti metaforunu etkin bir şekilde kullanmıştır. Yine Henri de Lubac, Evharistiyayı mistik beden’e katılım sakramenti olarak izah etmekle kilise anlayışını mistik boyutuyla geliştirmiştir.²⁹⁷

Henri de Lubac’a göre Evharistiya, birliğin sağlayıcısı, kilisenin hem sebebi hem sonucudur. Sır boyutuyla kilise, ilahi özellikleri bulunan Üçlü Birlik’le

²⁹⁵ Henri de Lubac, **Catholicism**, s. 83-84.

²⁹⁶ Henri de Lubac, **Catholicism**, s. 67-68; Dennis M. Doyle, **Communion Ecclesiology**, s. 64.

²⁹⁷ Henri de Lubac, **Corpus Mysticum**, 13-36; Susan K. Wood, **Spiritual Exegesis and The Church**, s. 76.

yakından ilişkişkilidir. Henri de Lubac, kilisenin Üçlü Birlik'in bir sembolü olduğunu belirtmiş ve şu ifadelere yer vermiştir: “ Sen Baba olarak Tanrı'ya inanıyor musun? Sen Efendi olarak İsa-Mesih'e inanıyor musun? Sen Kutsal Ruh'a inanıyor musun?”²⁹⁸ Bu soruları yönelttikten sonra Henri de Lubac, Üçlü Birlik'in üç unsurunun da inanan açısından önemli olduğuna işaret etmiştir. Henri de Lubac'ın anlayışına göre bu üçlü unsur, Yaratıcı Baba, Kurtarıcı Oğul ve Kutsayıcı Kutsal Ruh şeklinde tanımlanmıştır.²⁹⁹

Kilise, bu üçlü unsurun mistik bir şekilde birliğidir. Henri de Lubac'a göre kilisenin birlik olması ayrı bir başlıkta ele alınacağından burada ayrıntıya girmedik. Henri de Lubac'ın, gerçek anlamda inanan birinin, yukarıda bahsi geçen üçlü unsur bağlamında, yalnız olmadığına ve onun diğer insanlara karşı sorumluluğunun bir bakıma kendisini keşfetmesi için yapılan bir yolcuğa benzediğine vurgu yaptığı belirtilmektedir. Ayrıca ona göre, vaftiz olmakla kiliseye giriş yapan yani, İsa'nın mistik bedenine dahil olan, bu bedendekilerle tek ve aynı olan umudu paylaşarak aynı çağrıdan sorumludur ve aynı beden bir üyesi olmuştur.³⁰⁰ Henri de Lubac, bu anlayış çerçevesinde kiliseyi, örgütsel bir sır boyutuyla tanımlamış olmaktadır.

c. Sakramental Boyutu

Sakramental boyutuyla kilise, Henri de Lubac tarafından *Meditation Sur l'Eglise (The Splendor of The Church)* adlı çalışmasında geniş bir şekilde açıklanmıştır: “Eğer İsa Tanrı'nın sakramenti ise, kilise de bizim için İsa'nın

²⁹⁸ Henri de Lubac, **The Splendor of The Church**, s. 29.

²⁹⁹ Henri de Lubac, **The Splendor of The Church**, s. 30.

³⁰⁰ Jeffrey VanderWilt, **A Church Without Borders**, s. 48-49.

sakramentidir”. Kilise tam anlamıyla İsa’yı temsil eder ve onu sunar, armağan eder.³⁰¹ Henri de Lubac, kilisenin görülebilen ve görülemeyen elementlerinin (ki bunlar birbirinden ayrılamayacak önemdedir) birlikteliğine büyük önem atfetmiştir.³⁰²

Henri de Lubac’a göre, Tanrı’nın tarihi halkı olarak kilise ile İsa’nın mistik bedeni olarak kilise birliktedir. Tanrı’nın varlığını ortaya çıkaran İsa’nın varlığını ortaya çıkarır. Ve böylece kilise bir gizem/sır ve bir sakrament olur.³⁰³ Yukarıda ilgili bölümde Karl Rahner’in kiliseyi “Tanrı’nın halkı” ve “temel sakrament” olarak anladığına yer vermiştik. Bu da Karl Rahner ile Henri de Lubac’ın kilise hakkındaki anlayışlarının örtüştüğünün bir göstergesi olarak kabul edilir. Ona göre, görülebilen ve kusurlu olan kilisenin aynı zamanda tertemiz İsa’nın masum gelini olması da bir paradokstur. Henri de Lubac’ın görüşüne göre kilise, insanlığa sunulan, hediye edilen İsa’dır.³⁰⁴

Henri de Lubac’ın üzerinde durmuş olduğu elementler arasında Evharistiya ile kilise arasında kurduğu bağ önemlidir. İlk tarihlerden beri kilisenin, beden olarak en temel bir şekilde tecrübe edildiği aşikârdır. Henri de Lubac’ın vurgulamış olduğu gibi, Evharistiyanın birliği sağlayan bir sakrament olması,³⁰⁵ ilk dönem kilise tarihinden beri kabul edilegelmiştir. Henri de Lubac’ın teolojisinde sakramentler, özellikle Evharistiya, Tanrı’nın kurtuluş planı çerçevesinde Oğul İsa’yı kurtarıcı, Kutsal Ruh’u kutsayıcı ve kendisinin de yaratıcı olmasının devamını sağlamaktadır.

³⁰¹ Henri de Lubac, **The Splendor of The Church**, s. 209.

³⁰² Henri de Lubac, **Corpus Mysticum**, s. 305.

³⁰³ Henri de Lubac, **The Church: Paradox and Mystery**, s. 15.

³⁰⁴ Henri de Lubac, **The Splendor of The Church**, s. 164.

³⁰⁵ Henri de Lubac, **Corpus Mysticum**, s. 13.

Bu bağlamda Henri de Lubac, Ekmek-Şarap ayini ile İsa'nın bedeni arasındaki ontolojik bağlantıların oldukça açık ve güçlü olduğunu görölür kılmaktadır.³⁰⁶

Henri de Lubac'a göre kilise, sakrament boyutuyla nihai ve değışmeyecek olan bir gerçeklik değildir. Aksine bu boyutuyla kilise, şimdiki zaman ve varlıkla ilgilidir. Böylece kilise, her daim devam etmektedir ve edecektir.³⁰⁷ Henri de Lubac, sakramental boyutuyla ilişkili olarak kilisenin beden imajını sakramental ve eklesiyal olmak üzere iki kategoride değlendirmiştir.³⁰⁸ Henri de Lubac'ın kiliseyi İsa'nın sakramenti ve bedeni meaforuyla tanımladığı bilinmektedir. Onun, beden metaforuyla ilgili görüşleri ileride ayrıca ele alınacaktır.

Henri de Lubac, kilisenin sıkı bir hiyerarşı şeklinde dar anlamda anlaşılmasından yakınmaktadır. Ona göre, Evharistiya ve papazlık arasında önemli bir bağ bulunmaktadır.³⁰⁹ Bu hususta Henri de Lubac şöyle der: “bir bedenin tek bir hücresi olmasına rağmen aslında bütün beden var demektir. Kilise birçok yerdedir, ancak birkaç kilisenin varlığı söz konusu değildir. Kilise, bütün parçaları ve bölümleriyle birlikte bir bütündür. Her bir papaz kendi cemaatinin birliğini kurar. Fakat her bir papaz bizzat kendisi diğer mekânlarda aynı ve tek olan kurban olma işlemini takdim eden papaz kardeşlerinin tümüyle birlikte barış ve birlik içerisinde”³¹⁰

³⁰⁶ Henri de Lubac, **The Splendor of The Church**, s. 210-211.

³⁰⁷ Henri de Lubac, **The Splendor of The Church**, s. 202-203.

³⁰⁸ Henri de Lubac, **Corpus Mysticum**, s. 75-100.

³⁰⁹ Dennis M. Doyle, **Communion Ecclesiology**, s. 65.

³¹⁰ Henri de Lubac, **The Splendor of The Church**, s. 108.

Henri de Lubac’a göre kilisenin sakramental boyutu, sadece görünen ve görünmeyen kiliseyi değil, aynı zamanda bütün parçalarıyla birlikte bir bütün olarak lokal ve evrensel kiliseleri de birbirine bağlar. Bu yönüyle, Henri de Lubac’ın inanan için İsa’nın sakramenti olarak kabul ettiği kilise, öncelikle İsa merkezli olmak üzere kiliselerin birliğini sağlamaktadır. Ona göre, bütün kiliseler, İsa’nın sakramenti olarak mevcudiyet kazanmaktadır.³¹¹

d. Tarihsel Boyutu

Henri de Lubac, kilisenin yani, İsa’nın mistik bedeninin aynı zamanda Tanrı’nın halkı olduğuna vurgu yapar. O, kilisenin tarihsel boyutunu üç şekilde açıklamıştır: İlk olarak, Hristiyanlık ile Yahudilik arasındaki bağlantılara dikkat çeker. O’na göre, Hristiyanlıkta yeni ve tek olan şey, yoktan bir yaratmadan ziyade bir dönüşümdür. İsa, İbrahim’in verdiği sözün tamamlayıcısıdır. Henri de Lubac, bu hususta şunları yazmıştır: “Yahudilik esas itibarıyla kurtuluş tasavvurunu Hristiyanlığa vermiştir. Eğer inananların sayısına bakılırsa, kilise daha çok Yahudi olmayanlardan oluşmuştur. Köklerini Yahudilikten alan ve yoluna Tanrı’nın halkı olarak devam eden kilise, somut ve bedenleşmiş bir tarihe sahiptir”. İkinci olarak, Henri de Lubac’ın, tarihteki kilisenin vaadini, görevini her zaman gerçekleştiremediğini itiraf ettiği görülür. Henri de Lubac’a göre, kişisel düzeyde, kilise üyeleri ve liderleri arasında insanî bir zafiyet vardır.³¹²

³¹¹ Henri de Lubac, **The Splendor of The Church**, s. 206-207.

³¹² Henri de Lubac, **Catholicism**, s. 61.

3. Kilisenin Misyonu

Kilisenin misyonu, kutsal metinlerden hareketle belirlenmiş ve buna göre kiliseye bir misyon öngörülmüştür. Bu nedenle kilisenin misyonu hakkında kutsal metinler belirleyici bir kaynak olmuştur. Henri de Lubac, kilisenin misyonu ile ilgili düşüncelerinde bu durumu göz önünde bulundurarak çağdaş dünyada kilisenin misyonu hususunda yeni arayış ve anlayış içerisine girmiş ve bu misyon anlayışını farklı şekillerde geliştirmiştir.

a. Çağdaş Dünyada Kilisenin Misyonu

Çağdaş dünyada kilisenin misyonu, temel yönleriyle kilisenin misyonundan farklı olmamakla birlikte, Henri de Lubac'ın bu konudaki yaklaşımı ya da anlayışı ayrı bir önem taşımaktadır. Henri de Lubac'a göre kilisenin çağdaş dünyadaki misyonu, insanlığın kaybettiği birliğe kavuşmasını sağlayarak bu birliği yeniden inşa etmek ve nihayete (kemale) erdirmektir.³¹³ Diğer bir yandan kilisenin misyonu, çağdaş dünyanın getirmiş olduğu meşgale ve ilerleyen teknik bilim karşısında insanlığın kurtuluşu için Tanrı'nın (Baba) Mesih İsa vasıtasıyla tüm insanlık için ortaya koyduğu inayeti ve kurtuluşu sağlamak ve buna vesile olmaktır.³¹⁴

Henri de Lubac, kiliseye özellikle kilisenin sosyal boyutuna dikkat çekerek misyon yüklemeyi tercih etmiştir. Kutsal metinlerde belirtildiği üzere kilisenin

³¹³ Ali İsra Güngör, **Cizvitler**, s. 149.

³¹⁴ Henri de Lubac, **Catholicism**, s.234.

misyonu tüm insanlığın İsa'nın bedeni olmasını sağlamaktır.³¹⁵ Henri de Lubac, sosyal açıdan çağdaş dünyada kiliseye düşen misyonun insanlığın yaratılış birliğinden kaynaklanan Tanrı'nın inayetini ortaya koymak ve bu inayetin farkına varılmasını sağlamaktır. Ona göre insanlığın yaratılış birliğinin sağlanması kurtuluşu sağlaması açısından kaçınılmazdır. İsa vasıtasıyla insanlığın bozulan birliğinin restore edilmesiyle oluşan kilise, hem kurtuluş için bir vasıta hem de yeniden sağlanmış bu birliğin sonucudur.³¹⁶

4. Kilisenin Kurtuluştaki Rolü

Kurtuluş* teorisi, Hristiyanlık tarihi boyunca Hristiyan Teolojisi içerisinde önemli bir yer işgal etmiştir. Henri de Lubac, kurtuluş ile kilise arasındaki ilişkiyi açıklayabilmek için geleneksel kurtuluş anlayışından bazı noktalarda ayrılarak çalışmalarında “bütün insanlığın kurtuluşu”, “kilise dışındakilerin kurtuluşu” ve “katolik olmayanların kurtuluşu” hususunda kilisenin rolüne önemli bir yer ayırmıştır.

a. Bütün İnsanlığın Kurtuluşu ve Kilisenin Rolü

Bütün insanların kurtuluş vasıtası olarak kilise denilince, ilk akla gelen kilisenin kurtuluş için nasıl bir öneme sahip olduğudur. Nasıl olup da, kilise sadece Hristiyanların hatta sadece Katoliklerin kurtuluşunu sağlamakla kalmayıp bütün

³¹⁵ Matta, 28:19-20.

³¹⁶ Henri de Lubac, **The Church: Paradox and Mystery**, s. 21.

*Kurtuluş hakkında geniş bilgi için bkz. Kemal Polat, “Hristiyan Kurtuluş Öğretisinde İsa Vasıtasıyla Kurtuluş”, **Ekev Akademi Dergisi**, Yıl: 10, S.: 27, ss. 183-202, 2006.

insanlığın kurtuluşunu sağlayan bir vasıta haline gelir? Çalışmamızın ilgili bölümünde değinildiği şekliyle Henri de Lubac'ın, kilise dışında kurtuluşun olmayacağı düşüncesinden ayrılarak, kiliseyi bütün insanlığın kurtuluş vasıtası olarak gördüğü bir gerçektir. Yukarıda belirtildiği üzere, Henri de Lubac'a göre bütün insanoğlu yaratılışta bir birliğe sahipti. Kilise ise, kaybolan bu birliğin sağlanmış halidir. Ona göre kilise, bütün insanlığa yaratılışta sahip oldukları bu birliği sağlayan bir vasıta ve bir sonuçtur.³¹⁷

Henri de Lubac'ın bütün insanlığın kurtuluşunda kilisenin rolü hakkındaki düşüncesini daha net açıklayabilmek için kiliseyi nasıl tanımlamış olduğuna bakmak önem taşımaktadır. Bilindiği üzere Henri de Lubac, kiliseyi bir Sır ve bir Sakrament olarak görmektedir. Burada Henri de Lubac, kilisenin bütün insanlığın kurtuluşunu simgeleyen evrensel bir sakrament olduğunu belirtmektedir.³¹⁸ Henri de Lubac'a göre, bütün insanlığın birliği prensibi, bir bireyin diğer bireyden farklı olmaksızın yaratılmış olduğu ilahi bir görüntü olarak anlaşılmaktadır. Ona göre, bu imajı sağlayan ise kilisedir.³¹⁹

Diğer yandan, Henri de Lubac'ın kilise teolojisinde vurguladığı İsa'nın mistik bedeni olarak kilise anlayışı kilisenin görünen ve dar olarak kabul edilen sınırlarını genişletmiştir. Bu vesileyle İsa'nın mistik bedeni olarak Henri de Lubac'ın kilise anlayışı, kilisenin mistik bir anlamda bütün insanlığı kapsayacak şekilde

³¹⁷ Henri de Lubac, **Catholicism**, s. 222-223.

³¹⁸ Henri de Lubac, **The Splendor of Church**, s. 202.

³¹⁹ Susan K. Wood, **Spiritual Exegesis and The Church**, s. 81-82.

sunulmuştur. Henri de Lubac, İsa'nın bu mistik bedeninin sadece ilk yaratılıştaki tek tek bireyleri değil bir bütün olarak insanlığı kapsadığını belirtmektedir.³²⁰

Henri de Lubac'ın kilise teolojisinde, görünen kilise ve görülmeyen kilise ayrımı yoktur. Kiliseyi tanımlarken o, her zaman insanoğlunun aşkınla olan bağlantısı çerçevesini ve insanlığın bir bütün olarak kader birliğini temel almıştır. Bu bağlamda Henri de Lubac, Tanrı'nın İsa'yı bütün insanlığın kurtuluşu için bir vasıta kıldığını; kiliseyi de bütün insanlığı kurtuluşa ulaştıracak bir vesile olduğunu ifade etmiştir.³²¹

b. Kilise Dışındaki İnsanlar ve Kilisenin Rolü

“Mystici Corporis” genelgesinde kilise, Roma Katolik Kilisesi'yle sınırlandırılmış olmasına rağmen, Henri de Lubac'ın teolojisinde bu sınırlandırma bir bakıma kaldırılmış gibidir. Henri de Lubac, kilisenin tüm insanoğlunu İsa'nın bedeninin üyeleri olmaya çağırdığını düşünmektedir. *The Splendor of The Church* adlı çalışmasında Henri de Lubac, kiliseyi Roma Katolik Kilisesi olarak ifade etmiş olmakla birlikte daha sonraki çalışmalarında bu düşüncesinden farklı bir kanaate sahip olmuştur.³²²

Henri de Lubac, tüm insanoğlunun Roma Katolik Kilisesi'ne ait olmadığı kanaatinde olduğundan sadece bu kiliseye ait olanların kurtulacağı düşüncesine bir bakıma mesafeli davranarak, inanmayanların (kilise dışındakiler) inayetten mahrum

³²⁰ Henri de Lubac, **Catholicism**, s. 25-33.

³²¹ Henri de Lubac, **Catholicism**, s. 67-68.

³²² Jeffrey VanderWilt, **A Church Without Borders**, s. 49-50.

kalacağı fikrine katılmamıştır. Aksine ona göre, kurtuluş İsa vasıtasıyla olacak olan bir şeydir. Henri de Lubac, inanmayanların kurtuluşlarında kilisenin rolüne açıklık getirirken tüm insanoğlunun birliğinden hareket etmiştir.³²³

Bazı araştırmacılar, Henri de Lubac'ın bütün insanların Tanrı imajıyla yaratılmış olduğu görüşünden hareketle, insanlar yaratılış biçimiyle bile insan olarak yaratılmış olmalarından dolayı “isimsiz bir şekilde” inayete erişebileceği görüşünde olduğuna dikkat çekmiştir.³²⁴

Konunun başında belirttiğimiz gibi, kilise dışındaki insanların durumu ile ilgili olarak Henri de Lubac, kilise geleneği içerisinde önceden beri kabul edilen inancın dışına çıkmış, konuya farklı bir noktadan yaklaşmış ve “kilise dışında kurtuluş yoktur” anlayışına yeni bir yorum getirmiştir. Henri de Lubac'a göre kilise, bütün insanoğlunu İsa'nın bedeni olmaya çağırmıştır. Ona göre kurtuluş, İsa vasıtasıyla gerçekleşecektir. Herkes kurtuluşa erecektir. Ancak bu, İsa'nın inayetine bağlıdır. İsa'nın inayeti de evrensel bir durumdur. Henri de Lubac, kiliseye dahil olmayanların kurtuluş teorisini, “insanoğlunun birliği” üzerine kurmuştur. İnsan ırkı tektir. Henri de Lubac'a göre, insanoğlu genel kader erdemliliği ve temel özellikler açısından aynı bedenin üyesidir. Ona göre, aynı bedenin üyesi olmak, ancak insanoğlunun yaratılıştan getirdiği kaybolan birliği tesis etmekle gerçekleşecek bir durumdur.³²⁵

³²³ Henri de Lubac, **Catholicism**, s. 224-225; Susan K. Wood, **Spiritual Exegesis and The Church**, s. 90.

³²⁴ Ali İsra Güngör, **Cizvitler**, s.179.

³²⁵ Henri de Lubac, **Catholicism**, s. 227-229.

Henri de Lubac, kilise dışındaki kurtuluşun inananlarla onları birleştiren mistik bir bağ aracılığıyla gerçekleşeceği kanaatindedir. Kilise dışındakiler kurtuluşa ereceklerdir. Çünkü onlar, kurtulmuş veya korunmuş olan insanlığa bitişik olan parçasıdır. Sonuç olarak Henri de Lubac'ın görünür bir şekilde kiliseye ait olmayanların kurtuluşu insanoğlu ırkının biricikliği/birliği aracılığıyla olacağı düşüncesine ulaştığı görülmektedir. Bu kurtuluş aynı bedende olan birlik aracılığıyla gerçekleşecektir. Ancak, nihayetinde İsa'nın bedeni ile bütünleşmek yani, Tanrı'nın Mesih İsa aracılığıyla gerçekleştirdiği kurtuluş çağrısına uymak gerekli görülmüştür. Ona göre, kendi istek ve iradeleriyle bu çağrıya uymayanlar kurtuluşa eremeyeceklerdir.³²⁶

c. Katolik Olmayanların Kurtuluşu ve Kilisenin Rolü

Hristiyanlık tarihi boyunca, kurtuluş teorisi devamlı olarak güncelliğini muhafaza eden bir konudur. “kilise dışında kurtuluş yoktur” anlayışı kabul gören bir anlayış olarak devam etmiştir. “Kilise dışında kurtuluş yoktur” cümlesiyle Katolikler, “kilise” ibaresinden “Katolik Kilisesi”ni kastetmekteydiler.³²⁷ Burada “kilise” kelimesinin, evrensel anlamda kullanıldığı da gözden kaçırılmaması gereken bir husustur.³²⁸

Henri de Lubac'ın Katolik olmayanların ferdi kurtuluşu düşüncesi, kilise teolojisiyle yakından ilgilidir. Henri de Lubac'ın, kiliseyi İsa'nın mistik bedeni³²⁹ ve

³²⁶ Henri de Lubac, **Catholicism**, s. 93-105.

³²⁷ Thomas P. Rausch, **Catholicism**, s. 205-206.

³²⁸ Thomas P. Rausch, **Catholicism**, s. 60.

³²⁹ Henri de Lubac, **Catholicism**, s. 67.

İsa'nın sakramenti³³⁰ şeklinde tanımlamış olması tasadüfî bir durum değildir. Katolik Kilisesi geleneğine bakıldığında, kilisenin katı ve görülebilir bir sınırının olduğu görülecektir. Bu katı tutumun doğal olarak teolojinin alanına giren hususlarda da kendini göstermesi kaçınılmaz olmaktadır. Kilise geleneğinde, II. Vatikan Konsili öncesine kadar Katolik olmayanları dışlayan ve kiliseyi hiyerarşik bir yapı olarak kabul eden bir anlayış bulunmaktaydı.³³¹ Buna göre, kurtuluşa erebilecek olanlar da Katolik olup hiyerarşik yapı içerisinde yer alanlar olmaktadır. Bu yapı, sınırları oldukça katı bir şekilde belirlenmiş olan bir yapıdır.³³²

Henri de Lubac, *Yeni Teoloji* akımı çerçevesinde kiliseyi tanımlarken daha önceden var olan bu katı ve görülebilir bir sınıra sahip kiliseyi, daha esnek ve sınırlarını daha geniş tutarak tanımlamıştır.³³³ Bunun neticesinde Henri de Lubac, kilise teolojisine uygun bir kurtuluş teoloji anlayışı geliştirmiştir. Henri de Lubac'ın kurtuluş hususundaki fikri “bütün insanlar Tanrı imajında yaratılmıştır” düşüncesiyle sıkı bir ilişki içerisinde. Bütün insanlığın insan olmaları temelinden hareketle Henri de Lubac, Tanrı'nın bütün insanlığın kurtuluşunu arzu ettiğini kabul etmektedir. Henri de Lubac, bütün insanlığı topyekün olarak Tanrı'yla bağlantılı bir şekilde ele alarak kurtuluşun ferdî olmaktan daha ziyade, sosyal olduğu görüşüne sahip bir teolog olarak bilinir.³³⁴

³³⁰ Henri de Lubac, **The Splendor of Church**, s. 202.

³³¹ John P. Galvin, “Salvation Outside of The Church”, **The Gift of The Church**, Edit.: Patrick Granfield, Peter C. Phan, Liturgical Press, 2000, s. 249-266.

³³² Henri de Lubac, **Catholicism**, s. 235-236.

³³³ Jürgen Mettepenningen, **Nouvelle Theologie-New Theology**, s. 96.

³³⁴ Francis A. Sullivan, **Salvation Outside The Church**, s. 175-176.

Henri de Lubac'ın bu düşüncede olmasının nedeni gayet açıktır. Ona göre, insan tabiatı gereği sahip olduğu tabiatüstü boyutuyla Katolik olmasa, inanmayan biri de olsa içerisinde mevcut olan tabiatüstü boyutuyla kurtuluşa ermesi mümkündür. Zaten Henri de Lubac'ın bir paradoks ustası olduğunu daha önce ifade etmiştik. Ona göre insan tabiatı da paradoks bir yapıya sahiptir. İnsan bir yönüyle tabiata aittir ve doğal şartlara göre davranır, diğer bir yönüyle de tabiatüstüne aittir.³³⁵

Henri de Lubac, Auguste Comte, Ludwig Feuerbach ve Friedrich Nietzsche gibi düşünürlerin aksine, bireyi ne tam tabiata ait, ne de tam tabiatüstüne ait olarak görmüştür. Yine aynı şekilde o, bireyi ne sadece bireyselliğe indirgemiş ne de sadece bireyin topluma feda edildiği sosyalizme indirgemıştır. Kısacası Henri de Lubac, kilise karşıtı olan düşüncelere karşı kendi sahip olduğu teoloji çerçevesinde savunmasını yapmış ve her zaman İsa merkezli sosyal boyutlu bir kilise teolojisini savunmuştur.³³⁶

Henri de Lubac, kilisenin Katolik oluşunu Roma Katolik Kilisesi geleneğinden farklı bir biçimde anlamlandırmış olması nedeniyle Katolik olmayanların ferdi kurtuluşundan daha ziyade insanlığın bir bütün olarak kurtuluşa erebileceğini savunmuştur. Ona göre, kilisenin Katolik olması evrensel olmasını ifade etmektedir. Buradan hareketle Henri de Lubac, kurtuluşa erdirecek kilisenin sadece Roma Katolik Kilisesi olmadığını deklare etmiş olmaktaydı. Ayrıca Henri de Lubac, kilisenin inananlar topluluğu olarak anlaşılmasına ihtiyaç olduğunu

³³⁵ Henri de Lubac, **The Church: Paradox and Mystery**, s. 24-25.

³³⁶ Paul McPartlan, **The Eucharist Makes The Church: Henri de Lubac and John Zizioulas in Dialogue** Edinburgh: T&T Clark, 1993, s. 14-15; Susan K. Wood, **Spiritual Exegesis and The Church**, s.138.

belirtirken, kesinlikle bireylerin önemsiz olduğuna dair bir imada bulunmamıştır. Ona göre, Hristiyanlıkta bireylerin aşkın kaderi ile insanoğlunun aşkın kaderi arasında ayrılmaz bir unsur, bir bağ bulunmaktadır.³³⁷ Kurtuluşun vasıtaları olarak sakramentlerin sosyal boyutu olduğu gibi birliği sağlama aracı olma görevi de bulunmaktadır. Hepsinden evvel Evharistiya sakramenti birliğin sakramentidir. Henri de Lubac, bu sakramentin dindarlığın bireysel biçimden daha ziyade toplumsal düzeyde ortaya çıkmasına vesile olduğu görüşündedir. Bu nedenle, Henri de Lubac sakramentleri bireysel olduğu kadar sosyal boyutuyla ele almıştır.³³⁸

5. Henri de Lubac'ın Kilise İçin Kullandığı Metaforlar

Henri de Lubac, kiliseyi tanımlamak ve onun doğasını açıklamak için farklı metaforlardan yararlanmıştır. Henri de Lubac'ın kullandığı bu metaforlar, genellikle İsa'yla ilgilidir. Diğer yandan onun kilise adına kullandığı birlik metaforu ve sosyal bir kurum olarak kilise metaforu, ağırlıklı olarak kilisenin sosyal boyutuyla bağlantılıdır.

a. Beden Metaforu

Kilise için kullanılan beden metaforu Hristiyan Teolojisi'nde önemlidir, yaygındır ve İsa ile ilgilidir. İsa'nın bedeni metaforu, Yeni Ahit'te yer aldığı³³⁹ ve teolojide kullanıldığı şekilde kilisenin temel imajlarından biridir. Hristiyanlık

³³⁷ Susan K. Wood, **The Church as The Social Embodiment of Grace in The Ecclesiology of Henri de Lubac**, Marquette University, 1986, s. 274.

³³⁸ Henri de Lubac, **Catholicism**, s. 82-83.

³³⁹ Korintliler 1, 12-13 ve 27; Romalılar, 12:4-5.

tarihinde İsa'nın bedeni imajı genellikle Hristiyanlar'ın (kilise), bir bütün olarak İsa'nın bedeni ve İsa'nın da bu beden (kilisenin) başı olduğu şeklinde anlaşılmıştır.³⁴⁰ Kilise için kullanılan İsa'nın bedeni metaforu kutsal metin kaynaklıdır.³⁴¹

Kilisenin İsa'nın bedeni ve İsa'nın da bu beden başı olarak anlaşılmakta olması, kilisenin birlik (communion) olarak tanımlanmasıyla yakından ilişkilidir. Zira kilisenin birlik olarak kabul edilmesinden bahsedilirken birliği sağlayan unsurlardan birinin de bütün Hristiyanların (kilisenin) İsa'nın bedeni, İsa'nın da bu beden (kilisenin) başı olduğu ifade edilmiştir.³⁴²

1. İsa'nın (Mistik) Bedeni Olarak Kilise

Henri de Lubac da kiliseyi tanımlamak ve onun doğasını açıklamak için farklı metaforlardan yararlanmıştır. Henri de Lubac'ın kullandığı bu metaforlar, genellikle İsa'yla ilgilidir. Diğer yandan, onun kilise adına kullandığı birlik metaforu ve sosyal bir kurum olarak kilise metaforu, ağırlıklı olarak kilisenin sosyal boyutuyla ilgilidir. Henri de Lubac, kilise için beden metaforunu İsa'yla bağlantılı olarak kullanmış ve bu metaforu İsa ve onun takipçileri arasındaki ilişkiler çerçevesinde değerlendirmiştir.

³⁴⁰ George H. Tavard, **The Church, Community of Salvation**, s. 84-85.

³⁴¹ Korintliler 1, 12:12-13 ve 27; Efesliler, 1:22-23, Romalılar, 12:4-5, Koleseliler, 2:18-19.

³⁴² John L. McKenzie, **Dictionary of The Bible**, s. 135-136; Avery Dulles, **Models of The Church**, s. 43.

Kilisenin İsa'nın mistik bedeni olarak tanımlanma geleneği, daha önceden kilise literatüründe vardır. 1943 yılında yayınlanan Papa XII. Pius'in "Mystici Corporis"i ile Henri de Lubac'ın, kiliseyi İsa'nın mistik bedeni olarak tanımlaması arasında bir paralellik vardır. "Mystici Corporis" genelgesinde bu konuyla ilgili şu ifadelerin yer aldığı bilinir: "Eğer biz Tek, Katolik, Kutsal ve Apostolik olan İsa'nın tek ve gerçek kilisesini tanımlamak istersek, 'İsa'nın mistik bedeni' teriminden daha kapsamlı, daha muhteşem, daha sağlam ve daha Tanrısal bir terim bulamayız".³⁴³ Henri de Lubac'a göre "İsa'nın mistik bedeni" anlayışı vesilesiyle, kilisenin görülebilir olmayan Tanrısal inayetin görülebilen kiliseden ayrılma tehlikesinin önüne geçilmiş olacaktır. "Mystici Corporis" genelgesine paralel olarak, Henri de Lubac'ın düşüncesinde 'mistik beden' olarak kilise, Evharistiya ayiniyle birlikte ayrılmaz bir birliktelik oluşturmaktadır. "Evharistiya gibi kilise de bu birliğin Sır'ıdır. Her iki Sır da aynı Sır'dır. Her ikisi de İsa'nın bedenidir ve aynı bedendir".³⁴⁴

Henri de Lubac, kiliseyi "İsa'nın mistik bedeni" olarak tanımlamakla insanlığın hepsinin bu bedenin içinde yer aldığına vurgu yapmıştır.³⁴⁵ Henri de Lubac, kilisenin bütün üyelerinin mistik bedenin de üyeleri olması sebebiyle mistik beden olarak kilisenin, "İsa'nın bedeni" olarak kiliseden çok daha kapsayıcı ve geniş olduğunu belirtmiştir.³⁴⁶ O, "İsa'nın mistik bedeni" olarak kilise fikrini savunurken kilisenin ne sadece aşkın ne de sadece görülebilen bir gerçekmiş gibi

³⁴³Susan K. Wood, **Spiritual Exegesis and The Church**, s. 72-73.

³⁴⁴Henri de Lubac, **The Splendor of The Church**, s. 88 ve 99.

³⁴⁵Henri de Lubac, **Catholicism**, s. 25; Henri de Lubac, **Corpus Mysticum**, s. 101-107.

³⁴⁶Bryan C. Hollon, **Everything Is Sacred**, s. 53.

algılanılmasından uzaklaştırılması gerektiğine vurgu yapmıştır.³⁴⁷ Henri de Lubac'ın kiliseyi "İsa'nın mistik bedeni" olarak tanımlamasının temel noktası, kilisenin görülebilen kurumsal boyutu ile mistik, aşkın boyutunun birlikte ele alınıp değerlendirilmesi gerektiğine olan inancıdır. Ayrıca o, bu tanımlamayla kilisenin sadece inananların oluşturduğu federasyon görünümünden farklı olmasını amaçlamıştır.³⁴⁸

Henri de Lubac, "mistik beden" tanımıyla kilisenin hem insani hem Tanrısal boyutunun birlikte düşünülmesi gerektiğini ortaya koymuş ve bununla kilisenin birliğinin de sağlanmış olduğunu düşünmüştür. Ona göre, Tanrı'nın halkı olarak kilise anlayışından daha ziyade İsa'nın mistik bedeni olarak kilise anlayışıyla kilisenin birliği mistik bedende sağlanmış olmaktadır.³⁴⁹

Kilisenin İsa'nın mistik bedeni olarak kabul edilmesiyle, İsa (baş) ile üyeler (Hristiyanlar/kilise) arasında bir ayrım yapılarak hem kilise içerisinde bir karışıklığa mahal verilmemiş olmakta hem de kilisenin günahkâr olma hususuna açıklık getirilmiş olmaktadır.³⁵⁰ Ona göre kilise, Evharistiya veya sakramentler aracılığıyla devam etmektedir. Henri de Lubac'a göre, kilise İsa'nın mistik bedeni olarak bedenleşerek devam eden ve canlı kalan mistik bir bedendir.³⁵¹ Sonuç olarak, Henri de Lubac mistik beden tanımıyla insanın/kilisenin tabiatına/yapısına, kiliseye üyelik hususuna, kurtuluş anlayışına teolojik olarak açıklık getirmiş olduğunu düşünmektedir.

³⁴⁷ Susan K. Wood, **Spiritual Exegesis and The Church**, s. 87.

³⁴⁸ Henri de Lubac, **The Splendor of The Church**, s. 95-96.

³⁴⁹ Susan K. Wood, **Spiritual Exegesis and The Church**, s. 72-73.

³⁵⁰ Henri de Lubac, **Corpus Mysticum**, s. 114-115.

³⁵¹ Jeffrey VanderWilt, **A Church Without Borders**, s.48-49.

b. Sakrament Metaforu

Sakrament, genel olarak Hristiyanlık'ta Tanrı'nın aktif olarak yer aldığına inanılan kutsal ayinlere verilen addır. Hristiyanlık inancına göre sakrament, Tanrı'nın kutsamasını, merhametini ve lütfunu ayine iştirak edenlere ulaştıran veya görünmeyen gerçekliği temsil eden görünen semboldür.³⁵² Sakrament, ilahî olan ile insanî olan arasındaki etkili bir iletişim aracıdır.³⁵³

Kilise, sakrament olarak iki boyutta değerlendirilebilir. Birincisi, kilisenin dışsal boyutu, kilisenin gözle görülebilen boyutudur. İkincisi ise, İsa'nın bedeni olarak kabul edilen Hristiyanların (kilise) inançları, sevgileri ve umutları içerisinde İsa'nın var oluşudur. Kilise, inayetin gerçekleştiği bir olaydır ve dinamiktir. Bu cümleler çerçevesinde, İsa Tanrı'nın (Baba'nın) sakramenti olarak; kilise de İsa'nın sakramenti olarak kabul edilmiştir. Böylece sakrament olarak kilise, hem olay olma hem de dinamik olma özelliğine sahip olmuştur. Sakrament metaforuyla kilisenin yenilenen ve sürekli olan özelliğine ayrıca bir vurgu yapıldığı görülmektedir.³⁵⁴

1. İsa'nın Sakramenti Olarak Kilise

Henri de Lubac, kiliseyi farklı açılardan değerlendirme imkânı yakalamıştır. Bunun sonucu olarak onun kilise teolojisinde, farklı açılardan değerlendirme anlayışı

³⁵²Richard P. McBrien, **Catholicism**, s. 9; <http://tr.wikipedia.org/wiki/Sakrament>. (Erişim: 20.10.2014).

³⁵³Ray Robert Noll, **Sacraments: A New Understanding for A New Generation**, Twenty-Third Publications, Cambridge, 1999, s. 8.

³⁵⁴Karl Rahner, **Encyclopedia of Theology The Concise Sacramnetum Mundi**, s. 1477.

dikkat çekmektedir. Bu durum, bazen aynı olmakla beraber farklı bir kilise varmış izleniminin oluşmasına sebep olmuştur.

İsa'nın (Mesih'in) sakramenti olarak kilise anlayışı, Henri de Lubac'ın kilise teolojisinde önemli bir yer tutmaktadır. Henri de Lubac'ın İsa Mesih'in sakramenti olarak kilise teolojisi, birçok teolog tarafından da benimsenmiştir.³⁵⁵ LG dökümanlarında kilise hakkında İsa Mesih'in sakramenti şeklindeki kullanım toplam olarak üç kez geçmektedir. Kilise hakkında kullanılan diğer ifadelere göre, kilisenin İsa Mesih'in sakramenti olarak algılanmasının o dönem itibariyle yeni yeni ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Ancak şu durumun da göz önünde bulundurulması faydalı olacaktır: Kilisenin İsa Mesih'in sakramenti olarak kabul edilmesi Augustin ve Aquinas'ta da vardır.³⁵⁶

Henri de Lubac'a göre, "nasıl ki, İsa Tanrı'nın (Baba'nın) sakramenti ise kilise de bizim için İsa Mesih'in sakramentidir".³⁵⁷ Henri de Lubac'ın kiliseyi sakrament (İsa/Mesih'in sakramenti şeklinde anlamaktadır) olarak tanımlamasının farklı amaçları bulunmaktadır. İlk olarak, Henri de Lubac'ın kilisenin sakramentliği hususundaki başlangıç noktası, İsa ile kilise arasındaki deyimsel bağlantıdır. Henri de Lubac'a göre, kilisenin sakrament olarak algılanması insanî ve ilahî elementlerin ayrılmaz özelliklerini birlikte muhafaza eder. Bu elementler, hep birlikte paradoks bir düşünce içerisinde değerlendirildiği zaman, kiliseyi sakrament olarak algılamak, tek başına kiliseden konuşmak değildir. Aksine, kilise hakkındaki böyle bir anlayış,

³⁵⁵Bu teologlar, Otto Semmelrot, Karl Rahner, Edward Schillebeeckx, Yves Congar ve Dulles'tir.

³⁵⁶Eric Luijten, **Sacramental Forgiveness as A Gift of God**, Peeters Publishers, 2003, s.192; Richard P. McBrien, **Catholicism**, s. 263.

³⁵⁷Henri de Lubac, **The Splendor of The Church**, s. 209.

kilisenin her zaman ve her mekânda İsa Mesih’le ilişki içerisinde olduğu düşüncesini gerekli kılmaktadır.³⁵⁸

İkinci olarak, kilisenin İsa Mesih’in sakramenti olarak algılanması vesilesiyle Tanrısalsal unsur kilisedeki insanî unsur ile birlikte birbirinden ayrılmaz bir unsur haline gelmiş olacaktır. Bu amaçla, Henri de Lubac tarafından kilisenin sakramentliğı İsa’yla kilise arasında var olan “mistik kişilik” çerçevesinde değerlendirilmiştir. “Mistik kişilik” anlayışında, baş ve üyeler tek bir bedendir. Henri de Lubac bu hususu şöyle açıklığa kavuşmuştur: “gelin ve damat tek bir bedendir. İsa böylece kilisedir”.³⁵⁹

Üçüncüsü, kilisenin mahiyetini dikkate alarak Henri de Lubac kiliseyi İsa Mesih’in sakramenti olarak tanımlamıştır. Görülebilen İnsanî gerçeklik, görülmeyen Tanrısalsal gerçekliğin bir sembolüdür.³⁶⁰ Henri de Lubac’a göre İsa, insanî karakteriyle birlikte Tanrı’nın sakramenti olduğu şekliyle kilise de inananlar için İsa’nın sakramenti olmaktadır. O, kiliseyi İsa’nın sakramenti olarak tanımlayarak insanî ve Tanrısalsal âlem arasında görülebilir, dokunulabilir bir bağın var olduğunu göstermek istemiştir. Yani ona göre, Hristiyanlar için İsa’nın sakramenti olarak kilise, iki âlem arasındaki görülebilen bir bağıdır.³⁶¹

³⁵⁸ William Schmitt, **The Sacrament of Confession**, Universal-Publishers, 2001, s. 24-25.

³⁵⁹ Henri de Lubac, **The Splendor of The Church**, s. 209.

³⁶⁰ Bryan C. Hollon, **Everything Is Sacred**, s. 48.

³⁶¹ Henri de Lubac, **The Splendor of The Church**, s. 202.

c. Yapı/Kurum Metaforu

Kilisenin bir yapı ya da kurum olarak tanımlanması, kilise teolojisi açısından önemli bir yere ve tarihe sahiptir. Yapı ya da kurum metaforuyla kilisenin görevlilerine ve otoritelerine güçlü bir vurgu yapılmakla birlikte kilise, görülebilir ve hiyerarşik yapıları açısından tanımlanıp ele alınmıştır. Böylece, kilise görünür boyutu ortaya çıkarılarak tanımlanmıştır. Yapı ya da kurum olarak kilise anlayışı, reform süreci boyunca Katolik Kilisesi'nde hâkim olan bir görüş olmuştur.³⁶²

1. Sosyal Bir Kurum Olarak Kilise

Yapı ya da kurum olarak kilise anlayışı, Henri de Lubac'ın kilise teolojisinde kendine önemli bir yer bulmuştur. Ancak Henri de Lubac, yapı ya da kurum olarak kilisenin sosyal özelliğini öne çıkarmıştır. Henri de Lubac'ın kiliseyi sosyal bir kurum olarak tanımlamasında o dönemde yaygın olan ve toplumu derinden etkileyen Modernizmin ferdiyetçi anlayışı etkili olmuştur. Henri de Lubac, bu aşırı ferdiyetçi anlayış karşısında çalışmalarında genel anlamda Katolilikliğin ve/veya kilisenin sosyal boyutuna ağırlık vermiş ve kilise teolojisini bu yönde oluşturmuştur.³⁶³

Catholicisme (Catholicism) adlı çalışma, Henri de Lubac'ın sosyal bir kurum olarak kilise hakkındaki düşüncelerinin yer aldığı önemli çalışmalarından birisidir. Onun bu çalışmasında ağırlıklı olarak işlemiş olduğu konulardan biri, aşırı bireyselleşmeye ve dinin sadece Katoliklere özelmış gibi anlaşılmasına karşı, kilisenin

³⁶² Avery Dulles, **Models of The Church**, s. 28-29

³⁶³ Ali İsrâ Güngör, **Cizvitler**, s. 147. David. F. Ford, **The Modern Theologians**, s. 108-109.

ve/veya Katolikliğin sosyal boyutudur. Ona göre, din tüm insanlar içindir. Bu nedenle Henri de Lubac, Hristiyanlık inancından bir sapma olarak kabul ettiği bu durum karşısında kayıtsız kalmamıştır.³⁶⁴ Bu nedenle o, teolojisinin temel amacı da diyebileceğimiz, kilise babalarının yazılarına ve bazı ortaçağ literatürüne dayalı ancak modern zamandan da kopuk olmayan bir teoloji oluşturmak³⁶⁵ için çalışmalar yapmıştır. Ayrıca Henri de Lubac, teolojinin inananların yaşadığı döneme hitap etmek ve o dönemin içerisinde etkin rol alabilecek durumda olmasına ağırlık vermiştir. Bazı Cizvit ve Dominiken* teologlarla birlikte savunduğu *Yeni Teoloji* akımında Henri de Lubac, Katolik Kilisesi tarafından dışlanmayı göze alarak her fırsatta kilisenin yenilenmesi gerektiğini savunmuştur.³⁶⁶

Henri de Lubac'ın teolojisinin temel taşlarından biri olarak kabul edebileceğimiz “insanoğlunun Tanrı imajındaki birliği” anlayışı, onun kiliseyi insanoğlunun bütün yönlerine hitap ettiği düşüncesine sahip olmasıyla paralellik arz etmektedir. Henri de Lubac, kilisenin/Katolisizmin insan işlerinin tüm yönleriyle ilgilendiğine ayrı bir vurgu yapmıştır. O, bu konuda yaptığı çalışmalarla kilisenin dünya ile ilgili işlerden uzak olmadığını, aksine onun sosyal bir yapı olduğunu belirtmiştir. Ona göre kilise, bireysel ve ruhsal olduğu kadar tarihsel ve sosyaldır.³⁶⁷

Henri de Lubac, kilisenin tarihsel boyutu ile sosyal boyutunun birbirinden ayrılmaz olduğunu belirterek kilisenin insan hayatının merkezinde bulunduğunu

³⁶⁴ http://www.academia.edu/3519462/De_Lubac_and_Individualism (Erişim: 03.04.2014); Bryan C. Hollon, **Everything Is Sacred**, s. 46-47.

³⁶⁵ Susan K. Wood, **Spiritual Exegesis and The Church**, s. 5-7.

* Bu teologlar, Cizvit Jean Danielou, Dominiken Yves Congar, M.D. Chenu ve A.M. Dubarle'dir.

³⁶⁶ Ali İsra Güngör, **Cizvitler**, s. 148-150.

³⁶⁷ Henri de Lubac, **Catholicism**, s. 49; David. F. Ford, **The Modern Theologians**, s. 108.

ifade etmiştir. Hatta Henri de Lubac, *Catholicism* adlı çalışmasının daha ilk başlarında kilisenin bu dünyadaki hayatına müdahil olmaması gerektiği anlayışına karşı rahatsızlığını dile getirmiş ve buradan hareketle kilisenin sosyal bir kurum olarak dünya/insan hayatının tüm yönlerinde etkili olması gerektiğinden bahsetmiştir. Böylece o, kilisenin sosyal bir kurum şeklinde anlaşılması gerektiğini ve bu şekilde olmasının da gereğini ifade etmiştir. Ona göre kilise, sadece ilahi değil, ilahi ve insani boyutuyla birlikte vardır.³⁶⁸

6. Henri de Lubac'ın İlk Dönem Kilise Babalarının Yazılarına Dayalı Teolojisi

Henri de Lubac'ın teolojisinin temel hedefi, ilk dönem kilise babalarının yazılarına dayalı bir teoloji oluşturarak kiliseyi yeniden canlandırmaktır. Bunun için Henri de Lubac, çalışmalarının büyük bir çoğunluğunu bu amacı doğrultusunda gerçekleştirmiştir. Henri de Lubac, teolojisini, Hristiyanlığı temel kaynaklarına dönerek tüm zenginliği ve saflığıyla birlikte yeniden keşfetmek, patristik dönemdeki canlılığına yeniden kavuşturmak ve dolayısıyla kiliseyi daha etkin, daha canlı hale getirmek üzere oluşturmuştur.³⁶⁹

Henri de Lubac, Hristiyanlığın yaratıcı ve işlevsel modern dünya kuşaklarına aktarılabilmesi ve modern dünyaya adapte olabilmesi için, öğretisi ve kurumlarıyla birlikte özüne veya aslına dönmesi gerektiğine inanmaktadır. Henri de Lubac'a göre, teolojik bir düşünce veya program, apostolik geleneğe bağlı ve ona tanıklık eden

³⁶⁸ Henri de Lubac, *Catholicism*, s. 14-15; Dennis M. Doyle, *Communion Ecclesiology*, s. 68.

³⁶⁹ Bryan C. Hollon, *Ontology, Exegesis and Culture*, s. 66.

patristik dönem üzerine ve ortaçağa ait bazı önemli kilise babalarının yazıları üzerine kurulmuş tam ve kesintisiz bir tarih yapısına sahip olmayı gerektirir. Etkili ve başarılı olabilecek teolojinin tarihten getirdiği mirasla modern dönemin şartlarına uyum sağlamasıyla orantılı olduğu kanaatine sahiptir.³⁷⁰

Henri de Lubac, teoloji bakımından genel itibariyle Tübingen Okulu'ndan esinlenmiştir. O, özellikle J. A. Möhler'in* etkisinde kalmıştır. Yine o, Möhler'den başka Maurice Blondel'in ve Joseph Marechal'in** felsefesinden etkilenmiştir. John Henry Newman*** da Henri de Lubac'ın etkisi altında kaldığı teologlardan biridir. Özellikle, Henri de Lubac'ın 1940'lı yıllarda yetiştiği ortam dikkat çekicidir. Örneğin Henri de Lubac, bazı Dominiken teologlarla birlikte *Yeni Teoloji* olarak adlandırılan akımda yer alan etkili bir isimdir. Henri de Lubac, teolojinin İncil'e ve patristik hayata dönüşten daha ziyade İncil'e ve patristik döneme dayanan bir teoloji olmasını istemektedir.³⁷¹

Henri de Lubac'ın içerisinde yer aldığı *Yeni Teoloji* akımının temel amacı, teoloji ile günün acil ve önemli kaygıları arasındaki farklılığı gidermek ve kutsal metinler ile sistematik teoloji arasında gözlenen kopukluğu bertaraf etmektir. Söz konusu bu akım, teolojinin yeniden birliğini tesis etmeyi hedeflemiştir. Teolojideki bu birliğin sağlanabilmesi için kutsal metinlere ve kilise babalarının yazılarına bir

³⁷⁰ Ali İsra Güngör, **Cizvitler**, s. 148; Susan K. Wood, **Spiritual Exegesis and The Church**, s. 5.

* J. A. Möhler, kilise tarihi alanında uzmandır ve Katolik Tübingen okulunun etkin isimlerinden Katolik bir teologdur. 1796-1838 yıllarında yaşamıştır. Henri de Lubac gibi Yves Congar üzerinde de etkili olan bir isimdir.

** Belçikalı Cizvit bir rahip olan Joseph Marechal, "Transcendental Thomism" olarak bilinen Kant ile Thomas Aquinas'ın teolojik ve felsefi düşüncesini birleştirme adına çalışmalar yapmıştır.

*** Geniş bilgi için bkz. Jurgen Mettepenningen, "Nouvelle Theologie-New Theology", s 16-17.

³⁷¹ Bryan C. Hollon, **Ontology, Exegesis and Culture**, s. 4; Susan K. Wood, **Spiritual Exegesis and The Church**, s. 6.

dönüşün gerçekleştirilmesinin yanında liturjik yenilenme gerekli görülmüştür. Bu yeni eğilim, daha ziyade kutsal metinlerin yeniden yorumlanmasını amaçlamaktadır. Burada kilisenin/Hristiyanlığın, tüm yönleriyle modern çağda inananların ihtiyaçlarına göre yenilenmesi gerektiğine vurgu yapılmak istenmiştir.³⁷²

Henri de Lubac'a göre, liturjik yenilenme, Tanrı'nın insan şekline bürünmesinin sırrı ve teolojik bir kaynak olarak Liturjinin kullanılmasının zorunlu olduğu düşüncesiyle birlikte olmalıdır. Bu yenilenme, öncelikle liturjinin görünen değerini yeniden teyit etmek ve liturji ile alakalı ibadetin sembolik unsurlarının daha derinden anlaşılmasını zorunlu kılmaktadır.³⁷³

Henri de Lubac, teolojik yenilenmeye Jean Danielou ile birlikte kilise babalarının çalışmalarına daha geniş kitlenin ulaşabilmesi için oluşturduğu “*Sources Chetiennes*” adlı seri çalışmasıyla bir ivme kazandırmıştır. Ayrıca o, Lyons-Fourviere'deki Cizvitlerle beraber “*Theologie*” serisiyle kilise babalarına dayalı bir teoloji için önemli bir çalmaya imza atmıştır.³⁷⁴ “*Corpus Mysticum: l'Eucharistie et l'Eglise au Moyen Age*” adlı çalışmayla Henri de Lubac, tarihsel açıdan kilise babalarına dayalı teoloji için önemli bir çaba göstermiştir. Henri de Lubac'ın çalışmalarının birçoğu, yukarıda da bahsi geçtiği üzere, kilise babalarının yazılarına dayalı bir teoloji oluşturmak için yapılan çalışmalardır. Henri de Lubac'ın “*Histoire et Esprit: L'Intelligence de l'Ecriture d'Apres Origene*” ve dört ciltlik olarak basılmış olan “*Exegese Medieval*” bu çalışmalara örnektir.³⁷⁵

³⁷² Susan K. Wood, **Spiritual Exegesis and The Church**, s.7.

³⁷³ Jurgen Mettepenningen, **Nouvelle Theologie-New Theology**, s. 96.

³⁷⁴ Hans Urs Balthasar, **The Theology of Henri de Lubac**, s. 13-15 ve 39-40.

³⁷⁵ Rodulf Voderholzer, **Meet Henri de Lubac**, s. 51.

Henri de Lubac'ın kilise babalarının yazılarına dayalı teoloji anlayışının bazı farklı amaçlarının olduğu söylenebilir. İlk olarak, patristik yenilenmenin sağlanmasıyla birlikte yenilenen/yeniden oluşturulan teolojinin aslı üzerine kurulması gerçekleşmiş olacaktır. İkincisi ise, bu şekilde yeniden oluşturulan teolojinin, akıl ile ilahi bilgiyi yeniden birleştireceği düşünülmüştür. Çünkü saf bilgi Tanrı tarafından bildirilen Tanrısal teolojiyle tamamlanmış olacaktır. Üçüncü olarak, spekülatif bilginin rasyonelliği dogma yoluyla bir sırrın değerinin yeniden belirlenmesi gerçekleşmiş olacaktır.³⁷⁶

³⁷⁶ Jurgén Mettepenningen, **Nouvelle Theologie-New Theology**, s. 100; Susan K. Wood, **Spiritual Exegesis and The Church**, s. 7.

SONUÇ

Hristiyan kilise (ecclesiology) teolojisi, tarihsel süreç içerisinde çeşitli aşamalar geçirmiştir. Kilise kavramına yüklenen anlamlar, kilisenin mahiyetinin ve boyutlarının belirlenmesinde önemli olmuştur. Ayrıca, kiliseye atfedilen özellikler ve kilise için kullanılan metaforlar kilisenin misyonunun ve kurtuluştaki rolünün belirlenmesinde etkili birer unsur olmuştur.

Kilise, Hristiyanlığın ilk dönemlerinden itibaren inananların üzerinde etkin olmuştur. Ancak zaman zaman kilisenin bu etkinliği zayıflamıştır. İlk dönemlerde ve Ortaçağ'da bu zayıflık fazla hissedilmemiştir. Ancak, Ortaçağ'ın sonlarına doğru ve 20. yüzyılın başlarında kilise (Katolik Kilisesi) inananların seküler ihtiyaçlarından uzak kalmıştır. Bunun neticesinde, 20. yüzyılın başlarından itibaren genel olarak Hristiyanlık dünyasında, özel olarak da Katolik dünyasında kilise anlayışı konusunda yeni gelişmeler olmuştur. Hristiyan dünyasındaki geleneksel yaklaşımlara göre, kilise sosyal bir kurum olmaktan ziyade giderek katı hiyerarşik bir yapıya bürünmüş ve insanları cezbetme gücünü kaybetmiştir. Özellikle 20. yüzyılda kilisenin mahiyeti, boyutları, yapısı ve misyonu konusundaki geleneksel yaklaşımlar bağlamlarının ihtiyaç duyduğu çağdaş vizyonu sağlayamaz olmuştur. Kilise özellikle bu yüzyılın başlarından itibaren içine girdiği misyon krizini tartışmaya başlamıştır. Bu ve benzeri konulardaki tartışmalar yeni oluşumların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Henri de Lubac'ın öncülüğünü yaptığı *Yeni Teoloji* hareketi bu oluşumlardan biridir.

II. Vatikan Konsili'nde, kilisenin modern seküler dünya şartlarına uygun ve çağın ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir kilise teolojisinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Özellikle, kilisenin yeniden tanımlanması, misyonunun yeniden belirlenmesi ve kiliseye ait olmanın sınırlarının daha geniş anlamda anlaşılmasıyla oluşturulan kilise teolojisi, seküler ortamda kilisenin (inananların) ihtiyaçlarına hizmet etmeyi hedeflemiştir. Henri de Lubac da kilisenin özellikle günümüzdeki misyonu ve kurtuluşaki rolü üzerine vurgu yaparak bu alana katkı sağlayan Cizvit bir teologdur.

Henri de Lubac, kilise anlayışı, onun mahiyeti, boyutları ve misyonu konusundaki görüşleriyle Hristiyanlık dünyasında önemli tesirler icra etmiştir. Genel olarak *Yeni Teoloji* hareketi'ne mensup ilahiyatçılar özel olarak da Henri de Lubac gibi Cizvit ilahiyatçılar, kilise anlayışı, kilisenin mahiyeti, sosyal kilise ve kilisenin misyonu konularındaki teolojik görüşleri ve yaklaşımlarıyla Hristiyan dünyasında devam eden tartışmalara önemli katkılar sağlamışlardır. Henri de Lubac, kiliseyi tanımlarken geleneksel anlayış çerçevesinden çıkarak “görünen kilise-görünmeyen kilise” şeklinde bir ayırım yapmamıştır. O, kiliseye ait olmayı “İsa'nın mistik bedeni” anlayışıyla genişletmiştir.

Henri de Lubac'ın kilise teolojisi, diğer teolojik görüşlerine paralel olarak, ilk dönem kilise babalarının yazılarına ve İncil'e dayanan bir teolojidir. Henri de Lubac, 20. yüzyılda Hristiyan dünyasının yani kilisenin modern dünya düzeni içerisinde yer almasının ve dönemin insan ihtiyaçlarına cevap verebilmesinin, kilisenin (Katolisizmin) ve Liturjinin ilk dönem kilise babalarının yazıları dikkate alınarak

oluşturulan yeni bir kilise teolojisiyle mümkün olacağını savunmuştur. Bu bağlamda, Henri de Lubac'ın kilise teolojisinin amacı, *Yeni Teoloji* akımı çerçevesinde, Hıristiyanlığın/kilisenin ilk dönemdeki canlılığına ve etkinliğine kavuşmasını sağlamaktır.

Henri de Lubac'ın Katolik Kilise teolojisine önemli katkılarından bir diğeri kullandığı terimler ağısından olmuştur. O, "Corpus Mysticum" terimini, kilise-Evharistiya ilişkisi çerçevesinde tarihsel yaklaşımla yeniden yorumlamakla kilise teolojisinde önemli bir yaklaşıma öncülük etmiştir. Henri de Lubac'ın kilise teolojisinin merkezinde İsa bulunmaktadır. Henri de Lubac, Evharistiya Ayini'ni ruhsal yönden değerlendirerek İsa'nın bu dünyada varlığının sürekliliğine yeni bir boyut katmıştır. O, sakrament olarak kilise ve İsa'nın Sakremantal Bedeni olarak kilise anlayışını bu bağlamda geliştirmiştir. Ayrıca o, Evharistiya ayininde üç unsur'un varlığından bahseredek Katolik ilahiyatına yeni bir yaklaşım getirmiştir. Ona göre, ilk olarak bu ayin başlı başına kilisenin devamını sağlayan bir unsurdur. İkinci olarak, bu ayinde inananlar için kendini kurban eden İsa'nın bedenleşmesi söz konusudur. Son unsur olarak, kilisenin İsa'nın mistik bedeni oluşudur. İsa'nın mistik bedeni olarak kilise anlayışıyla o, Evharistiya ayinini görünmeyen veya dokunulmayan bir bedenden daha ziyade ilahi olan ile insani olan arasında etkili bir sembol olarak Hıristiyan toplumunun birliğini sağlayan bir vasıta olarak yorumlamıştır. Böylece o, Evharistiya ayini ile bir beden ve birlik olan kilisenin sosyal bir yapı olduğunu ortaya koymuştur.

Henri de Lubac, kurtuluşu İsa'nın bedeninin sosyal birliğine katılım olarak kabul etmektedir. Kurtuluşun bireysel değil, toplumsal olduğunu ifade etmiştir. Henri de Lubac Katolik olmayanların ferdi kurtuluşu fikrini ortaya koymuştur. O, bir bütün olarak insanlığın kurtuluşu fikri üzerinde durmuştur. Kurtuluşun bozulan bu birliğin yeniden tesis edilmesiyle gerçekleşeceğini belirtmiştir. Henri de Lubac, kilisenin özellikle günümüzdeki misyonu üzerine vurgu yapmıştır.

Henri de Lubac'ın ve onunla aynı çizgide olan teologların (J. Danileou, Karl Rahner) kiliseyi yeniden tanımlama, kilisenin diğer dinlerle olan ilişkisini değerlendirme ve kilisenin misyonu ile ilgili konularda Katolik Kilise teolojisine yaptığı eleştiriler, II. Vatikan Konsili'nde sonuç vermiştir. Bu konsilde alınan kararlarda Henri de Lubac, kilisenin sosyal bir yapı olarak tanımlanmasında, kilisenin diğer dinlerle ilgili kapsayıcı yaklaşımın benimsemesinde ve kilisenin misyonunun belirlenmesinde etkili olmuştur. Henri de Lubac II. Vatikan Konsili'ne bu bağlamda önemli katkılar yapmıştır.

Henri de Lubac Fransız Cizvit ilahiyatçılar içinde önemli bir yere sahiptir. Kilisenin kabuğunu kırması, dünyaya açılması, sosyal olarak kendini ifade etmesi, diyalog, çağdaş misyon, kilisenin yeniden tanımlanması ve diğer din mensupları konularındaki görüşleriyle Henri de Lubac oldukça önemli bir figürdür. Son olarak Henri de Lubac, kilisenin uygulamakta olduğu skolastik ve yeni skolastik düşüncüyü yeniden yorumlamakla Katolik ilahiyatına katkıda bulunmuştur.

KAYNAKÇA

ADAM, Baki, “Katolik Kilisesi’nin, Kurtuluş Öğretisi Açısından Yahudiliğe ve İslam'a Bakışı”, **A.Ü.İ.F.D.**, C.: 41, S.: 1, Ankara, 2000.

AĞAOĞULLARI, M. Ali-KÖKER, Levent, **İmparatorluktan Tanrı Devletine**, İmge Kitabevi, Ankara, 1996.

ANDREÎCUT, Gavril, **The Church’s Unity and Authority: Augustin’s Effort To Convert The Donatists**, Marquette University, 2009.

AYDIN, Mahmut, “Bir Hristiyan Kurtuluş Teolojisinden Dinlerin Bir Kurtuluş Teolojisine Doğru”, **Divan İlmi Dergi**, S.: 9, 2000/2.

AYDIN, Mehmet, **DİA**, C. 26, TDV Yayınları, İstanbul, 2002.

-----, **Hristiyan Genel Konsilleri ve II. Vatikan Konsili**, Selçuk Üniversssitesi Yayınevi, Konya, 1991.

BALTHASAR, Hans Urs, **The Theology of Henri de Lubac**, Ignatus Press, San Francisco, 1991.

BENEDİCT XVI, Pope, **Joseph Ratzinger in Communio: Unity of The Church**, Wm. B. Eerdmans Publishing, 2010.

BOONZAAYER, John, **Reformation and Revival**, "One Holy Catholic Church.", Sayı. 8, No: 3, Summer 1999.

BRUÏNSMA, Reinder, **The Body of Christ: A Biblical Understanding of The Church**, Review and Herald Pub Assoc, 2009.

CARROLL, B. H., **Ecclesia: The Church**, The Baptist Standart Bearer-İnc., Paris 2006.

CHON-SHERBOK, Lavinia, **Who's Who İn Christianity**, Routledge, London, 1998.

ÇOBAN, Bekir Zakir, **Geçmişten Günümüze Papalık**, İnsan Yayınları, 2009.

DANIELOU, Jean, "Kilisede Misyoner Düşüncesi", **A.Ü.İ.F.D.**, Çev. Abdurrahman Küçük, Ankara 1997.

DE LUBAC, Henri, **Catholicism**, Çev. Lancolet C. Sheppard and Sister Elizabeth Englund, İgnatus Press, San Francisco, 1988.

-----, **Corpus Mysticum**, Çev. Richard Price ve Christopher Stephens, Universty of Notre Dame Press, Notre Dame, İndiana, 2006.

-----, **Paradoxes of Faith**, Ignatius Press, 1987.

-----, **The Church: Paradox and Mystery**, Çev. James R. Dunne, Ecclesia Press, Paris, 1969.

-----, **The Splendor of The Church**, Çev. Michael mason, İgnatus Press, San Francisco, 1999.

DOYLE, Dennis M., **Communion Ecclesiology**, Orbis Books, New York, 2000.

-----, **The Church Emerging From Vatican II**, Mystic Connecticut, 1992.

DROBNER, Hubertus R., **The Fathers of The Church**, Çev. Siegfried S. Schatzmann, Hendricckson Puplishers, 2006.

DUFOUR, Xaver Leon, **Dictionary of The New Testament**, Çev. Terrence Prendergast, Harper&Row Pulihers, San Francisco, 1983.

DULLES, Avery, **Models of The Church**, Image Books, New York, 1987.

-----, **The Catholicity of The Church**, Oxford Universty Press, New York 1985.

-----, "The Church as One, Holy, Catholic, and Apostolic", **Evangelical Review of Theology**, Sayı. 23, No: 1, 1999.

DYCH, William, **Outstanding Christian Thinker Rahner**, Continuum, Londra ve New York, 2000.

FORD, David F., **The Modern Theologians**, Blackwell Pulishing, Hong Kong 1998.

GALVİN, John P., "Salvation Ouitside of The Church", **The Gift of the Church**, Edit. :Patrick Granfield, Peter C. Phan, Liturgical Press, 2000.

GÜNDÜZ, Şinasi, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Vadi Yayınları, Ankara, 1998.

GÜNGÖR, Ali İsra, **Cizvitler**, Berikan Yayınevi, Ankara, 2012.

-----, “Katolik Kilisesi’nin Çağdaş Misyon Anlayışında Diyalog Kavramı”, **Dinler Tarihi Araştırmaları-1**, Ankara,1996.

-----, **Vatikan, Misyon ve Diyalog**, Töre Basın Yayın ve Dağıtım Ltd. Şti., Ankara, 1997.

GRAY, Donald P., “The Phenomenon of Teilhard”, **Theological Studies**, Vol. 36, No: 1, Mart 1975, (pdf).

GRUMETT, David, **Henri de Lubac: A Guide For The Perplexed**, T&T Clark, New York 2007.

-----, “Church, World and Christ in Teilhard de Chardin”, **Ecclesiology**, S. 1/1, 2004.

HARMAN, Ömer Faruk, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA) C. 25**, TDV Yayınları, İstanbul, 2002.

HARRİSON, Carol, **Augustine Christian Truth and Fractured Humanity**, Oxford University Press, New York, 2000.

HOLLON, Bryan C., **Everything Is Sacred: Spiritual Exegesis in the Political Theology of Henri de Lubac**, Wipf and Stock Publishers, 2009.

-----, **Ontology, Exegesis and Culture in The Thought of Henri de Lubac**, 2006.

KARKKAİNEN, Veli-Matti, **An Introduction to Ecclesiology**, InterVarsity Press, 2002.

KENNEDY, Philip, **Twentieth-Century Theologians**, I.B.Tauris, London, New York 2010.

KERR, Fergus, **Twentieth-Century Catholic Theologians**, Blackwell Publishing, 2007.

KOCH, Carl, **The Catholic Church: Journey, Wisdom, and Mission**, Saint Mary's Press, 1994.

KÜÇÜK, Abdurrahman, “Hristiyanlıkta Misyon Alayışı, Yeni Yaklaşımlar ve Dilerarası Diyalog”, **Dinler Tarihi Araştırmaları-III**, Dinler Tarihi Yayınları, Ankara, 2002.

-----, “Misyonerlik Nedir? (Misyonerlik İle Tebliğ Arasındaki Fark)”, **Dinler Tarihi Araştırmaları-5**, Ankara, 2005.

KÜNG, Hans, **The Church**, Image Books, Garden City New York, 1976.

-----, **The Catholic Church**, Çev. John Bowden, The Modern Library, New York, 2003.

KOSKELA, Douglas M., **Ecclesiality and Ecumenism: Yves Congar and The Road To Unity**, Marquette University Press, 2008.

LATHROP, Gordon-WENGERT, Timothy J., **Christian Assembly**, Fortress Press, 2004, s.22.

LEE, Anthony S., **From Sacrament of Salvation To Sign That Interrupts: The Evolution In Edward Schillebeeckx's Theology of The Relationship Between The Church and The World**, Notre Dame, Indiana, July, 2011.

LIVINGSTONE, E. A., **Concise Dictionary of The Christian Church**, Oxford University Press, 2006.

LUIJTEN, Eric, **Sacramental Forgiveness as A Gift of God**, Peeters Publishers, 2003.

LUMEN GENTIUM, **Tanrı'nın Ailesi**, (Çev. PadreVincenzo R. Succi), Ohan Basımevi, İstanbul 1984.

MALATY, Fr. Tadros Y., **Lectures In Patrology The School Of Alexandria ORIGEN**, (İngilizce Revizesi: Rose Mary Halım), Jersey City 1995.

MANNION, Gerard, **Ecclesiology and Postmodernity: Questions for The Church in Our Time**, Liturgical Press, 2007.

McBRIEN, Richard P., **The Church**, Harper Collins Publishers, New York 2008.

-----, **Catholicism**, New Edition, New York, 1994.

McGRATH, Alister E., **Christianity An İnrtoduction**, Blackwell Publishing, 2009.

-----, **Christian Theology**, Blackwell Publishing, 2008.

McGUCKİN, John A., “Origen of Alexandria on the Mystery of the Pre-existent Church”, **International Journal for The Study of The Christian Church**, Sayı. 6, No: 3, Ekim 2006.

McKENZİE, John L., **Dictionary of The Bible**, Macmillan Publishing, New York&London, 1965.

McPARTLAN, Paul, **The Eucharist Makes The Church: Henri de Lubac and John Zizioulas in Dialogue** Edinburgh: T&T Clark, 1993.

METİN, İsmail, “Tiyatro, Karikatür ve Film Provakasyonları Bağlamında Fransız Basınında İslam ve Hz. Muhammed İmajı”, **Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.4, S.;4, 2013.

METTEPENNINGEN, Jürgen, **Nouvelle Theologie-New Theology**, T&T Clark International, New York, 2010.

MİGLİORE, Daniel L., **Faith Seeking Understanding**, William B. Eerdmans Publishing, Cambridge, 2004.

MILBANK, John, **The Suspended Middle**, William B. Eerdmans Publishing Company, Cambridge 2005.

MOORE, Edward, **Origen of Alexandria and St. Maximus The Confessor**, USA, 2005.

NICHOLS, Aidan, **Discovering Aquinas: An Introduction to His Life, Work and Influence**, Wm. B. Eerdmans Publishing Company, Cambridge, 2002.

NOLL, Ray Robert, **Sacraments: A New Understanding for A New Generation**, Twenty-Third Publications, Cambridge, 1999.

O' DONNELL, Christopher O. Carm, **Ecclesia (A Theological Encyclopedia of The Church)**, The Liturgical Press, Collegeville Minnesota, 1996.

OELRICH, Anthony, **A Church Fully Engaged: Yves Congar's Vision of Ecclesial Authority**, Liturgical Press, 2011.

PIKE, James A.-PITTENGER, W. Norman, **The Faith of The Church**, Tenty Printing, 1959.

PHILLIPS, Richard D.- Philip G. Ryken- Mark E. Dever, **The Church**, PR Publishing, Philipsbourg, New Jersey, 2004.

POLAT, Kemal, **Hristiyanlık ve İslam'da Kurtuluş**, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1998.

-----, "Hristiyan Kurtuluş Öğretisinde İsa Vasıtasıyla Kurtuluş", **Ekev Akademi Dergisi**, Yıl: 10, S.: 27, 2006.

RAHNER, Karl, **Foundation of Christian Faith**, Çev. William V. Dwyer, Crossroad, New York, 1986.

-----, **Encyclopedia of Theology The Concise Sacrementum Mundi**, Crossroad, New York, 1986.

-----, ve VORGRIMLER, Herbert, **Dictionary of Theology**, Crossroad, , New York, 1981.

RANKIN, David, **Tertullian and The Church**, Cambridge University Press, 1995

RAUSCH, Thomas P., **Catholicism in The Third Millennium**, Liturgical Press, 2003.

-----, **Towards A Truly Catholic Church**, Liturgical Press, Collegeville Minnesota, 2003.

SAFRA Jacob E.-Jorge Aguilar-Cauz, **Britannica Encyclopedia of World Religions**, 2006.

SCHILLEBEECKX, Edward, **Church: The Human Story of God**, Çev. John Bowden, The Crossroad Publishing Company, New York, 1990.

SCHMITT, William, **The Sacrament of Confession**, Universal Publishers, 2001.

SİMUT, Corneliu C., **A Critical Study of Hans Küng's Ecclesiology**, Palgrave Macmillan, 2008.

-----, **The Ontology of the Church in Hans Küng**, Peter Lang, 2007.

SMITH, Warren Thomas, **The Encyclopedia of Religion**, Edit.: Mircea Eliade, New York, 1987.

SULLIVAN, Francis A., **The Church We Believe In: One, Holy, Catholic, and Apostolic**, Paulist Press, New York 1988.

-----, **Salvation Outside The Church**, Poulist Press, New York, 1992.

SURIËL, Bishop, **Christian Education in The Church of Alexandria in The First Five Centuries**, St. Athanasius Press, Melbbourne, 2002.

TARAKÇI, Muhammet, **St. Thomas Aquinas**, İz Yayıncılık, İstanbul, 2006.

TAVARD, George H., **The Church, Community of Salvation**, The Liturgical Press, Collegeville Minnesota 1992.

TILLICH, Paul, **A History of Christian Thought**, Harper&Row, New York, 1968.

The Encyclopedia of Religion, Macmillan Pulishing Campany, New York, 1987.

VANDER-WILT, Jeffrey, **A Church Without Borders**, The Liturgical Press, Collegeville Minnesota 1962.

VODERHOLZER, Rodulf, **Meet Henri de Lubac**, Çev. Michael J. Miller ve M. A. Theol, Ignatus Press, San Francisco 2008.

VORGRİMLER, Herbert, **Understanding Karl Rahner**, Çev. John Bowden, Scm Press Ltd, 1986.

WOOD Susan K., **Spiritual Exegesis and the Church in The Theology of Henri de Lubac**, T&T Clark, Edinburg, 1998.

-----, **The Church as The Social Embodiment of Grace in The Ecclesiology of Henri de Lubac**, Marquette University, 1986.

ZUİDDAM, Benno A., **Hope&Disillusionment**, Importantia Publishing, 2010.

İnternet Adresleri

http://en.wikipedia.org/wiki/Francis_A._Sullivan (Erişim: 22.10.2014).

<http://en.wikipedia.org/wiki/TertullianWritings> (Erişim: 07.05.2014)

<http://www.catholicity.com/encyclopedia/t/tertullian.html> (Erişim:07.04.2014)

http://en.wikipedia.org/wiki/Augustine_of_Hippo (Erişim:20.03.214).

http://en.wikipedia.org/wiki/Pierre_Teilhard_de_Chardin (04.02.2014).

http://en.wikipedia.org/wiki/Yves_Congar (Erişim: 12.05.2014).

http://en.wikipedia.org/wiki/Jean_Danielou (Erişim:06.03.2014).

http://en.wikipedia.org/wiki/Edward_Schillebeeckx (Erişim:04.03.2014).

http://en.wikipedia.org/wiki/Hans_Küng (Erişim:08.05.2014).

http://en.wikipedia.org/wiki/Henri_de_Lubac (Erişim: 20.04.214).

http://en.wikipedia.org/wiki/Sources_Chretiennes (Erişim: 22.02.2014).

http://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Peguy (Erişim: 22.10.2014).

http://en.wikipedia.org/wiki/Paul_Claudel (Erişim: 22.10.2014).

http://en.wikipedia.org/wiki/Henri_de_Lubac (Erişim: 07.05.2013).

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Sakrament>. (Erişim: 20.10.2014).

http://www.academia.edu/3519462/De_Lubac_and_Individualism (Erişim:
03.04.2014).

ÖZET

İsmet Eşmeli, *Henri de Lubac'ın Kilise Anlayışı, Teolojik Görüşleri ve Katolik İlahiyatına Katkıları*, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Ali İsmail Güngör, 9+139 s.

Henri de Lubac'ın Kilise Anlayışı, Teolojik Görüşleri ve Katolik İlahiyatına Katkıları başlığını taşıyan bu tez iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmamızın metodu ve çalışmamızla ilgili kaynaklar ve çalışmalar hakkında tanıtım yapılmış ve bu eserler hakkında kısa değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu bölümde ayrıca araştırmamızın önemi ile ilgili genel bir bilgi verilmiştir. İlâveten Giriş'te Hristiyanlık tarihinde kilise ile ilgili tanımlar ve metaforlar hakkında temel bilgilere yer verilmiştir.

Tezin Birinci Bölümü'nde Hristiyanlık tarihinde kilise anlayışına genel bir bakış çerçevesinde kilise babalarının yazılarında ve ortaçağ döneminde Thomas Aquinas'ın ve Papa VIII. Boniface'ın kilise anlayışına yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde, II. Vatikan Konsili'yle bağlantılı olarak II. Vatikan Konsili'nin kilise anlayışına etki eden çağdaş ilahiyatçılar ve bu konsilde kilisenin yeniden tanımlanması konu edinilmiştir.

Tezin İkinci Bölümü'nde Henri de Lubac'ın hayatı, eserleri, teolojik arkaplanı ve Cizvit cemaatindeki yeri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca bu bölüm, Henri de Lubac'ın kilise anlayışı çerçevesinde kilisenin mahiyeti, boyutları ve misyonu ile kilisenin kurtuluştaki rolü ve Henri de Lubac'ın kilise için kullandığı

metaforlar ile ilgili bilgileri kapsamaktadır. İkinci Bölüm’de son olarak Henri de Lubac’ın ilk dönem kilise babalarına dayalı kilise teolojisine yer verilmiştir. Sonuç’ta ise bir bütün halinde çalışmamızdan elde ettiğimiz bilgiler çerçevesinde analiz yapılarak değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Henri de Lubac, Kilise, Katolik Kilisesi, Hristiyanlık, İsa, Kurtuluş, Misyon.

ABSTRACT

İsmet Eşmeli, *Church Understanding of Henri de Lubac, His Theological Views and Contribution to The Catholic Theology*, PhD Dissertation, Supervisor: Prof. Dr. Ali İsmail Güngör, Ankara University, Graduate School for Social Sciences, 9+139 p.

This dissertation consists of introduction, two chapters, conclusion and bibliography. In the introduction, I examined and evaluated the method and the sources of the dissertation. I also gave a general information on the importance of dissertation. In this chapter, it also is given basic information relation to definitions and metaphors on the Church in the History of Christianity.

The first chapter of the dissertation is given an overview of the framework of the church understanding in the History of Christianity. It also is explained Church understanding in the Writings of the Church Fathers. In this chapter, it also is examined the church understanding of Thomas Aquinas and Pope VIII. Boniface. The chapter also has been the subject the understanding the church of modern theologians acting on the second Vatican Council and redefining the church in this Council.

The second chapter includes information relation to life of Henri de Lubac, his works, his theological background, his value in the community of Jesuits. This chapter also examines understanding church of Henri de Lubac and metaphors he

used for the church. Finally, it is discussed the ecclesology of Henri de Lubac based on Church Fathers. In the conclusion, it is evaluated the results of this dissertation.

Key Words: Henri de Lubac, Church, Catholic Church, Christianity, Jesus, Salvation, Mission.